

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2015 – 2016

Masterscriptie

Masterproef domein: Mensenrechten

**Seksueel geweld tegen vrouwen in gewapende conflicten:
Een onderzoek naar de oorzaken van straffeloosheid**

Promotor: Prof. Dr. K. Lemmens

Begeleidster: B. Karaca

Masterscriptie ingediend door:

Làzarie EECKELOO

bij het eindexamen voor de graad van

MASTER IN DE RECHTEN

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2015 – 2016

Masterscriptie

Masterproef domein: Mensenrechten

**Seksueel geweld tegen vrouwen in gewapende conflicten:
Een onderzoek naar de oorzaken van straffeloosheid**

Promotor: Prof. Dr. K. Lemmens

Begeleidster: B. Karaca

Masterscriptie ingediend door:

Làzarie EECKELOO

bij het eindexamen voor de graad van

MASTER IN DE RECHTEN

"We have to be a loud and clear voice for those whose voices cannot be heard. Under international law, rape is a crime against humanity — and it is our duty to work to bring impunity for such crimes to an end."

Shirin Ebadi, Laureate Nobelprijs voor de vrede in 2003

Samenvatting

Deze scriptie wil een antwoord geven op de vraag waarom daders van seksueel geweld in gewapende conflicten zo weinig bestraft worden. Dit werk bestaat uit vier delen die elk een deel van de vraag beantwoorden. De theoretische bespreking wordt geïllustreerd vanuit de oorlogssituatie in Oost-Congo.

In het eerste deel worden een aantal essentiële begrippen gedefinieerd, namelijk 'seksueel geweld' en 'gewapend conflict'.

Het tweede deel geeft noodzakelijke achtergrondinformatie om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De oorzaken en gevolgen van seksueel geweld in gewapende conflicten worden besproken. Daarna komen de evolutie van de regelgevingen omtrent seksueel geweld en een korte schets van de situatie in Oost-Congo aan bod.

In het derde deel wordt onderzocht wat de huidige beschermingsmechanismen zijn voor slachtoffers van seksueel geweld. Er bestaan namelijk allerlei regels op verschillende niveaus die vrouwen beschermen tegen seksueel geweld en soms is het niet duidelijk wanneer bepaalde regels gelden en of die bindend zijn.

Maar ondanks al deze niveaus van juridische bescherming gaapt er een enorme kloof tussen het aantal initiatieven om straffeloosheid te beëindigen, en het uiteindelijke resultaat. Deel vier gaat dieper in op de oorzaken hiervan. Een van de belangrijkste redenen van het kleine aantal straffingen, is het feit dat slachtoffers geen klacht neerleggen. Ook het gebrek aan bijstand, zowel op juridisch, medisch als psychosociaal vlak, is problematisch. Daarnaast hebben rechtbanken vaak een enorm tekort aan middelen om op een degelijke manier onderzoek te doen en processen te voeren.

Een aantal oorzaken zijn specifiek voor Oost-Congo: er is veel corruptie, gevangenisgebouwen worden niet onderhouden en veel gebieden zijn zo afgelegen dat er geen hulp van buitenaf beschikbaar is. Daarom en om nog tal van andere redenen blijven veroordelingen wegens seksueel geweld uit, ondanks de bestaande beschermingsmechanismen.

Woord vooraf

Dit werk kon enkel tot stand komen dankzij de steun en hulp van vele mensen.

Bijzondere dank gaat uit naar mijn persoonlijke begeleidster, Buket Karaca, voor de gedetailleerde bemerkingen bij de tekst en het beantwoorden van mijn vele vragen.

Ook wil ik mijn promotor vermelden, Prof. Dr. Koen Lemmens, voor het kritisch evalueren van de tekst en het doorgeven van deskundige kennis.

Daarnaast bedank ik mijn familie en vrienden voor hun niet aflatende morele steun gedurende het voorbije jaar en het nalezen van de teksten.

Ten slotte wil ik mijn respect uitdrukken voor iedereen, bekend of onbekend, die op welke manier dan ook bijdraagt om dit onrecht uit de wereld te helpen.

Làzarie Eeckeloo

Inhoudsopgave

Titelblad	1
Samenvatting	4
Woord vooraf	i
Inhoudsopgave	ii
Lijst afkortingen	v
Lijst bijlagen.....	vi
INLEIDING	1
DEEL 1: CONCEPTEN EN DEFINITIES	3
1. Seksueel geweld	3
2. Gewapend conflict	7
3. Cijfers	8
DEEL 2: SITUERING VAN HET ONDERWERP	10
1. Mogelijke oorzaken van seksueel geweld in gewapende conflicten	10
2. Mogelijke gevolgen van seksueel geweld voor slachtoffers	12
3. Korte historische ontwikkeling van de regelgeving	15
4. Situatie in Oost-Congo	18
4.1. Historische ontwikkeling en evolutie van het conflict.....	18
4.2. Kwalificatie van het conflict	20
4.3. Vormen van seksueel geweld.....	21
4.4. Oorzaken van seksueel geweld	23
DEEL 3: BESCHERMINGSMECHANISMEN	25
1. Verenigde Naties (VN)	25
1.1. Resoluties	25
1.2. Peacekeeping missies	28
1.3. Rol van de mensenrechtenraad van de VN	29
1.4. Rol van de Speciale Rapporteur voor geweld tegen vrouwen	32
1.5. Comité mensenrechten	32
1.6. Rol van de Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR)	33

1.7. Andere beschermingsmaatregelen van de VN	33
2. Internationale mensenrechtenbescherming.....	34
3. Internationaal humanitair recht.....	34
4. Internationaal strafrecht: internationale straftribunalen	38
4.1. International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR).....	38
4.2. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY).....	40
4.3. Special Court for Sierra Leone (SCSL)	44
4.4. International Criminal Court (ICC).....	44
5. Nationale wetgeving	49
6. Wettelijke waarde van en interactie tussen de verschillende regelgevingen.....	50
DEEL 4: STRAFFELOOSHEID	52
1. De oorzaken van straffeloosheid	52
1.1. Slachtoffers zwijgen.....	52
1.2. Gebrek aan data.....	53
1.3. Ineffectieve beschermingsmaatregelen in de tribunalen	53
1.4. Verkeerde of geen compensatie voor slachtoffers	58
1.5. Geen medisch onderzoek	60
1.6. Onvoldoende financiële middelen.....	61
1.7. Corruptie.....	61
1.8. Niet-betrokkenheid van vrouwen	61
1.9. Inefficiënte procedures, nadelig en veeleisend voor de slachtoffers.....	62
1.10. Gebrek aan multidisciplinariteit	63
1.11. Strafpraktijken.....	63
1.12. Focus op gevolgen.....	64
1.13. Te grote groep slachtoffers.....	65
1.14. Amnestie.....	65
2. Situatie in Oost-Congo	66
2.1. Slachtoffers zwijgen.....	66
2.2. Gebrek aan data.....	70
2.3. Gebrek aan beschermingsmaatregelen voor slachtoffers in de tribunalen.....	70
2.4. Te weinig medisch onderzoek.....	71
2.5. Gebrek aan financiële middelen.....	72
2.6. Corruptie	73
2.7. Structuur van het rechtssysteem.....	73

2.8. Gebrek aan multidisciplinariteit.....	74
2.9. Gebrek aan politieke wil om straffeloosheid aan te pakken	74
2.10. Gebrek aan (aanwezigheid op de) trainingen voor militairen.....	75
2.11. Hulp van de internationale gemeenschap wordt niet gecoördineerd	75
2.12. Onderwijs	76
2.13. Moeilijkheden bij de identificatie van daders	76
2.14. Patriarchale maatschappij	77
2.15. Situatie vandaag	77
3. Mogelijke oplossingen voor Oost-Congo	78
3.1. Comprehensive Strategy	78
3.2. Vergoedingsfonds.....	83
3.3. Nood aan andere straffen?.....	83
3.4. Politieke wil.....	83
3.5. Onderwijs	83
3.6. Ontwikkeling van een multidisciplinaire aanpak	84
3.7. Reorganisatie van het gerechtelijk systeem	84
3.8. Verderzetting van de MONUSCO-missie.....	85
3.9. Betrokkenheid van de internationale gemeenschap	85
3.10. Oprichting van een ad hoc straftribunaal?.....	86
3.11. ‘Vetting’ mechanisme installeren.....	87
3.12. Terugkeer naar traditionele rechtspraak?	88
3.13. Realisaties.....	88
CONCLUSIE	91
Bibliografie.....	95
Bijlagen	112

Lijst afkortingen

CEDAW	Committee on the Elimination of Discrimination Against Women
GC	Geneva Conventions/Conventies van Genève
HRC	Human Rights Council/Mensenrechtenraad
HRW	Human Rights Watch
ICC	International Criminal Court/Internationaal Strafhof
ICCPR	International Convention on Civil and Political Rights
ICESCR	International Convention on Economic, Social and Cultural Rights
ICJ	International Court of Justice
ICRC	International Committee of the Red Cross
ICTR	International Criminal Tribunal on Rwanda/Rwanda-tribunaal
ICTY	International Criminal Tribunal on the former Yugoslavia/Joegoslavië-tribunaal
MONUC	Mission de l'Organisation des Nations Unies en République démocratique du Congo
MONUSCO	Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la Stabilisation en République du Congo
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
OUA	Organisation de l'Unité de l'Afrique
PTSD	Post-Traumatic Stress Disorder
SCSL	Special Court for Sierra Leone
SOA	Seksueel Overdraagbare Aandoening
UNDP	United Nations Development Programme
UNFPA	United Nations Population Fund
UNJHRO	United Nations Joint Human Rights Office
UPR	Universal Periodic Review
VN	Verenigde Naties

Lijst bijlagen

1. Tabel van de bestaande beschermingsmechanismen
2. Landkaart van de Democratische Republiek Congo
3. Tabel met slachtofferaantallen
4. Tabel met gerealiseerde initiatieven

Masterscriptie

INLEIDING

Het onderwerp seksueel geweld is sterk aanwezig in de samenleving vandaag. Recent was er de hashtag *#wijoverdrijvenniet*, waarmee Belgische vrouwen ervaringen deelden van seksuele intimidatie op straat. Op nieuwjaarsnacht werden in Keulen honderden vrouwen aangerand. Onlangs ontstond er ophef over een vonnis uit Oklahoma waarin gezegd werd dat orale seks geen verkrachting is als het slachtoffer bewusteloos is. En dat is maar een fractie van de feiten van seksueel geweld in vreedstijd.

Daartegenover staat seksueel geweld in oorlogstijd. Dat komt op veel grotere schaal voor en maakt heel veel slachtoffers. Dit onderzoek is belangrijk en nodig omdat elk slachtoffer er één te veel is.

De doelstelling van deze scriptie is om te onderzoeken hoe het komt dat daders van seksueel geweld in gewapende conflicten vaak niet gestraft worden. Daarvoor wordt eerst nagegaan hoe vrouwen wettelijk beschermd zijn tegen seksueel geweld, hoe de regels worden afgedwongen, en of dit op een efficiënte manier gebeurt. Doorheen het onderzoek wordt de theoretische aanpak geconfronteerd met een schets van een reële situatie, namelijk het conflict in Oost-Congo¹.

De gebeurtenissen in Oost-Congo illustreren helaas duidelijk hoe seksueel geweld inherent deel is geworden van de conflicten zelf. Zowel de hoge frequentie van het seksueel geweld als de wreedheid en de brutaliteit ervan maken Oost-Congo tot een relevante case study. Het is al meer dan twintig jaar lang een onrustige regio en toch zijn er tot op vandaag nauwelijks daders bestraft.

Deze scriptie bestaat uit vier grote delen. In het eerste deel definiëren we de belangrijkste termen van dit onderzoek, namelijk ‘seksueel geweld’ en ‘gewapend conflict’. In het tweede deel wordt noodzakelijke achtergrondinformatie gegeven over het onderwerp. Het derde deel gaat dieper in op de verschillende mechanismen die vrouwen beschermen tegen seksueel geweld. Het laatste deel gaat na waarom daders in de praktijk zo weinig bestraft worden, ondanks alle initiatieven die besproken zijn in het derde deel.

¹ In dit werk wordt Oost-Congo gedefinieerd als de provincies aan de Oostelijke grens van Congo, namelijk Katanga, Zuid-Kivu, Noord-Kivu en Province Orientale (zie bijlage 2).

Voorts willen we ook opmerken dat seksueel geweld een complex probleem is. We zijn er ons van bewust dat de juridische wereld geen uitspraak kan doen over de psychologische, medische, of sociaal-wetenschappelijke kant van de zaak. Bijgevolg worden deze elementen maar heel zijdelings behandeld in deze scriptie.

Seksueel geweld tegen mannen en intrafamiliaal geweld worden in dit onderzoek niet behandeld ondanks het feit dat dit evenzeer een prangende problematiek is. Ook traditionele rechtspraak, zoals de Gacaca-processen in Rwanda, valt buiten het bestek van dit onderzoek omdat die rechtspraak te sterk gebonden is aan de regio waar hij plaatsvindt.

DEEL 1: CONCEPTEN EN DEFINITIES

De twee meest cruciale termen in dit onderzoek zijn ‘seksueel geweld’ en ‘gewapend conflict’. Definiëring van beide fenomenen is bijgevolg essentieel.

1. Seksueel geweld

Het is niet altijd duidelijk welke daden onder seksueel geweld vallen. Hoewel iedereen een beeld heeft van seksueel geweld, blijven de contouren ervan onduidelijk. Bovendien gebruiken verschillende instellingen andere termen die enkel in de details verschillen.

Gender-gebaseerd geweld is, volgens het CEDAW-comité, geweld gericht tegen vrouwen omdat ze vrouw zijn².

Geweld tegen vrouwen is elke daad van gender-gebaseerd geweld die normaal resulteert in fysiek, psychisch of seksueel letsel of lijden – inclusief bedreigingen met dergelijke daden, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit in het openbaar gebeurt of privé³.

Seksueel geweld tegen vrouwen omvat elke vorm van seksueel misbruik of seksuele exploitatie, volgens DE MEESTER⁴. Hij verduidelijkt: “*Elke daad of poging of dreiging van seksuele aard die resulteert of kan resulteren in psychisch, fysiek of emotioneel lijden, is een vorm van seksueel geweld tegen vrouwen*”⁵. Fysiek contact is daarvoor niet vereist⁶.

Linda Chavez, Speciale Rapporteur in 1996 verwoordde het als volgt: “[*Sexual violence*] is an aggressive and violent act which provides satisfaction because of the humiliation and helplessness of the victim; it is used as an instrument to punish, intimidate, coerce, humiliate and degrade”⁷. Verkrachting wordt expliciet vernoemd in verschillende artikelen⁸, maar wordt

² UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation Nr. 19, 29 januari 1992, *UN Doc. A/47/38*, §6, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/453882a422.html> (consultatie 27 april 2016).

³ Art. 1, UN General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, 20 December 1993, *UN Doc. A/RES/48/104*, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3b00f25d2c.html> (consultatie 27 april 2016).

⁴ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 162.

⁵ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 162.

⁶ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §688, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁷ United Nations, *Preliminary report of the special rapporteur on the situation of systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during periods of armed conflicts* (16 juli 1996), *UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1996/26*, §12, beschikbaar op: <http://www.awf.or.jp/pdf/h0054.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁸ Art. 5 (g) Statuut van het internationaal tribunaal voor voormalig Joegoslavië, 25 mei 1993, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3dda28414.html> (consultatie 27 april 2016) [Statuut ICTY]; art. 3 (g) Statuut van het internationaal tribunaal voor Rwanda, 8 november 1994, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3952c.html> (consultatie 27 april 2016) [Statuut ICTR]; art. 27, 2 (b) Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 12 August 1949, 75 UNTS 287, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36d2.html> (consultatie 27 april 2016) [Conventie van

niet gedefinieerd. Het concept verkrachting is ontwikkeld in de rechtspraak van zowel het ICTR als het ICTY⁹. Daaruit kunnen drie visies worden afgeleid. Een eerste brede visie vereist geen penetratie, maar spreekt over ‘invasie’, en de niet-toestemming van het slachtoffer wordt geïmpliceerd. Een tweede visie is iets beperkter en vereist penetratie van de vagina of anus door de penis of objecten, of van de mond door de penis. Een derde visie is nog meer gelimiteerd en vereist naast penetratie ook nog bewijs van de niet-toestemming van het slachtoffer. Het Strafhof heeft geen expliciete keuze gemaakt, maar volgt in praktijk de tweede benadering¹⁰. De bepalingen zijn gender-neutraal, wat betekent dat zowel vrouwen als mannen verkracht kunnen worden¹¹.

De VN verduidelikten in 2000 de term seksueel geweld en vereiste de aanwezigheid van volgende elementen: de dader dwong het slachtoffer tot een seksuele daad van een zekere ernst in de context van een gewapend conflict, en de dader was er zich van bewust¹².

Genève IV]; art. 76, 1 Eerste aanvullende protocol betreffende de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten, 8 juni 1977, 1125 UNTS 3, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36b4.html> (consultatie 27 april 2016) [Protocol I]; art. 4, 2 (e) Tweede aanvullende protocol betreffende de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten, 8 juni 1977, 1125 UNTS 609, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b37f40.html> (consultatie 27 april 2016) [Protocol II].

⁹ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §598 en 688, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016): “The tribunal considers sexual violence, which includes rape, as any act of a sexual nature, which is committed on a person under circumstances which are coercive. Sexual violence is not limited to physical invasion of the human body and may include acts which do not involve penetration or even physical contact”; ICTY 16 november 1998, IT-96-21-T, Prosecutor v. Delalic et al., beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 27 januari 2000, ICTR-96-13-T, Prosecutor v. Musema, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5791a.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 2 november 2001, IT-98-30/1-T, Prosecutor v. Kvočka et al., beschikbaar op <http://www.refworld.org/docid/4148117f2.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 15 mei 2003, ICTR-97-20-T, Prosecutor v. Semanza, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5a30.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 16 mei 2003, ICTR-96-14-T, Prosecutor v. Niyitegeka, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5a3d.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 1 december 2003, ICTR-98-44A-T, Prosecutor v. Kajelijeli, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/404466007.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 22 januari 2004, ICTR-99-54A-T, Prosecutor v. Kamuhanda, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd536d.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 17 juni 2004, ICTR-2001-64-T, Prosecutor v. Gacumbitsi, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5220.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 21 mei 2007, ICTR-95-1B-A, Muhimana v. Prosecutor, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48b5677a2.html> (consultatie 27 april 2016).

¹⁰ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 130.

¹¹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 133.

¹² International Criminal Court, Elements of Crimes, 2000, *UN Doc. PCNICC/2000/1/Add.2*: “1. The perpetrator committed an act of a sexual nature against one or more persons or caused such person or persons to engage in an act of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by

In 2003 breidde de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen de definitie uit: “*Gender-based violence is violence that is directed against a person on the basis of gender or sex. It includes acts that inflict physical, mental or sexual harm or suffering, threats of such acts, coercion and other deprivations of liberty.... While women, men, boys and girls can be victims of gender-based violence, women and girls are the main victims*”¹³.

Seksueel geweld bestaat dus uit meer dan verkrachting. Concreet zijn er drie vormen van seksueel geweld, onderverdeeld naar de daad: (een poging tot) volledige penetratie, seksueel contact zonder penetratie (bijvoorbeeld aanraken of gedwongen worden tot seksuele handelingen met anderen) en seksueel misbruik zonder contact (bijvoorbeeld voyeurisme). Er kan ook onderverdeeld worden naar de dader of de plek waar het gepleegd werd: seksueel geweld door iemand die men kent, door militairen of politie, in gevangenissen, in vluchtelingenkampen, etc¹⁴.

Seksueel geweld omvat dus, maar is niet beperkt tot: verkrachting¹⁵, groepsverkrachting, seksuele slavernij¹⁶, genitale mutilatie en andere schadelijke traditionele gebruiken¹⁷, gedwongen huwelijk¹⁸, seksuele intimidatie, vrouwenhandel¹⁹, gedwongen prostitutie²⁰, gedwongen sterilisatie, gedwongen abortus²¹, gedwongen zwangerschap²², seksuele

taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent. 2. The conduct was of a gravity comparable to that of a grave breach of the Geneva Conventions. 3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the gravity of the conduct. 4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict. 5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.”

¹³ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation Nr. 19, 29 januari 1992, *UN Doc. A/47/38*, §6, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/453882a422.html> (consultatie 27 april 2016).

¹⁴ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 26; A. MUVUMBA SELLSTRÖM, *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015, p. 65.

¹⁵ A. STIGLMAYER (ed.), *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina*, Londen, University of Nebraska Press, 1994, p. 232.

¹⁶ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 73 e.v.

¹⁷ Human Rights Watch, *Shattered lives, sexual violence during the Rwandan genocide and its aftermath*, 1 september 1996, p. 1, beschikbaar op <https://www.hrw.org/reports/1996/Rwanda.htm> (consultatie 27 april 2016).

¹⁸ Z. HAWA BANGURA, “Conflicts are proven more dangerous to women”, *The Daily Star*, 24 februari 2015, <http://www.dailystar.com.lb/Opinion/Commentary/2015/Feb-24/288488-conflicts-are-proving-most-dangerous-to-women.ashx> (consultatie 27 april 2016).

¹⁹ Human Rights Watch, *We will kill you if you cry, sexual violence in the Sierra Leone conflict*, 16 januari 2003, p. 55, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/2003/01/16/well-kill-you-if-you-cry/sexual-violence-sierra-leone-conflict> (consultatie 27 april 2016).

²⁰ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 73 e.v.

²¹ Human Rights Watch, *Kosovo backgrounder, sexual violence as international crime*, 10 mei 1999, p. 1, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/1999/05/10/kosovo-backgrounder-sexual-violence-international-crime> (consultatie 27 april 2016).

²² A. STIGLMAYER (ed.), *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina*, Londen, University of Nebraska Press, 1994, p. 232.

vernedering²³ en geweld georganiseerd door de staat²⁴. Het is onmogelijk om een exhaustieve lijst van alle vormen te geven²⁵. Verkrachting is wel de meest voorkomende vorm van seksueel geweld. In Oost-Congo bestaat 98% van het seksueel geweld uit verkrachting²⁶.

De frequentie van seksueel geweld varieert: in Bosnië kwam het geweld zo systematisch en verspreid voor dat het werd beschouwd als een misdaad tegen de menselijkheid (zie *infra* deel 3, hoofdstuk 4.2). Het seksueel geweld in Rwanda werd zelfs beschouwd als genocide (zie *infra* deel 3, hoofdstuk 4.1). Er zijn ook conflicten waarin nauwelijks seksueel geweld voorkomt, bijvoorbeeld in Israël en Palestina²⁷. Dit toont aan dat seksueel geweld niet onvermijdelijk is ten tijde van oorlog²⁸.

Seksueel geweld kan gericht zijn tegen individuen of tegen groepen en kan symmetrisch of asymmetrisch voorkomen. Dit laatste verwijst naar het aantal gewapende groepen dat al dan niet deelneemt aan het geweld: plegen alle betrokken partijen seksueel geweld, spreekt de doctrine van symmetrisch geweld. Is het vooral één partij die seksueel geweld pleegt, spreken we van asymmetrisch geweld²⁹.

De aanrandingen zijn soms bevolen of kunnen worden aangemoedigd vanuit hogere instanties, maar ze zijn ook vaak verboden. Soms vindt het geweld systematisch plaats, soms eerder willekeurig en geïsoleerd. Soms wordt er in groep verkracht, soms handelt de dader alleen. Soms zijn er – al dan niet gedwongen – toeschouwers, soms niet. Soms kent het slachtoffer de dader of wordt er verkracht in de eigen groep. Daders kunnen militairen zijn of evengoed burgers. De slachtoffers zijn meestal vrouwen. De bedoelingen van het geweld verschilt naargelang het conflict, de dader en de regio: het kan een oorlogstactiek zijn, deel van een genocide, wraak, uit opportunisme of het kan bijvoorbeeld ook liggen aan het alcoholgebruik van de dader³⁰.

²³ Human Rights Watch, *We will kill you if you cry, sexual violence in the Sierra Leone conflict*, 16 januari 2003, p. 4, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/2003/01/16/well-kill-you-if-you-cry/sexual-violence-sierra-leone-conflict> (consultatie 27 april 2016).

²⁴ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 23.

²⁵ K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 162.

²⁶ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 9.

²⁷ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 297.

²⁸ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 321.

²⁹ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 299.

³⁰ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 15 en 16.

In dit onderzoek wordt seksueel geweld ruim opgevat en wordt de definitie van het ICTR gehanteerd: *“The tribunal considers sexual violence, which includes rape, as any act of a sexual nature, which is committed on a person under circumstances which are coercive. Sexual violence is not limited to physical invasion of the human body and may include acts which do not involve penetration or even physical contact”*³¹. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de bovenvermelde vormen van seksueel geweld omdat een dergelijke onderverdeling de problematiek te complex zou maken.

2. Gewapend conflict

Het standpunt van het ICTY is *“An armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organized armed groups or between such groups within a State”*³².

In het internationaal recht wordt er dus een onderscheid gemaakt tussen internationale en niet-internationale gewapende conflicten.

Een internationaal gewapend conflict wordt uitgelegd in art. 2 van de Conventies van Genève en in art. 1.4 van Protocol I³³. Er wordt echter geen duidelijke definitie gegeven. De commentaar op de Conventies leert ons het volgende: *“Any difference arising between two States and leading to the intervention of members of the armed forces is an armed conflict within the meaning of article 2, even if one of the Parties denies the existence of a state of war. It makes no difference how long the conflict lasts, or how much slaughter takes place.”*³⁴ De intensiteit van het conflict is irrelevant³⁵.

³¹ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §598 en 688, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016).

³² ICTY 2 oktober 1995, IT-94-1-A, Prosecutor v. Tadić, §70, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40277f504.html> (consultatie 27 april 2016).

³³ Gemeenschappelijk art. 2 Conventie van Genève (I) voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde, 12 augustus 1949, 75 UNTS 31, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3694.html> (consultatie 27 april 2016), Conventie van Genève (II) voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee, 12 Augustus 1949, 75 UNTS 85, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b37927.html> (consultatie 27 april 2016), Conventie van Genève (III) tot verbetering van het lot van de gewonden en zieken in de legers te velde, 12 Augustus 1949, 75 UNTS 135, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c8.html> (consultatie 27 april 2016) en Conventie van Genève (IV) betreffende de bescherming van burgers, 12 augustus 1949, 75 UNTS 287, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36d2.html> (consultatie 27 april 2016) [Conventies van Genève]; art. 1.4 Protocol I.

³⁴ J. PICTET et al. (eds.), *Geneva Convention I for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field: Commentary*, Genève, ICRC, 1952, p. 32.

³⁵ ICRC, *How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?*, maart 2008, beschikbaar op <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> (consultatie 27 april 2016).

Er zijn twee soorten niet-internationale gewapende conflicten. Enerzijds conflicten gebaseerd op art. 3 van de Conventies van Genève, anderzijds conflicten gebaseerd op art. 1 van het eerste toegevoegde protocol³⁶.

Een niet-internationaal gewapend conflict gebaseerd op art. 3 vindt plaats tussen de regering van de staat en niet-gouvernementele gewapende groepen, of tussen dergelijke groepen onderling. In deze situaties is een minimum aan humanitair recht van toepassing – bijvoorbeeld dat er zorg wordt gedragen voor de gewonden, de gijzelaars en de burgers die niet deelnemen aan het conflict. Dit conflict moet aan twee criteria voldoen³⁷: enerzijds is een zekere intensiteit vereist, en anderzijds een zekere organisatie³⁸ van de gewapende groep.

Een niet-internationaal gewapend conflict gebaseerd op art. 1 is beperkter dan de vorige categorie: in dit artikel wordt vereist dat de groep een bepaald gebied controleert en het is niet van toepassing op conflicten tussen niet-statelijke gewapende groepen onderling³⁹.

We kunnen hieruit het volgende concluderen: internationale gewapende conflicten komen voor wanneer twee of meer staten geweld gebruiken. Niet-internationale conflicten bestaan tussen de regeringstroepen en niet-gouvernementele gewapende groepen of tussen die groepen onderling. Die laatste conflicten moeten voldoen aan een zekere intensiteit en organisatie, in tegenstelling tot de eerste categorie van internationale conflicten.

3. Cijfers

Er is een groot gebrek aan juiste gegevens over het aantal slachtoffers van seksueel geweld in gewapende conflicten. Dit heeft negatieve gevolgen op verschillende vlakken: enerzijds lijkt het probleem kleiner dan het eigenlijk is, waardoor de internationale gemeenschap minder de neiging heeft om actie te ondernemen. Anderzijds is het moeilijk om in te schatten hoe middelen efficiënt kunnen ingezet worden om het geweld te verminderen. Niet-exacte cijfers zorgen er soms ook voor dat het probleem overschat wordt. Als bij een volgende schatting de cijfers weer

³⁶ Gemeenschappelijk art. 3 Conventies van Genève; Art. 1 Protocol I.

³⁷ ICTY 3 april 2008, IT-04-84-T, Prosecutor v. Haradinaj et al., §49 en §60, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48ac3cc82.html> (consultatie 27 april 2016); United Nations Office of the High Commissioner, *International legal protection of human rights in armed conflict*, 2011, beschikbaar op: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf (consultatie 27 april 2016).

³⁸ ICTY 30 november 2005, IT-03-66-T, Prosecutor v. Fatmir Limaj et al., §84, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/limaj/tjug/en/lim-tj051130-e.pdf> (consultatie 27 april 2016).

³⁹ Art. 1 Protocol I: “*The situations referred to in the preceding paragraph include armed conflicts in which peoples are fighting against colonial domination and alien occupation and against racist régimes in the exercise of their right of self-determination.*”

lager zijn, ontstaat de valse indruk dat het geweld verminderd is, terwijl het allerminst zeker is dat de vermindering het gevolg is van de ingezette middelen⁴⁰.

De praktijk toont de cijferproblematiek duidelijk aan. In Congo werden in 2008 en 2009 elk jaar 15 000 verkrachtingen gerapporteerd aan de VN missie⁴¹. Dit geeft echter geen volledig beeld van de omvang van het probleem: een studie van 2006-2007 toont aan dat het aantal verkrachtingen bij vrouwen tussen 15 en 49 jaar 26 keer hoger lag dan de cijfers van de VN⁴².

Er zijn verschillende redenen waarom er zo weinig cijfers beschikbaar zijn. Die worden besproken in deel vier.

De bijlagen drie en vier bevatten een selectie van beschikbaar cijfermateriaal over deze problematiek.

⁴⁰ T. PALERMO en A. PETERMAN, "Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict", *Bull World Health Organ*. 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/> (consultatie 27 april 2016).

⁴¹ United Nations, *Report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolutions 1820 (2008) and 1888 (2009)*, A/65/592-S/2010/604, 2010, beschikbaar op: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/WPS%20S%202010%20604.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁴² T. PALERMO en A. PETERMAN, "Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict", *Bull World Health Organ*. 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/> (consultatie 27 april 2016).

DEEL 2: SITUERING VAN HET ONDERWERP

Dit hoofdstuk behandelt de mogelijke oorzaken en de eventuele gevolgen van seksueel geweld enerzijds, en geschiedenis van de regelgeving anderzijds. Daarna wordt de situatie in Oost-Congo beschreven. Dit is geen strikt juridische materie, maar wel relevant om het onderwerp volledig te begrijpen.

1. Mogelijke oorzaken van seksueel geweld in gewapende conflicten

Er zijn verschillende redenen waarom seksueel geweld in gewapende conflicten zoveel voorkomt. Het is onmogelijk om hiervan een exhaustieve lijst te geven, maar hieronder worden de belangrijkste oorzaken vermeld. Er zijn vier grote categorieën: 1. alles wat te maken heeft met genderongelijkheid, 2. genocide en uitroeiing, 3. strategie en tactiek, en 4. een restcategorie.

(1) Een eerste reden die aan de basis ligt van het probleem is gender-ongelijkheid en misogynie⁴³. Mannen in patriarchale samenlevingen zijn het gewoon om vrouwen te minachten, misschien zelfs onbewust⁴⁴. Het is vaak in die samenlevingen dat er conflicten zijn waar seksueel geweld voorkomt. Deze geweldpleging kan een manier zijn voor mannen om hun superioriteit te bevestigen⁴⁵.

Soms moeten meisjes achteraf trouwen met hun verkrachter⁴⁶. Dit wordt vaak voorgesteld als een goede afhandeling van de zaak, maar het toont vooral aan hoe de maatschappij seksueel geweld minimaliseert⁴⁷.

(2) Soms is de reden voor seksueel geweld het moedwillig veranderen van de etnische achtergrond van de volgende generatie, of het uitroeien van bepaalde bevolkingsgroepen of gemeenschappen. De achterliggende reden in dit geval is etnische

⁴³ A. ADAMOPOULOS, "Harvard professor talks sexual violence and war", *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁴ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 29.

⁴⁵ I. SKJELSBÆK, "Sexual violence in times of war: A new challenge for peace operations?", *International Peacekeeping*, 8 november 2007, p. 69, beschikbaar op: www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13533310108413896 (consultatie 27 april 2016); E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 305.

⁴⁶ F. DIGNEFFE en K. LUFUNDA, *Criminologie et droits humains en république démocratique du Congo*, Brussel, Larcier, 2008, p. 275.

⁴⁷ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 82, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

haat voor een andere bevolkingsgroep⁴⁸. Deze reden hangt samen met de wil om een bevolking te terroriseren, om families uit elkaar te drijven, om vrouwen bewust met HIV te besmetten of om ervoor te zorgen dat ze geen kinderen meer kunnen krijgen⁴⁹. Als dit het geval is, valt deze misdaad onder de noemer ‘genocide’. Uit bevraging bleek dat de meerderheid van de slachtoffers in Congo dit als voornaamste reden voor het geweld beschouwt⁵⁰.

(3) Seksueel geweld is ingebed in de oorlogsstrategie. Het is een manier om de vijand te treffen, te vernederen en te intimideren of om wraak te nemen⁵¹. Het hangt samen met de genocide-gedachte⁵². Seksueel geweld is een wapen dat effectief blijkt te zijn om bepaalde groepen uit een territorium weg te krijgen⁵³. Dit wil niet noodzakelijk zeggen dat het geweld bevolen is van hogerhand, al is dit wel mogelijk⁵⁴.

(4) Seksueel geweld kan ook gepleegd worden uit opportunistische, biologische driften of hebzucht vanwege de daders⁵⁵.

Het concept ‘*combatant socialization*’ kan hierin ook een rol spelen. Dit houdt verband met de manier waarop mensen voor bepaalde groepen gerekruteerd worden. Als dit gebeurt op een gedwongen manier, dan hebben die groepen nood aan cohesie. Die

⁴⁸ A. ADAMOPOULOS, “Harvard professor talks sexual violence and war”, *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁹ X., “Background information on sexual violence used as a tool of war”, *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰ T. ST. GERMAIN en S. DEWEY, “Justice on whose terms? A critique of international criminal justice responses to conflict-related sexual violence”, *Women’s studies international forum* 2013, vol. 37, p. 40; F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, “Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo”, *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 7.

⁵¹ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 455; T. ST. GERMAIN en S. DEWEY, “Justice on whose terms? A critique of international criminal justice responses to conflict-related sexual violence”, *Women’s studies international forum* 2013, vol. 37, p. 40.

⁵² M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 29.

⁵³ I. SKJELSBÆK, “Sexual violence in times of war: A new challenge for peace operations?”, *International Peacekeeping*, 8 november 2007, p. 69, beschikbaar op: www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13533310108413896 (consultatie 27 april 2016); E. WOOD, “Sexual violence during war: variation and accountability”, in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 318.

⁵⁴ E. WOOD, “Sexual violence during war: variation and accountability”, in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 318.

⁵⁵ A. ADAMOPOULOS, “Harvard professor talks sexual violence and war”, *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

bouwen ze op door samen geweld te plegen. De methode van rekrutering is dus een belangrijke factor in het voorspellen en het voorkomen van seksueel geweld⁵⁶.

Vaak heeft seksueel geweld op grote schaal meer dan één oorzaak⁵⁷. Hierbij lopen politieke, religieuze, etnische en andere redenen door elkaar⁵⁸.

Het type conflict, of dit nu etnisch, religieus, internationaal, nationaal of regionaal is, en ook het aantal vrouwen in de gevechtseenheden heeft geen rechtstreeks verband met de frequentie van seksueel geweld⁵⁹. Het komt meer voor tijdens conflicten aangezien er dan meer opportuniteiten zijn en de kans op vervolging kleiner is: er is minder sociale controle, instellingen werken niet naar behoren, gemeenschappen zijn op de vlucht, etc. Door de cultuur van straffeloosheid zijn er ook meer burgers die seksueel geweld plegen tijdens conflicten⁶⁰. Hoewel het een zeer effectieve oorlogsstrategie is, komt het toch niet in elk conflict voor⁶¹.

2. Mogelijke gevolgen van seksueel geweld voor slachtoffers

Naast de oorzaken kunnen we ook de gevolgen opdelen in verschillende categorieën: psychologisch, medisch, sociologisch en gevolgen voor het conflict zelf. Ook dit is geen exhaustieve opsomming, maar het bevat wel de meest voorkomende consequenties:

- (1) Slachtoffers van seksueel geweld hebben vaak psychologische klachten, waaronder angst- of woedeaanvallen⁶², slapeloosheid of nachtmerries⁶³. Ze zijn vaak te beschaamd om iemand te vertellen wat er is gebeurd, en dat bevordert de verwerking van het trauma geenszins. Vaak durven ze achteraf niet naar een arts gaan en weet zelfs hun echtgenoot niet wat er is gebeurd⁶⁴. De medische term voor mentale gezondheidsproblemen ten

⁵⁶ A. ADAMOPOULOS, "Harvard professor talks sexual violence and war", *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁷ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 298.

⁵⁸ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 15.

⁵⁹ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 307.

⁶⁰ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 2, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶¹ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 297.

⁶² M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 286.

⁶³ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁴ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 143.

gevolge van een trauma, is PTSD (*post-traumatic stress disorder*)⁶⁵. Ook hebben de slachtoffers vaak last van een schuldgevoel omdat ze bijvoorbeeld anderen niet hebben kunnen beschermen of omdat zij het overleefd hebben en anderen niet⁶⁶.

- (2) Er zijn enorm veel fysieke gezondheidsproblemen verbonden aan seksueel geweld⁶⁷. Ongewilde zwangerschappen, abortussen, seksueel overdraagbare aandoeningen⁶⁸, waaronder HIV-besmettingen⁶⁹, onvruchtbaarheid, genitale verminking, incontinentie en andere levenslange medische klachten zijn veelvoorkomende gevolgen⁷⁰. Vaak weten slachtoffers niet eens welke ziekte(s) ze opgelopen hebben omdat ze niet naar een dokter durven gaan⁷¹.

In 2003 onderzochten twee Congolese organisaties 500 slachtoffers van seksueel geweld om na te gaan wat de meest voorkomende medische klachten waren. 85% van de vrouwen hadden last van vaginale afscheiding, 79% ervaarde buikpijn en 10% was ongewenst zwanger⁷².

- (3) Sociologische gevolgen zien we op drie vlakken. Ten eerste worden slachtoffers van seksueel geweld vaak uit de gemeenschap gestoten⁷³. Ze worden sociaal geïsoleerd

⁶⁵ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 32; Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 52.

⁶⁶ A. SARIS en K. LOFTS, “Reparation Programmes: a gendered perspective”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 79.

⁶⁷ A. DE BROUWER et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 537; Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 67, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016); L. PRUITT, “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 302.

⁶⁸ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 386.

⁷⁰ X., “Background information on sexual violence used as a tool of war”, *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml> (consultatie 27 april 2016); A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 387.

⁷¹ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 143.

⁷² Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 7, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁷³ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 131; F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, “Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo”, *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 5.

omwille van het stigma dat op verkrachting rust⁷⁴. De gedachte hierachter is dikwijls dat meisjes seksueel geweld zelf uitlokken en dat het bijgevolg hun eigen fout is dat ze slachtoffer worden. Het is voor hen moeilijk om achteraf een partner te vinden of om bij hun huidige partner te blijven. Daardoor belanden ze vaak in armoede en lijden ze economische schade⁷⁵. Ten tweede is, na een golf van seksueel geweld, de samenstelling van de gemeenschap veranderd⁷⁶. Vrouwen zijn zwanger van de vijand, hebben HIV opgelopen, zijn onvruchtbaar geworden of zijn gestorven. Ten derde is het mogelijk dat een etnische groep haar territorium heeft moeten verlaten. Seksueel geweld creëert vluchtelingenstromingen⁷⁷.

- (4) Ook de familiale verhoudingen veranderen. In patriarchale samenlevingen is het de taak van de man om te zorgen voor zijn familie, maar wanneer familieleden verkracht worden, faalt hij in die opdracht. Het geweld wordt gebruikt om mensen te beschamen en te vernederen. Daders van seksueel geweld hebben dus niet alleen macht over hun slachtoffer, maar ook over de familie en dan vooral over de echtgenoot van het slachtoffer⁷⁸.
- (5) Vaak heeft seksueel geweld een nefast effect op het vredesproces. Als verkrachting wordt gebruikt als strategisch wapen, in etnische conflicten bijvoorbeeld, intensifieert dit het conflict en de reeds aanwezige haatgevoelens. Dit geweld ondermijnt ook vaak wapenstilstanden⁷⁹ en brengt vluchtelingenstromen op gang. Het bemoeilijkt vaak de lange-termijn effecten van verzoeningspogingen⁸⁰.

⁷⁴ A. DE BROUWER et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 537; Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 64, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁵ A. DE BROUWER et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 537.

⁷⁶ M. TANKINK, *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009, p. 96.

⁷⁷ X., *End sexual violence in conflict*, *Global summit London 2014*, 10-13 juni 2013, p. 2 en 8, beschikbaar op: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/390742/PSVI_post_summit_report_Online2.pdf (consultatie 27 april 2016).

⁷⁸ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁹ L. PRUITT, “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 304.

⁸⁰ X., *End sexual violence in conflict*, *Global summit London 2014*, 10-13 juni 2013, p. 2 en 8, beschikbaar op: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/390742/PSVI_post_summit_report_Online2.pdf (consultatie 27 april 2016).

3. Korte historische ontwikkeling van de regelgeving

Eeuwenlang werd seksueel geweld ten tijde van gewapende conflicten beschouwd als een onvermijdelijke bijkomstigheid van oorlog, waarvoor veroordelingen niet nodig waren⁸¹. Internationaal recht bleef stil rond deze kwestie tot de tweede helft van de 19ste eeuw. Toch was het nog wachten tot het einde van de 20e eeuw op de eerste veroordelingen, omdat gender kwesties voorheen als privé werden beschouwd⁸².

Stilaan ontstond echter de overtuiging dat burgers in oorlogstijd buiten het conflict moesten worden gehouden. De Lieber-code uit 1863 wordt beschouwd als codificatie van het internationaal gewonterecht en bestraft verkrachting als ernstige schending van het oorlogsrecht⁸³. Deze code lag aan de basis van de Conventies van Den Haag⁸⁴ en heeft ook de Conventies van Genève geïnspireerd⁸⁵.

Op de processen van Tokio en Nuremberg na de Tweede Wereldoorlog, werd seksueel geweld niet erkend als oorlogsmisdaad⁸⁶, hoewel alle betrokken partijen ervan beschuldigd werden⁸⁷. Het tribunaal van Nuremberg heeft nooit iemand vervolgd omwille van seksueel geweld⁸⁸.

⁸¹ C. CHRISTINE, "Rape and sexual abuse of women in international law", *EJIL* 1994, p. 334; K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 5; A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 4.

⁸² K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 217.

⁸³ Art. XLIV Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field, 24 april 1863: "All wanton violence committed against persons in the invaded country, all destruction of property not commanded by the authorized officer, all robbery, all pillage or sacking, even after taking a place by main force, all rape, wounding, maiming, or killing of such inhabitants, are prohibited under the penalty of death, or such other severe punishment as may seem adequate for the gravity of the offense"; Art. XLVII Lieber Code: "crimes punishable by all penal codes, such as arson, murder, maiming, assaults, highway robbery, theft, burglary, fraud, forgery, and rape, if committed by an American soldier in a hostile country against its inhabitants, are not only punishable as at home, but in all cases in which death is not inflicted, the severer punishment shall be preferred".

⁸⁴ Art. 46 Verdrag van Den Haag (IV) aangaande de wetten en gebruiken bij oorlog te land, 18 oktober 1907, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/4374cae64.html> (consultatie 27 april 2016) wordt geïnterpreteerd als een verbod op seksueel geweld: "Family honour and rights, the lives of persons, and private property, as well as religious convictions and practice, must be respected". Dit beschermt vrouwen ongeacht of hun staat die Conventie geratificeerd heeft; T. MERON, "Editorial comment: rape as a crime under international humanitarian law", *AJIL* 1993, p. 425; J. MERTUS, *War's offensive on women: the humanitarian challenge in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*, Bloomfield, Kumarian Press, 2000, p. 81.

⁸⁵ Hoewel artikel 4.2, e) van Protocol II van de Conventies van Genève verkrachting verbodt, waren er geen wettelijke bepalingen die seksueel geweld tijdens conflicten als een specifieke misdaad beschouwden: "Without prejudice to the generality of the foregoing, the following acts against the persons referred to in paragraph 1 are and shall remain prohibited at any time and in any place whatsoever: (e) outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault".

⁸⁶ United Nations, *Women 2000, sexual violence and armed conflict: united nations response*, april 1998, beschikbaar op: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2apr98.htm> (consultatie 27 april 2016); J. GARDAM, "Women, human rights and international humanitarian law", *IRRC* 1998, p. 422.

⁸⁷ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 49 e.v.; C. NIARCHOS, "Women, war and rape: challenges facing the international tribunal for the former Yugoslavia", *HRQ* 1995, p. 677.

⁸⁸ K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 164.

Vrouwen namen niet deel aan de processen, en de geallieerden vreesden om zelf ook veroordeeld te worden voor seksueel geweld⁸⁹. Het Tokio tribunaal heeft wel mensen vervolgd, maar enkel als bijkomstigheid van andere misdaden⁹⁰. Seksueel geweld viel impliciet onder art. 1, 5 en 12 van het Statuut, bijvoorbeeld onmenselijke behandeling⁹¹. Echter, de aanklacht was te zwak om op zichzelf te staan, ook al had het tribunaal bewijs van systematische verkrachtingen door Japanse soldaten in Nanking tussen 1937 en 1938⁹².

In 1974 verwezen de VN als eerste expliciet naar seksueel geweld in conflicten⁹³, maar de VN wezen de staten enkel op hun verplichtingen onder de Conventies van Genève en dit was dus niet effectief⁹⁴.

In 1991 werd de eerste resolutie⁹⁵ aangenomen die slachtoffers vergoedde voor ‘*serious personal injuries*’, waaronder ook mentale en psychische letsels als gevolg van seksueel geweld.

De grote doorbraak kwam er een jaar later naar aanleiding van het conflict in ex-Joegoslavië. De Veiligheidsraad van de VN deelde toen mee dat de massale, georganiseerde en systematische opsluiting en verkrachting van vrouwen in Bosnië en Herzegovina als internationale misdaad werd beschouwd⁹⁶. Het geweld was zeer systematisch en werd gebruikt als wapen⁹⁷. De Veiligheidsraad benoemde een commissie van experts om de schendingen van het humanitair recht te onderzoeken⁹⁸. Met Mazowiecki kwam er ook een Speciale Rapporteur die bevoegd was inzake de mensenrechtensituatie in ex-Joegoslavië. Het Internationaal Straftribunaal voor ex-Joegoslavië werd geïmplementeerd om de daders van de

⁸⁹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 7 en 8.

⁹⁰ K. ASKIN, “Treatment of sexual violence in armed conflicts: a historical perspective and the way forward”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 32.

⁹¹ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 17.

⁹² I. CHANG en W. KIRBY, *The rape of Nanking: the forgotten holocaust of world war II*, New York, BasicBooks, 1997.

⁹³ Art. 3, Declaration on the protection of women and children in emergency and armed conflict (14 december 1974), *UN Doc. A/RES/3318 (XXIX)*.

⁹⁴ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 165.

⁹⁵ Resolutie 687 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (8 april 1991), *UN Doc. S/Res/687*; Recommendations made by the panel of commissioners concerning personal claims for serious personal injury or death (26 mei 1994), *UN Doc. S/AC.26/1994/1*, p. 37.

⁹⁶ X., “Background information on sexual violence used as a tool of war”, *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml> (consultatie 27 april 2016).

⁹⁷ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 9.

⁹⁸ Art. 2, Resolutie 780 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (6 oktober 1992), *UN Doc. S/RES/780*.

meest ernstige misdaden te veroordelen. Het werd bevoegd voor misdaden begaan op het grondgebied van ex-Joegoslavië vanaf 1991⁹⁹. Voor het eerst was verkrachting een misdaad tegen de menselijkheid¹⁰⁰.

Het ICTY erkende echter enkel verkrachting en geen andere vormen van seksueel geweld. De verkrachting moest daarnaast systematisch en/of wijdverspreid voorkomen en leiden tot een grove schending van de Conventies van Genève. Deze voorwaarden zijn zeer moeilijk te bewijzen¹⁰¹.

Later werd het ICTR opgericht, bevoegd voor misdaden begaan tussen 1 januari en 31 december 1994 in Rwanda en de omliggende landen¹⁰². In het Statuut van dit Hof staat dat seksueel geweld ook genocide kan zijn¹⁰³. Daarnaast werd seksueel geweld ook veroordeeld in beide hoven op basis van andere bepalingen, waarin een impliciet verbod werd gelezen¹⁰⁴. Beide hoven werden opgericht door de Veiligheidsraad op basis van hoofdstuk VII¹⁰⁵ en de statuten zijn gebaseerd op de Conventies van Genève¹⁰⁶.

In 2002 werd het Internationaal Strafhof opgericht in Den Haag. Het heeft permanente jurisdictie over genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden vanaf 1 juli 2002. Het Strafhof stelt bepaalde vormen van seksueel geweld expliciet strafbaar: verkrachting,

⁹⁹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 15.

¹⁰⁰ Art. 5 (g) Statuut ICTY: “*the International Tribunal shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed in armed conflict, whether international or internal in character, and directed against any civilian population: (g) rape.*”

¹⁰¹ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 18.

¹⁰² A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 15.

¹⁰³ Art. 3 (g) Statuut ICTR: “*Crimes against Humanity: the International Tribunal for Rwanda shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed as part of a widespread or systematic attack against any civilian population on national, political, ethnic, racial or religious grounds: (g) rape*”; art. 4 (e) Statuut ICTR: “*The International Tribunal for Rwanda shall have the power to prosecute persons committing or ordering to be committed serious violations of Article 3 common to the Geneva Conventions of 12 August 1949 for the Protection of War Victims, and of Additional Protocol II thereto of 8 June 1977. These violations shall include, but shall not be limited to: e) Outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault*”.

¹⁰⁴ Art. 7 (1) Statuut ICTY en art. 6 (1) Statuut ICTR: “*Individual criminal responsibility: A person who planned, instigated, ordered, committed or otherwise aided and abetted in the planning, preparation or execution of a crime referred to in articles 2 to 4 [or 5] of the present Statute, shall be individually responsible for the crime*”; A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 18.

¹⁰⁵ Resolutie 808 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 februari 1993), *UN Doc. S/RES/808* (1993); Resolutie 827 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties betreffende de oprichting van het ICTY (25 mei 1993), *UN Doc. S/RES/827*; Resolutie 955 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties betreffende de oprichting van het ICTR (8 november 1994), *UN Doc. S/RES/955*.

¹⁰⁶ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 18.

seksuele slavernij, gedwongen prostitutie, gedwongen zwangerschap en gedwongen sterilisatie vallen onder oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid¹⁰⁷.

Ondertussen hebben de VN enkele resoluties aangenomen die beogen het seksueel geweld te beëindigen. Deze worden besproken in deel drie.

De belangrijkste gebeurtenissen die uiteindelijk geleid hebben tot vervolging van seksueel geweld zijn dus de Tweede Wereldoorlog, en daaraan verbonden de Nuremberg- en Tokyo-processen, later de oprichting van het ICTR, ICTY en ten slotte het ICC. Deze elementen hebben niet alleen het materieel recht vooruit geholpen, maar ook de procedure: er wordt vandaag rekening gehouden met een aantal gevoeligheden van getuigen in de rechtbank¹⁰⁸.

4. Situatie in Oost-Congo

4.1. Historische ontwikkeling en evolutie van het conflict

Congo is onafhankelijk sinds 1960 en sindsdien zijn er verschillende conflicten over de natuurlijke bronnen en de controle over het gebied aan de gang.

De eerste ‘*guerre de libération*’ van 1990 is gericht tegen President Mobutu, aan de macht sinds 1965, en staat onder leiding van Laurent Kabila. Hij wordt in 1990 president van Congo. Maar het is vooral in de nasleep van de genocide in Rwanda in 1994 dat het conflict in Congo opnieuw opflakkert, onder meer omdat twee miljoen Rwandese Hutu’s vluchten naar het Oosten van Congo. Het etnische conflict tussen Hutu’s en andere etnische groepen laait op en zorgt voor onrust in de Congolese vluchtelingenkampen¹⁰⁹. Sindsdien zijn er meer dan 5,4 miljoen doden gevallen en 2 miljoen mensen op de vlucht¹¹⁰.

In 1998 rijzen er weer conflicten. De tweede ‘*guerre de libération*’ is een conflict tussen de regering enerzijds gesteund door Angola, Namibië en Zimbabwe en de rebellen anderzijds, gesteund door Uganda en Rwanda. Daarom wordt het ook de ‘*Africa’s World War*’ genoemd¹¹¹.

¹⁰⁷ Art. 7 (1) Statuut ICC; K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 188.

¹⁰⁸ Art. 22 Statuut ICTY en art. 21 Statuut ICTR: “*The International Tribunal shall provide in its rules of procedure and evidence for the protection of victims and witnesses. Such protection measures shall include, but shall not be limited to, the conduct of in camera proceedings and the protection of the victim’s identity*”.

¹⁰⁹ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 3, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹¹⁰ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹¹¹ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 451.

Het is vooral vanaf deze periode dat het seksueel geweld heel veel voorkomt¹¹². Er worden vredesakkoorden getekend in 1999, maar het geweld duurt voort¹¹³. Er wordt een UN Peacekeeping missie op poten gezet in 2000 en in 2003 wordt er een overgangsregering gevormd¹¹⁴. Officieel worden er in 2003 vredesverdragen getekend, maar het conflict in het Oosten van het land blijft duren. Dat komt onder meer door een voortdurend etnisch conflict en het feit dat de regio enorm veel natuurlijke rijkdommen heeft¹¹⁵.

Er zijn een heel aantal partijen betrokken in het conflict in Congo. Hier volgt een overzicht van de belangrijkste groeperingen¹¹⁶. Dit is geen exhaustieve lijst.

- Forces Armées du République Démocratique du Congo (FARDC) : het Congolese leger is de grootste gewapende groep in Congo en is schuldig aan heel veel seksueel geweld¹¹⁷. Ongeveer de helft van het leger is actief in Oost-Congo¹¹⁸.
- Mai Mai : dit is een groep lokale Congolezen die naar eigen zeggen strijdt tegen de buitenlandse bezetting. Ze hebben geen duidelijke structuur¹¹⁹.
- Mouvement pour la Libération de Congo (MLC): deze groep staat onder leiding van Jean-Pierre Bemba, nu veroordeeld door het Strafhof, en wordt ondersteund door buurland Uganda¹²⁰.

¹¹² United Nations Population Fund, *Legacy of War: an Epidemic of Sexual Violence in DRC*, 26 november 2008, beschikbaar op: <http://www.unfpa.org/public/News/pid/1399> (consultatie 27 april 2016); F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, "Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo", *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 2.

¹¹³ J. MIGABO KALERE, *Génocide au Congo*, Brussel, Imprimerie Arte-Print, 2002, p. 26.

¹¹⁴ BBC News, *Country profile: Democratic Republic of Congo*, 16 juni 2007, beschikbaar op: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/country_profiles/1076399.stm (consultatie 27 april 2016); International Crisis Group, *Conflict history: Democratic Republic of Congo*, December 2006, beschikbaar op: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/dr-congo.aspx> (consultatie 12 februari 2016).

¹¹⁵ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹¹⁶ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

¹¹⁷ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016); Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 4, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

¹¹⁸ Human Rights Watch, "You will be punished", 13 december 2009, p. 25, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

¹¹⁹ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

¹²⁰ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

- Lord Resistance Army (LRA): dit is een Ugandese gewapende groep¹²¹.
- Forces Démocratiques de Libération de Rwanda (FDLR): dit is een Rwandese Hutu-groep actief in Kivu (zie bijlage 2), ook wel Interahamwe genoemd¹²².
- Forces pour la Défense de la Démocratie (FDD): dit is een Burundese Hutu rebellengroep onder leiding van Pierre Nkurunziza¹²³.

Ook in 2008 worden er vredesverdragen getekend door 22 gewapende groepen¹²⁴. Toch blijven de rebellen en het regeringsleger vooral in het Oosten van het land hevige mensenrechtenschendingen begaan, waaronder ook seksueel geweld¹²⁵.

4.2. Kwalificatie van het conflict

Het is belangrijk om te analyseren of het conflict in Oost-Congo een internationaal of niet-internationaal conflict is om te weten welke wetgeving erop van toepassing is. Aangezien het in Congo gaat om verschillende gewapende groepen die strijden tegen de Congolese regering, kunnen we spreken van een niet-internationaal conflict. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de verschillende regelgevingen relevant voor het bestrijden van seksueel geweld¹²⁶.

Zowel gemeenschappelijk art. 3 GC en het gewoonterecht zijn van toepassing op alle partijen betrokken bij niet-internationale conflicten¹²⁷. Congo is daarnaast ook partij bij het tweede Protocol. De drempel van dit verdrag ligt evenwel hoger dan voor art. 3: het vereist namelijk effectieve controle van een territorium door een rebellengroep. Die drempel is in het Congolees

¹²¹ T. SAVAGE en K. VANSPAUWEN, “The conflict in the DRC Congo: a story of failed transitions and interlocking conflicts”, in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 323.

¹²² Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

¹²³ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 51 en 52, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

¹²⁴ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 452.

¹²⁵ Réseau des Femmes pour un Développement Associatif, Réseau des Femmes pour la Défense des Droits et la Paix en International Alert, *Women’s Bodies as Battlegrounds: Sexual Violence against Women and Girls During the War in the Democratic Republic of Congo*, 2005, p. 11, beschikbaar op: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/4949/4053.pdf> (consultatie 27 april 2015).

¹²⁶ Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=178 (consultatie 27 april 2016).

¹²⁷ Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=178 (consultatie 27 april 2016).

conflict niet bereikt¹²⁸. Congo heeft alle Conventies van Genève geratificeerd in 1961, en in 1982 het toegevoegde protocol¹²⁹.

Op mensenrechtelijk vlak is Congo gebonden door de geratificeerde verdragen¹³⁰ en het gewoonterecht. Rebellen groepen zijn enkel gebonden door het gewoonterecht¹³¹. In 2004 heeft Congo het Strafhof bevoegd verklaard voor de situatie in eigen land (zie *infra* deel 3, hoofdstuk 4.4). Daarnaast zijn er nog verschillende resoluties aangenomen betreffende de situatie in Oost-Congo¹³².

Een van de belangrijkste Congolese wetten die van toepassing is op het conflict, is de wet van 2006 tegen seksueel geweld. In die wet wordt seksueel geweld bestraft met een gevangenisstraf van vijf tot twintig jaar¹³³ (zie *infra* deel 3, hoofdstuk 5 voor meer uitleg).

4.3. Vormen van seksueel geweld

Het conflict in Congo is belangrijk om te bestuderen in het licht van seksueel geweld, omdat het geweld daar veel voorkomt en heel brutaal is, vooral sinds 1996. Het wordt soms beschreven

¹²⁸ Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=178 (consultatie 27 april 2016).

¹²⁹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 6, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

¹³⁰ International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, *United Nations Treaty Series*, vol. 999, p. 171; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 16 December 1966, *United Nations Treaty Series*, vol. 993, p. 3; Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948, *United Nations Treaty Series*, vol. 78, p. 277; Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10 December 1984, *United Nations Treaty Series*, vol. 1465, p. 85; en nog meer.

¹³¹ Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=178 (consultatie 27 april 2016).

¹³² Resolutie 2444 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (19 december 1968), *UN Doc. GA RES/2444 (XXIII)*; Resolutie 2597 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (16 december 1969), *UN Doc. GA RES/2597 (XXIV)*; Resolutie 2674 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (9 december 1970), *UN Doc. GA RES/2674 (XXV)*; Resolutie 2675 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (9 december 1970), *UN Doc. GA RES/2675 (XXV)*; Resolutie 1234 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (9 april 1999), *UN Doc. S/RES/1234*; Resolutie 1291 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 februari 2000), *UN Doc. S/RES/1291*; Resolutie 1304 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 juni 2000), *UN Doc. S/RES/1304*.

¹³³ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 8, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

als seksueel terrorisme of ‘*a war within the war*’¹³⁴. Congo wordt de ‘*rape capital of the world*’ genoemd¹³⁵. Bij alle betrokken milities wordt het geweld gebruikt als militaire strategie¹³⁶.

98% van het seksueel geweld zijn verkrachtingen¹³⁷. In Congo gaat het in de grote meerderheid van de gevallen om groepsverkrachtingen. Ontvoeringen, seksuele slavernij, genitale verminking en gedwongen huwelijken komen ook veel voor. Zoals al eerder aangehaald is het onmogelijk om een exhaustieve lijst te geven van de verschijningsvormen van het geweld (zie *supra* deel 1, hoofdstuk 1). Vaak worden vrouwen verkracht wanneer ze werken in de velden¹³⁸. Andere vormen zijn verkrachting in aanwezigheid van familie of de gemeenschap, gedwongen verkrachting tussen slachtoffers, het inbrengen van objecten of gesmolten rubber in lichaamsholtes, abortus uitvoeren met scherpe voorwerpen, etc¹³⁹. Er worden vrouwen en kinderen gevangen genomen en vastgehouden. Zij worden gedwongen om mee te vechten maar zijn ook seksuele slaven¹⁴⁰. Er zijn gevallen bekend waarbij de FDLR hun slachtoffers aan bomen vastbinden, of verwonden met machetes. Sommige slachtoffers worden na de verkrachting geëxecuteerd, sommigen waren beschoten in de vagina¹⁴¹. De meeste verkrachtingen gebeuren publiek in groep, maar worden meestal niet bevolen door oversten¹⁴².

¹³⁴ UNIFEM, *Gender profile: Democratic Republic of Congo*, 4 december 2006, beschikbaar op <http://www.womenwarpeace.org/drc/drc.htm> (consultatie 28 april 2016); Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹³⁵ T. PALERMO en A. PETERMAN, “Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict”, *Bull World Health Organ.*, 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/> (consultatie 27 april 2016).

¹³⁶ Médecins Sans Frontières, “*I have no Joy, no Peace of Mind*”: *Medical, Psychological, and Socio-Economic Consequences of Sexual Violence in Eastern DRC*, 2004, p. 16, beschikbaar op <http://www.msf.org/article/msf-report-i-have-no-joy-no-peace-mind-sexual-violence-eastern-drc-introduction> (consultatie 28 april 2016).

¹³⁷ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8 en 9.

¹³⁸ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 6 en 16, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹³⁹ IRIN, *Our Bodies – Their Battle Ground: Gender-based Violence in Conflict Zones*, September 2004, p. 19, beschikbaar op: <http://www.irinnews.org/video/2004/09/15/our-bodiestheir-battleground-gender-based-violence-during-conflict> (consultatie 28 april 2016); R. NORDLAND, *More Vicious than Rape*, 13 november 2006, beschikbaar op: <http://europe.newsweek.com/congo-more-vicious-rape-106653?rm=eu> (consultatie 28 april 2016); Réseau des Femmes pour un Développement Associatif, Réseau des Femmes pour la Défense des Droits et la Paix en International Alert, *Women’s Bodies as Battlegrounds: Sexual Violence against Women and Girls During the War in the Democratic Republic of Congo*, 2005, p. 33-38, beschikbaar op: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/4949/4053.pdf> (consultatie 27 april 2015).

¹⁴⁰ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 61-63, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹⁴¹ Human Rights Watch, “*You will be punished*”, 13 december 2009, p. 73, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

¹⁴² A. ADAMOPOULOS, “Harvard professor talks sexual violence and war”, *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

Een ander onderzoek van september 2005 tot december 2006 toont aan dat het in ongeveer drie vierden van de gevallen ging om groepsverkrachtingen, met meestal tussen de twee en de vier daders. De helft van de slachtoffers werd aangevallen toen ze buiten huishoudelijke taken deden. Andere slachtoffers waren op de vlucht of thuis¹⁴³. De meerderheid van de misdaden wordt gepleegd door gewapende mannen, al kunnen veel slachtoffers niet zeggen bij welke gewapende groep de daders hoorden¹⁴⁴ (voor meer exacte cijfers, zie bijlage 3).

4.4. Oorzaken van seksueel geweld

De voornaamste redenen waarom men in Congo seksueel geweld pleegt, is omdat het deel uitmaakt van de militaire tactiek die als doel heeft om bepaalde groepen etnisch uit te roeien¹⁴⁵. Alle partijen gebruiken seksueel geweld als een strategisch wapen¹⁴⁶. Zowel de gewapende groepen als leden van het politiekorps of andere mensen in machtsposities plegen geweld omdat ze weten dat de pakkans zo klein is¹⁴⁷. De ene partij wil de andere ontmenselijken en zijn waardigheid doen verliezen¹⁴⁸. Uit onderzoek van HRW bleek dat FDLR burgers verkrachten om hen te straffen omdat ze volgens hen de verkeerde partij steunen in het conflict¹⁴⁹.

Een andere reden is wraak tegen daden van seksueel geweld die tegen hen zijn begaan¹⁵⁰. Dit creëert uiteraard een vicieuze cirkel van geweld. Het is ook mogelijk dat men toevlucht neemt tot seksueel geweld als moraal vertier of afleiding voor de troepen, wat daarnaast tot meer samenhang in de groep zal leiden¹⁵¹. Soms werken troepen hun eigen frustraties uit op anderen en willen ze op deze manier hun mannelijke superioriteit benadrukken¹⁵².

¹⁴³ F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, "Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo", *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 4.

¹⁴⁴ F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, "Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo", *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 6.

¹⁴⁵ F. DUROCH, M. MCRAE en R. GRAIS, "Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo", *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5, p. 2.

¹⁴⁶ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 1, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹⁴⁷ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 2, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

¹⁴⁸ L. STARK, "Sexual violence as a weapon of war", *JAMA* 15 augustus 2012, vol. 308, p. 677.

¹⁴⁹ Human Rights Watch, "You will be punished", 13 december 2009, p. 12 en 72, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016); S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 450.

¹⁵⁰ International Peace Research Institute, *Sexual violence in armed conflicts*, 2010, p. 2, beschikbaar op: http://file.prio.no/Publication_files/Prio/Sexual-Violence-in-Armed-Conflicts-PRIO-Policy-Brief-1-2010.pdf (consultatie 27 april 2016).

¹⁵¹ M. BASTICK, K. GRIMM en R. KUNZ, *Sexual violence and conflict*, Genève, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2007, p. 41.

¹⁵² Amnesty International, *Lives Blown Apart: Crimes Against Women in Times of Conflict*, 2004, beschikbaar op: <https://www.amnesty.org/en/documents/ACT77/075/2004/en/> (consultatie 28 april 2016).

Een andere, minder voorkomende visie is dat het seksueel geweld gezien wordt als een ritueel. Sommige troepen geloven dat het verkrachten van een maagd hen magische krachten geeft en hen onoverwinnelijk maakt¹⁵³.

Het argument dat soldaten te arm zijn om prostituees te betalen voor seksuele bevrediging wordt soms ook aangehaald. Maar dat verklaart niet waarom daders de slachtoffers zo wreed en brutaal behandelen¹⁵⁴. Wat de brutaliteit wel verklaart, is zwarte magie. Sommige mensen geloven dat ze snel rijk zullen worden als ze kinderen verminken¹⁵⁵.

Daders hebben daarnaast vaak zelf psychologische problemen omdat ze getraumatiseerd zijn door het langdurige conflict¹⁵⁶. Soldaten worden bovendien ook slecht betaald en beroven vaak vrouwen die naar de markt gaan of in het veld werken, om op die manier aan eten te komen. Die vrouwen moeten hen dan ‘betalen’ met seks¹⁵⁷.

Uiteraard is het zo dat een conflict altijd aan de basis ligt van wijdverspreid geweld. De staat en het rechtssysteem hebben bovendien niet voldoende capaciteiten om de veiligheid van de burgers te garanderen, en het ontbreekt de gemeenschappen aan beschermingsmechanismen¹⁵⁸.

¹⁵³ Réseau des Femmes pour un Développement Associatif, Réseau des Femmes pour la Défense des Droits et la Paix en International Alert, *Women's Bodies as Battlegrounds: Sexual Violence against Women and Girls During the War in the Democratic Republic of Congo*, 2005, p. 45-51, beschikbaar op: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/4949/4053.pdf> (consultatie 27 april 2015).

¹⁵⁴ E. WOOD, “Sexual violence during war: variation and accountability”, in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 306.

¹⁵⁵ I. ROOX, “Vermoord hen! klonk het onlangs op de radio”, *De Standaard* 5 april 2016, p. 14.

¹⁵⁶ I. ROOX, “Vermoord hen! klonk het onlangs op de radio”, *De Standaard* 5 april 2016, p. 14.

¹⁵⁷ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 45, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016); Human Rights Watch, “*You will be punished*”, 13 december 2009, p. 105, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

¹⁵⁸ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 2, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-III> (consultatie 28 april 2016).

DEEL 3: BESCHERMINGSMECHANISMEN

Er zijn talrijke regels die seksueel geweld ten tijde van gewapende conflicten verbieden. In dit hoofdstuk wordt besproken hoe ze vrouwen beschermen tegen geweldplegingen en hoe de verschillende niveaus op elkaar inspelen. Bijlage 1 geeft een overzicht van de verhoudingen tussen de verschillende mechanismen.

1. Verenigde Naties (VN)

1.1. Resoluties

De VN-Veiligheidsraad heeft de laatste jaren acht belangrijke resoluties tegen seksueel geweld in gewapende conflicten aangenomen.

De eerste resolutie is 1325¹⁵⁹, die als eerste de impact van conflicten op vrouwen aanhaalt. Deze vraagt aan alle partijen om maatregelen te nemen om vrouwen te beschermen tegen gendergebaseerd geweld, meer specifiek seksueel misbruik en verkrachting. Er wordt gevraagd aan alle betrokken partijen om het internationaal recht te respecteren. In deze resolutie wil men de straffeloosheid tegengaan door de verantwoordelijken te veroordelen voor genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Paragraaf 11 van de resolutie bepaalt dat seksueel geweld niet het voorwerp mag zijn van amnestie¹⁶⁰, maar enkel ‘*where feasible*’¹⁶¹ waardoor de bepaling gemakkelijk aan de kant geschoven wordt¹⁶². De Secretaris-Generaal moet rapporten schrijven over de stand van zaken van de implementering van de resolutie, en het laatste rapport dateert van 16 september 2015. Daarin schrijft hij dat ondanks de vele initiatieven, er nog te weinig resultaat is. De Secretaris-Generaal vraagt aan de lidstaten en organisaties om de aanbevelingen in het rapport uit te werken en resolutie 1325 verder te implementeren¹⁶³.

Daarna werd resolutie 1820¹⁶⁴ aangenomen, die als eerste enkel focust op seksueel geweld in gewapende conflicten. Deze erkent de link tussen seksueel geweld in conflicten en de vrede en

¹⁵⁹ Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 oktober 2000), *UN Doc. S/RES/1325* (2000).

¹⁶⁰ §11: “*Emphasizes the responsibility of all states to put an end to impunity and to prosecute those responsible for genocide, crimes against humanity, and war crimes including those relating to sexual and other violence against women and girls, and in this regard stresses the need to exclude these crimes, where feasible from amnesty provisions*”.

¹⁶¹ ‘Als het uitvoerbaar is’.

¹⁶² S. AROUSSI, “Women, Peace and Security: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence”, *International Feminist Journal of Politics* 6 december 2011, vol. 13, afl. 4, p. 581.

¹⁶³ Resolutie 716 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 september 2015), *UN Doc. S/2015/716*.

¹⁶⁴ Resolutie 1820 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2008), *UN Doc. S/RES/1820* (2008).

veiligheid achteraf¹⁶⁵ en beschouwt het gebruik van geweld als oorlogstactiek. De resolutie neemt opnieuw stappen om daders te bestraffen en vraagt verslagen van de Secretaris-Generaal over situaties waarin geweld wordt gebruikt tegen burgers en strategieën om dat geweld te beëindigen. Een voorbeeld van een verslag is het ‘*Report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolution 1820 (2008)*’¹⁶⁶, waarin de Secretaris-Generaal het onder andere heeft over het gebruik van seksueel geweld in recente conflicten, over de verantwoordelijkheden van de staten hiervoor en wat de VN doen hieromtrent. Er wordt ook gevraagd om vrouwen te betrekken in alle aspecten van de vredesprocessen¹⁶⁷. Beide resoluties zeggen echter niets over de noden van de slachtoffers en de manieren van herstel¹⁶⁸.

Resolutie 1888¹⁶⁹ werd in 2009 unaniem aangenomen door de leden van de Veiligheidsraad. Het is een soort vervolg op resolutie 1820 en benadrukt twee elementen: het vredesproces en de straffeloosheid. Vanaf nu is er een Speciale Vertegenwoordiger¹⁷⁰ verantwoordelijk om alle mechanismen en de implementering van de vorige twee resoluties te coördineren. Er wordt meer nadruk gelegd op het rapporteren en het monitoren van seksueel geweld door peacekeeping troepen en nationale politiemachten, zowel tijdens als na de conflicten. De VN willen opnieuw meer betrokkenheid van vrouwen in de vredeprocessen na de conflicten.

Resolutie 1889¹⁷¹ benadrukt de nood voor bescherming en het belang om vrouwen te betrekken in de post-conflict-situaties. Er worden een aantal concrete acties opgesomd: het promoten van leiderschap en management bij vrouwen, het steunen van organisaties die vrouwen helpen, het tegengaan van negatieve attitudes ten opzichte van de capaciteiten van vrouwen en het verzekeren van toegankelijk onderwijs voor vrouwen.

Resolutie 1960¹⁷² installeert een mechanisme om seksueel geweld in conflicten te monitoren, te analyseren en aan te geven. De resolutie vraagt aan alle partijen om specifieke, tijdsgebonden voorstellen te doen om seksueel geweld te verbieden en te bestraffen. De Secretaris-Generaal

¹⁶⁵ A. MUVUMBA SELLSTRÖM, *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015, p. 51.

¹⁶⁶ Rapport van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (15 juli 2009), *UN Doc. S/2009/362*.

¹⁶⁷ S. AROUSSI, “Women, Peace and Security: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence”, *International Feminist Journal of Politics* 6 december 2011, vol. 13, afl. 4, p. 581.

¹⁶⁸ S. AROUSSI, “Women, Peace and Security: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence”, *International Feminist Journal of Politics* 6 december 2011, vol. 13, afl. 4, p. 588.

¹⁶⁹ Resolutie 1888 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 september 2009), *UN Doc. S/RES/1888* (2009).

¹⁷⁰ De huidige vertegenwoordiger is Zainab Hawa Bangura, voormalig minister van gezondheid en hygiëne in Sierra Leone.

¹⁷¹ Resolutie 1889 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (5 oktober 2009), *UN Doc. S/RES/1889* (2009).

¹⁷² Resolutie 1960 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2010), *UN Doc. S/RES/1960* (2010).

moet die voorstellen daarna doornemen. Er wordt ook gevraagd aan de Secretaris-Generaal om de partijen op te lijsten die verdacht worden van seksueel geweld, maar deze lijst is wel beperkt tot die conflictsituaties die geagendeerd zijn door de mensenrechtenraad.

Daarna komt resolutie 2106¹⁷³, die opnieuw focust op de straffeloosheid van daders. Deze benadrukt ook het belang van preventie, en dat vrouwen politiek en economisch moeten mee besturen. De Secretaris-Generaal wordt daarnaast ook gevraagd om een rapport te schrijven over de impact van gewapende conflicten op vrouwen. Het laatste rapport dateert van 23 maart 2015: Congo heeft stappen heeft ondernomen om hogergeplaatste officieren te vervolgen en er zijn ook inspanningen gedaan om slachtoffers uit te betalen. Toch is het seksueel geweld dat jaar gestegen. Er is daarnaast nog te weinig toegang tot medische, psychologische en juridische bijstand¹⁷⁴ (zie bijlage drie).

De volgende resolutie is 2122¹⁷⁵. Deze gaat in op de lacunes in de bescherming tegen seksueel geweld. Opnieuw wordt benadrukt dat vrouwen moeten deelnemen aan de preventie en de vredesprocessen.

De laatste resolutie dateert van oktober 2015¹⁷⁶. Daarin wordt nog steeds het belang van de aanwezigheid van vrouwen in besluitvorming benadrukt, zowel op internationaal, regionaal en nationaal vlak. Er wordt ook steun gevraagd van de internationale gemeenschap. De resolutie benadrukt daarnaast de verdere implementering van resoluties 2122 en 1325 en een meer systematische benadering van de problematiek. Andere aandachtspunten zijn terrorisme en misbruik door personeelsleden van de VN.

Er is dus geen gebrek aan wetgevende initiatieven en bepalingen om straffeloosheid tegen te gaan op VN-niveau. Toch blijkt de effectiviteit ervan niet groot genoeg, gezien het nog steeds beperkte aantal veroordelingen (zie bijlage 4).

¹⁷³ Resolutie 2106 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 juni 2013), *UN Doc. S/RES/2106* (2013).

¹⁷⁴ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 7-9.

¹⁷⁵ Resolutie 2122 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 oktober 2013), *UN Doc. S/RES/2122* (2013).

¹⁷⁶ Resolutie 2242 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (13 oktober 2015), *UN Doc. S/RES/2242* (2015).

1.2. Peacekeeping missies

In 1999 begonnen de VN met de MONUC-missie in Congo¹⁷⁷. Sinds 1 juli 2010 is de missie van naam veranderd: we spreken nu over de MONUSCO-missie, wat staat voor United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo.

Al het personeel dat betrokken is in een vredesoperatie moet de bescherming en de bevordering van mensenrechten verzekeren. Veel missies hebben een mensenrechtenteam, waaronder de missie in Congo. De teams houden zich vooral bezig met onderzoek, het voorkomen en het veroordelen van schendingen, verslaggeving, advies geven en ondersteuning bij hervormingen. Daarbij verliezen ze de bescherming van burgers tegen seksueel geweld niet uit het oog¹⁷⁸.

De MONUSCO-missie is bijvoorbeeld gemandateerd *“to assist in the promotion and protection of human rights, with particular attention to women, children and vulnerable persons, investigate human rights violations with a view to putting an end to impunity, assist in the development and implementation of a transitional justice strategy, and cooperate in national and international efforts to bring to justice perpetrators of grave violations of human rights and international humanitarian law”*. Dit wordt in de praktijk gebracht door de burgers meer bewust te maken van hun rechten en hen aan te sporen om klacht neer te leggen in het geval van schendingen. De missie leert ook aan de regering om die klachten te behandelen, helpt haar om daarvoor een systeem te ontwikkelen en maakt haar bewust van haar verplichtingen. Concreet betekent dit: verslag uitbrengen over schendingen, slachtoffers helpen om schendingen aan te klagen en lobbyen voor bepaalde wetten en standaarden om straffeloosheid tegen te gaan¹⁷⁹.

In augustus 2010 verscheen een update van de MONUSCO-missie. Daaruit bleek dat 2554 slachtoffers in Noord-Kivu holistisch verzorgd waren, zowel medisch als psychosociaal, en daarbij financieel ondersteund werden op verschillende manieren. Bijna 100 dokters en 28 verplegers werden specifiek getraind voor de behandeling van slachtoffers van seksueel geweld.

¹⁷⁷ Resolutie 1279 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 1999), *UN Doc. S/RES/1279* (1999); Resolutie 1291 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 februari 2000), *UN Doc. S/RES/1291* (2000).

¹⁷⁸ United Nations Peacekeeping, *Human Rights*, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/humanrights.shtml> (consultatie 28 april 2016).

¹⁷⁹ United Nations, *MONUSCO*, beschikbaar op: <http://www.monusco.unmissions.org/Default.aspx?tabid=10766&language=en-US> (consultatie 28 april 2016).

Er werden sessies georganiseerd om de bevolking bewust te maken van seksueel geweld en HIV/aids¹⁸⁰.

Er werden vier ‘*Multipurpose Empowerment*’ Centra opgericht, waar slachtoffers terecht kunnen voor psychosociale steun, juridisch advies en verwijzingen naar andere diensten. Maar aangezien slachtoffers de medische kosten zelf dienen te betalen, moeten ze vaak beroep doen op ngo’s¹⁸¹.

Volgens de Secretaris-Generaal heeft de MONUSCO-missie in 2015 zeven centra opgericht waar slachtoffers terecht kunnen voor medische, psychosociale en juridische bijstand. 60% van de cliënten daar in die centra een klacht in, een opmerkelijk hoog aantal¹⁸².

Maar Congo is een enorm groot land met veel afgelegen gebieden, waar niet overal VN-personeel aanwezig is. Het personeel dat er is, is niet altijd getraind om met seksueel geweld om te gaan¹⁸³. Bovendien maken de blauwhelmen zich ook schuldig aan seksueel geweld¹⁸⁴.

De Veiligheidsraad heeft in maart 2016 beslist om de MONUSCO-missie met een jaar te verlengen¹⁸⁵.

1.3. Rol van de mensenrechtenraad van de VN

De taak van de mensenrechtenraad (HRC) is om de bescherming van mensenrechten over heel de wereld te versterken, mensenrechtenschendingen aan te pakken en daaromtrent aanbevelingen te doen. Dat doet deze raad door problemen te bespreken en te discussiëren over bepaalde situaties. Om dit doel te bereiken werkt de raad nauw samen met het OHCHR. Op

¹⁸⁰ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 3, beschikbaar op: <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

¹⁸¹ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 3, beschikbaar op: <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

¹⁸² Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 9.

¹⁸³ L. PRUITT, “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 311.

¹⁸⁴ United Nations, *MONUSCO*, beschikbaar op: <http://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

¹⁸⁵ Resolutie 2277 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 maart 2016), *UN Doc. S/RES/2277* (2016). Vorige resoluties met betrekking tot het mandaat van de MONUSCO-missie waren: Resolutie 2211 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 maart 2015), *UN Doc. S/RES/2211* (2015); Resolutie 2198 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 januari 2015), *UN Doc. S/RES/2198* (2015); Resolutie 2147 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 maart 2014), *UN Doc. S/RES/2147* (2014); Resolutie 2136 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 januari 2014), *UN Doc. S/RES/2136* (2014); Resolutie 2098 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 maart 2013), *UN Doc. S/RES/2098* (2013); etc.

vraag van een derde van de lidstaten kan de mensenrechtenraad speciale zittingen houden om noodtoestanden of bepaalde schendingen aan te pakken¹⁸⁶.

Dit orgaan was voorheen de VN-commissie Mensenrechten¹⁸⁷. Het was een orgaan waarin standaarden bepaald werden voor het gedrag van staten, en waarin staten of ngo's bepaalde problemen konden aanhalen. Omdat er geen voorwaarden verbonden waren, waren ook repressieve staten lid van deze commissie. Er werd kritiek geleverd op het selectief werk van de organisatie, die een aantal zware schendingen negeerde. Daarom werd ervoor gekozen om dit orgaan te vervangen door de mensenrechtenraad, waarin wel voorwaarden worden gesteld aan het lidmaatschap¹⁸⁸.

Een van de werkingsmechanismen van de mensenrechtenraad, is 'Universal Periodic Review' (UPR)¹⁸⁹. Dit betekent dat de situatie qua mensenrechten in alle lidstaten van de VN systematisch wordt nagegaan. Iedere staat heeft de kans om aan de mensenrechtenraad uit te leggen wat ze heeft ondernomen om de situatie te verbeteren. Een van de belangrijkste principes hieromtrent is de gelijke behandeling van alle staten¹⁹⁰.

In 2012 stelde de HRC een rapport op over de situatie in Congo. De raad is positief over het nationaal actieplan rond de bescherming van mensenrechten¹⁹¹, maar benadrukt daarnaast dat er nog meer inspanningen moeten gedaan worden om straffeloosheid te beëindigen¹⁹². De raad noteert ook dat er 2000 nieuwe magistraten aangenomen zijn in het hele land, een positieve evolutie¹⁹³. De HRC vraagt daarnaast aan Congo om nog meer mensenrechtenverdragen te ratificeren, en om een nationale mensenrechtencommissie op te richten¹⁹⁴.

¹⁸⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Council*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx> (consultatie 28 april 2016).

¹⁸⁷ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Commission on Human Rights*, beschikbaar op: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/index.htm> (consultatie 28 april 2016).

¹⁸⁸ UN Watch, *Human Rights Reform*, beschikbaar op: http://secure.unwatch.org/site/c.bdKKISNqEmG/b.1342853/k.C17/Human_Rights_Reform.htm (consultatie 28 april 2016). Hoewel de kritiek ook vandaag nog geldt: Rusland, China en Saoedi-Arabië zijn bijvoorbeeld leden, ondanks het grote aantal mensenrechtenschendingen in die landen.

¹⁸⁹ Art. 5 (e) Resolutie 251 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (3 april 2006), *UN Doc. A/RES/60/251*.

¹⁹⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Universal Periodic Review*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx> (consultatie 28 april 2016).

¹⁹¹ Human Rights Council, The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*, p. 75.

¹⁹² Human Rights Council, The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*, p. 76.

¹⁹³ Human Rights Council, The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*, p. 76.

¹⁹⁴ Human Rights Council, The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*, p. 76.

In 2014 werd de situatie in Congo voor het laatst gecontroleerd. In het verslag vroegen staten vooral aan het bestuur van Congo om bepaalde verdragen goed te keuren. België vroeg onder andere om slachtoffers van seksueel geweld gemakkelijker toegang te verlenen tot justitie¹⁹⁵.

De mensenrechtenraad heeft ook een aantal speciale procedures tot zijn beschikking: experten kunnen situaties onderzoeken en de HRC adviseren. Ze pakken bepaalde problemen thematisch aan of focussen op bepaalde landen, maar dat is beperkt tot die landen die een mensenrechteninstrument hebben bekrachtigd. Deze experten zijn onafhankelijk. Zo is er bijvoorbeeld de Speciale Rapporteur, die niet in dienst is van de VN. Op 27 maart 2015 waren er 41 thematische mandaten en 14 landen-mandaten. Concreet gebeurt het onderzoek door regio's te bezoeken, vermeende schendingen aan de kaak te stellen, te overleggen met andere experten, internationale standaarden te verifiëren en de mensen meer bewust te maken. Jaarlijks wordt er verslag uitgebracht aan de HRC en meestal ook aan de algemene vergadering van de VN¹⁹⁶.

Er is ook een klachtenprocedure mogelijk bij de HRC¹⁹⁷. Die dient om zware mensenrechtenschendingen aan te pakken overal ter wereld. Individuen, groepen of ngo's kunnen een klacht indienen als ze slachtoffer zijn van die schending of er directe en betrouwbare kennis van hebben. De procedure is vertrouwelijk¹⁹⁸. Van 2006 tot oktober 2014 waren er 16 klachten neergelegd bij de HRC, waarvan twee over Congo¹⁹⁹. Een eerste klacht werd in 2011 stopgezet zonder gevolg²⁰⁰. In 2012 volgde een tweede klacht, waarna de HRC een aanbeveling deed voor de OHCHR om Congo bij te staan met betrekking tot technische samenwerking en

¹⁹⁵ Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review, 7 juli 2014, *UN Doc. A/HRC/27/5*, p. 22.

¹⁹⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Country and visits of special procedures*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/CountryandothervisitsSP.aspx> (consultatie 28 april 2016).

¹⁹⁷ Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (18 juni 2007), *UN Doc. A/HRC/RES/5/1*.

¹⁹⁸ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Council Complaint Procedure*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/ComplaintProcedure/Pages/HRCComplaintProcedureIndex.aspx> (consultatie 28 april 2016).

¹⁹⁹ Human Rights Council, *List of situations referred to the human rights council under the complaint procedure since 2006, oktober 2014*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/ComplaintProcedure/SituationsConsideredUnderComplaintProcedure.pdf> (consultatie 28 april 2016).

²⁰⁰ Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (18 november 2011), *UN Doc. A/HRC/18/2*, §210.

capaciteitsopbouw²⁰¹. Een jaar later werd beslist om de procedure stop te zetten²⁰². De redenen waarom deze klachten niet verder werden onderzocht, zijn vertrouwelijk en dus niet vermeld.

1.4. Rol van de Speciale Rapporteur voor geweld tegen vrouwen

De Speciale Rapporteur wordt benoemd door de VN-commissie Mensenrechten²⁰³. Zijn taak bestaat erin om samenwerking en coördinatie te promoten door UN Action. Het doel van de Speciale Rapporteur is de implementatie van resoluties en verdragen inzake mensenrechten te verbeteren²⁰⁴. Door rapporten en verslagen op te stellen over de wantoestanden²⁰⁵ vormt hij een extra drukkingsmiddel voor de naleving ervan²⁰⁶.

Zijn rol krijgt echter ook kritiek: de rapporteur heeft beperkte middelen en seksueel geweld is maar een van de vele aandachtspunten waarmee hij bezig is. Geweld tegen vrouwen behelst namelijk een breed spectrum van situaties: van huiselijk geweld tot migratie, gezondheid en gewapende conflicten²⁰⁷.

De huidige Speciale Rapporteur is Rashida Manjoo²⁰⁸.

1.5. Comité mensenrechten

Dit comité bestaat uit 18 onafhankelijke deskundigen die verslagen onderzoeken en kennis nemen van tussenstaatse en individuele klachten op basis van art. 41 van het ICCPR²⁰⁹ en zijn eerste protocol. Ze volgen ook de implementering van het ICCPR op aan de hand van verslagen. Het comité publiceert ook haar interpretatie van de mensenrechtelijke bepalingen²¹⁰.

²⁰¹ Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (18 november 2011), *UN Doc. A/HRC/18/2*.

²⁰² Human Rights Council, The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*, §324.

²⁰³ Art. 6, Resolutie 132 van de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties (4 maart 1994), *UN Doc. E/CN.4/1994/132*.

²⁰⁴ E. VAN RUYVEN, "Thematische VN-rapporteurs rapporteren", *NJCM Bull.* 1993, p. 1013; K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 178.

²⁰⁵ Bijvoorbeeld: United Nations, Report of the special rapporteur on violence against women, its causes and consequences: violence against women perpetrated and/or condoned by the state during times of armed conflict (1997-2000) (23 januari 2001), *UN Doc. E/CN.4/2001/73*; United Nations, Report of the Special rapporteur on violence against women, its causes and consequences: violence perpetrated by the state (26 januari 1998), *UN Doc. E/CN.4/1998/54*.

²⁰⁶ K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 178.

²⁰⁷ R. MANJOO, *15 years of the United Nations Special Rapporteur on violence against women (1994-2009), a critical review*, 2009, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/15YearReviewofVAWMandate.pdf> (consultatie 28 april 2016).

²⁰⁸ Manjoo is afkomstig van Zuid-Afrika en focust vooral op vrouwenrechten en transitionale justice.

²⁰⁹ Art. 41 ICCPR: "A State Party to the present Covenant may at any time declare under this article that it recognizes the competence of the Committee to receive and consider communications to the effect that a State Party claims that another State Party is not fulfilling its obligations under the present Covenant."

²¹⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Committee*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIIndex.aspx> (consultatie 28 april 2016).

1.6. Rol van de Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

Dit is het overkoepelend orgaan van de VN voor mensenrechtenbescherming. Dit lichaam ondersteunt en volgt de werking van de mensenrechtenraad op. Het ondersteunt ook de andere lichamen en tracht hun methodes te harmoniseren. Zo helpt het ook de Speciale Rapporteurs op twee manieren: door middel van de ‘*special procedures branch*’, die per thema werkt, en de ‘*field operation and technical cooperation division*’, die per land werkt²¹¹. De huidige High Commissioner is Zeid Ra’ad Al Hussein²¹².

1.7. Andere beschermingsmaatregelen van de VN

In 2008 lanceerde de Secretaris-Generaal, Ban Ki-Moon, een wereldwijde campagne ‘UNiTE to End Violence’, met als doel om het geweld tegen vrouwen te stoppen en mannen meer bewust te maken van de gevolgen van seksueel geweld. Verschillende VN-lichamen werken hieraan mee en proberen ook onderzoek te doen naar conflictgerelateerd seksueel geweld²¹³.

Een andere maatregel is UN Action, een netwerk van 12 VN-lichamen²¹⁴ die samenwerken met eenzelfde doel, namelijk seksueel geweld ten tijde van en na conflicten beëindigen. Deze actie werd op poten gezet in 2007 na resoluties 1820 en 1888, die seksueel geweld beschouwen als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 1.1). Concreet wordt er gepleit voor meer actie, meer publieke bewustwording, peacekeeping-operaties op niveau van de staat en politieke wil om seksueel geweld op de agenda te zetten²¹⁵. De actie werd ondersteund door de echtgenote van president Kabila, wat de campagne meer in de verf zette²¹⁶. Er werden onder andere handtekeningen verzameld onder het motto ‘*Je dénonce*’²¹⁷.

²¹¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/Pages/WelcomePage.aspx> (consultatie 28 april 2016).

²¹² Hussein heeft vóór en tijdens zijn mandaat al veel kritiek gekregen: hij zou een anti-Israël en anti-Amerikaans beleid voeren. Hussein heeft in het verleden al controversiële opmerkingen gegeven rond het conflict in Israël, zie <http://www.thenation.com/article/will-uns-new-high-commissioner-human-rights-fight-millions-who-need-him/>. Ook zou hij het moeilijk hebben met het verdedigen van de vrijheid van meningsuiting, vooral met betrekking tot godslastering. Jordanië, het thuisland van de High Commissioner, veroordeelt geregeld mensen wegens godslastering, zie <http://foreignpolicy.com/2014/06/26/the-scandal-of-ambassador-zeid/>.

²¹³ Zie <http://endviolence.un.org/> (consultatie 28 april 2016).

²¹⁴ UN department of political affairs, UN Department of Peacekeeping operations, UN Office for the coordination of humanitarian affairs, UN office of the high commissioner for human rights, Joint UN programme on HIV/aids, UN development Programme, UN Population Fund, UN High commissioner for Refugees, UN Children’s fund, UN Development fund for women, UN world food programme en UN World Health Organization.

²¹⁵ Zie <http://www.stoprapenow.org/> (consultatie 28 april 2016).

²¹⁶ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 5, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

²¹⁷ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 35, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

2. Internationale mensenrechtenbescherming

Aangezien het humanitair recht vooral bescherming biedt in internationale conflicten (zie *infra* deel 3, hoofdstuk 3), is de mensenrechtenbescherming belangrijk voor de interne conflicten²¹⁸.

Naast de VN heeft ook de Raad van Europa een aantal maatregelen genomen met betrekking tot geweld tegen vrouwen. Het gaat in dit geval om niet-bindende resoluties die vaak herhalen wat de verplichtingen van staten zijn onder het internationaal recht en het recht van de VN²¹⁹.

Specifiek voor geweld in conflictsituaties heeft de Raad van Europa Resolutie 1212²²⁰ aangenomen. Die beschouwt verkrachting als een misdaad tegen de mensheid²²¹ en spoort de lidstaten aan om het Statuut van het ICC te ratificeren²²², maar het is niet bindend.

Bovendien zijn er een aantal mensenrechtenverdragen die verplichtingen opleggen aan de staten die ratificeerden. Het ICCPR²²³, ICESCR²²⁴ en het anti-folterverdrag²²⁵ bijvoorbeeld, zijn beiden goedgekeurd door de Congolese regering. Ook is Congo partij bij het CEDAW²²⁶ en de Kinderrechtenconventie²²⁷. Deze verdragen zijn wel bindend.

3. Internationaal humanitair recht

Aangezien dit onderzoek focust op seksueel geweld ten tijde van gewapende conflicten, is het humanitair recht van toepassing. Dit recht geeft een bijzondere bescherming in tijden van conflict²²⁸.

De regels omtrent seksueel geweld vinden we in de Conventies van Den Haag²²⁹ en van Genève, in het eerste en het tweede Toegevoegde protocol, en ze zijn ook deel van het gewoonterecht.

²¹⁸ K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 173.

²¹⁹ Aanbeveling 1450 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Geweld tegen vrouwen in Europa*, beschikbaar op: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16783&lang=en> (consultatie 28 april 2016); Aanbeveling R(2002)5 van de Raad van Europa (30 april 2002), *De bescherming van vrouwen tegen geweld*, beschikbaar op: http://bice.org/app/uploads/2014/10/Rec%282002%295_en.pdf (consultatie 28 april 2016).

²²⁰ Resolutie 1212 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Verkrachting in gewapende conflicten*, beschikbaar op: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16785&lang=en (consultatie 28 april 2016).

²²¹ Art. 3. Resolutie 1212 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Verkrachting in gewapende conflicten*, beschikbaar op: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16785&lang=en (consultatie 28 april 2016).

²²² Art. 9. Resolutie 1212 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Verkrachting in gewapende conflicten*, beschikbaar op: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16785&lang=en (consultatie 28 april 2016).

²²³ Ratificatiedatum: 5 oktober 1983.

²²⁴ Ratificatiedatum: 5 oktober 1983.

²²⁵ Ratificatiedatum: 30 juli 2003.

²²⁶ Ratificatiedatum: 26 juli 1982.

²²⁷ Ratificatiedatum: 14 oktober 1993.

²²⁸ K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 167.

²²⁹ Waarvan de belangrijkste: Hague Convention (IV) respecting the laws and customs of war on land van 18 oktober 1907, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/4374cae64.html> (consultatie 29 april 2016).

Het gemeenschappelijke artikel 12, vierde lid van de Conventies bepaalt dat vrouwen met respect behandeld moeten worden²³⁰.

Het humanitair recht maakt een onderscheid tussen internationale en interne conflicten. In beide situaties worden vrouwen anders beschermd naargelang ze al dan niet deelnemen aan het conflict.

Vrouwen die niet deelnemen aan een internationaal conflict worden beschermd door art. 27 GCIV²³¹. Dit artikel biedt echter enkel bescherming tegen willekeurige acties van een bezettende macht die niet de overheid van het land is²³². Daarom kwamen later art. 75 en 76 van het eerste Aanvullende Protocol²³³, die vrouwen beschermen tegen aanvallen van eender wie zich op het territorium van het conflict bevindt²³⁴.

Vrouwen die wel deelnemen aan een internationaal conflict worden beschermd door GCIII betreffende krijgsgevangenen²³⁵. Er is een algemene bepaling – art. 14²³⁶ – en er zijn specifieke bepalingen – art. 25 (4) GCIII²³⁷, art. 29 (2) GCIII²³⁸ en art. 75 van het Eerste Aanvullende Protocol. Een expliciet verbod op seksueel geweld, zoals voor niet-betrokken vrouwen in art. 27, bestaat niet²³⁹.

Voor een niet-internationaal conflict is de regelgeving anders: vrouwen die niet deelnemen aan het conflict, worden beschermd door art. 4 (2), a en e van het Tweede Aanvullend Protocol²⁴⁰.

²³⁰ Gemeenschappelijk art. 12 Conventies van Genève: “*Members of the armed forces and other persons mentioned in the following Article, who are wounded or sick, shall be respected and protected in all circumstances. They shall be treated humanely and cared for by the Party to the conflict in whose power they may be, without any adverse distinction founded on sex, race, nationality, religion, political opinions, or any other similar criteria. [...] Women shall be treated with all consideration due to their sex. The Party to the conflict which is compelled to abandon wounded or sick to the enemy shall, as far as military considerations permit, leave with them a part of its medical personnel and material to assist in their care*”.

²³¹ Art. 27 Conventie van Genève IV: “*Women shall be especially protected against any attack on their honour, in particular against rape, enforced prostitution, or any form of indecent assault*”.

²³² J. GARDAM, “Women and the law of armed conflict: why the silence?”, *ICLQ* 1997, p. 74.

²³³ Art. 75 en 76 Protocol I: zie *supra*.

²³⁴ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 168.

²³⁵ C. LINDSEY, “Women and war”, *IRRC* 2000, p. 573.

²³⁶ Art. 14 Conventie van Genève III: “*Prisoners of war are entitled in all circumstances to respect for their persons and their honour. Women shall be treated with all the regard due to their sex and shall in all cases benefit by treatment as favourable as that granted to men. Prisoners of war shall retain the full civil capacity which they enjoyed at the time of their capture. The Detaining Power may not restrict the exercise, either within or without its own territory, of the rights such capacity confers except in so far as the captivity requires.*”

²³⁷ Art. 25 Conventie van Genève III: “*In any camps in which women prisoners of war, as well as men, are accommodated, separate dormitories shall be provided for them*”.

²³⁸ Art. 29 Conventie van Genève III: “*Prisoners of war shall have for their use, day and night, conveniences which conform to the rules of hygiene and are maintained in a constant state of cleanliness. In any camps in which women prisoners of war are accommodated, separate conveniences shall be provided for them.*”

²³⁹ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 169.

²⁴⁰ Art. 4 Protocol II: “*2. Without prejudice to the generality of the foregoing, the following acts against the persons referred to in paragraph 1 are and shall remain prohibited at any time and in any place whatsoever: (a) violence*

In veel gevallen zijn die bepalingen echter niet van toepassing omdat de vereiste drempel niet bereikt wordt²⁴¹. Art. 3 van de Conventies²⁴² blijft natuurlijk van toepassing, maar die bepaling bevat niet expliciet de bewoording ‘verkrachting’.

Vrouwen die wel deelnemen aan het intern conflict worden niet beschermd, tenzij door art. 3 van de Conventies van Genève en art. 4 (2) e van het Tweede Aanvullende Protocol²⁴³.

Er is echter heel wat kritiek op de bescherming tegen seksueel geweld in het humanitair recht²⁴⁴.

Een eerste punt is dat het geen rekening houdt met de manier waarop vrouwen oorlog ondergaan²⁴⁵. Dit is anders dan de manier waarop mannen oorlog meemaken²⁴⁶: vrouwen zijn vaak vatbaarder voor marginalisering en armoede, zeker wanneer ze in vreedstijd al gediscrimineerd werden. In etnische conflicten worden vrouwen bovendien vaak gezien als de ‘producenten’ van de volgende generaties²⁴⁷.

Een ander punt van kritiek is dat de bescherming van vrouwen vertrekt vanuit de relatie met een ander persoon. Zo lijkt het dat het verbod op geweld er enkel is voor een moeder of een echtgenote, maar niet voor een individu met een eigen recht²⁴⁸. Het is ook zo dat het begrip eerbaarheid het lijden dat slachtoffers ervaren, niet voldoende uitdrukt²⁴⁹. Het taalgebruik van de Conventies – een ‘aanval tegen de eerbaarheid’ – maakt vrouwen passief en legt meer de nadruk op de nood aan bescherming van het slachtoffer in plaats van de nood aan straf voor de dader²⁵⁰. Recentere wetgeving wordt op een alternatieve manier geformuleerd die minder nadruk legt op de nood aan bescherming van het slachtoffer²⁵¹.

to the life, health and physical or mental well-being of persons, in particular murder as well as cruel treatment such as torture, mutilation or any form of corporal punishment; (e) outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault”.

²⁴¹ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 169.

²⁴² Gemeenschappelijk art. 3 Conventies van Genève: zie *supra*.

²⁴³ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 169.

²⁴⁴ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 169 e.v.

²⁴⁵ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 170.

²⁴⁶ Over het verschil tussen mannen en vrouwen op dit vlak: J. GARDAM, “Women and the law of armed conflict: why the silence?”, *ICLQ* 1997, p. 55-80; E. REHN en E. SIRLEAF, *Women, war and peace, the independent experts’ assessment on the impact of armed conflict on women and women’s role in peace-building*, New York, United Nations Development Fund For Women, 2002, p. 155.

²⁴⁷ C. LINDSEY, *Women facing war*, Genève, ICRC, 2001, p. 28.

²⁴⁸ J. GARDAM, “Women and the law of armed conflict: why the silence?”, *ICLQ* 1997, p. 57.

²⁴⁹ C. NIARCHOS, “Women, war and rape: challenges facing the international tribunal for the former Yugoslavia”, *HRQ* 1995, p. 674.

²⁵⁰ C. DE THAN en E. SHORTS, *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003, p. 349.

²⁵¹ Zoals bijvoorbeeld Resolutie 2242, waarin ‘gender equality’ en ‘empowerment of women’ belangrijke elementen zijn.

Een volgende opmerking is dat art. 27 niets bepaalt over individuele verantwoordelijkheid van de dader en enkel voorziet in een positieve plicht voor de overheid²⁵².

Een andere kanttekening is dat seksueel geweld in het humanitair recht niet valt onder grove schendingen in de zin van art. 147 van de Conventies²⁵³. In dat geval zou er voor de Staat de verplichting ontstaan om te voorzien in een adequate wetgeving, en krijgen alle Staten jurisdictie voor zowel onderzoek als vervolgingen op dit vlak²⁵⁴. Hier is uiteindelijk een werkbare oplossing voor gevonden: nu beschouwt het humanitair recht seksueel geweld als een soort van onmenselijke behandeling onder art. 27²⁵⁵. Deze visie is later bevestigd door de expertencommissie in ex-Joegoslavië²⁵⁶.

Een laatste opmerking gaat over de beperkte toepasbaarheid van de aanvullende protocollen op interne conflicten²⁵⁷. Enkel het tweede Protocol is daarop van toepassing, maar dat biedt minder bescherming. Bovendien bevat dat een artikel dat een aantal situaties opnoemt waarin het Protocol niet toepasselijk is²⁵⁸. Art. 3 blijft natuurlijk relevant, maar zoals gezegd ontbreekt daar een specifieke verwijzing naar verkrachting. De oplossing voor dit probleem was om seksueel geweld te vatten onder misdaden tegen de mensheid²⁵⁹. Ook dit werd bevestigd door de statuten van de internationale tribunalen en het Internationaal Strafhof²⁶⁰. De internationale straftribunalen hebben mee het internationaal humanitair recht ontwikkeld door de Conventies te interpreteren in hun rechtspraak²⁶¹.

²⁵² J. GARDAM, “Women and the law of armed conflict: why the silence?”, *ICLQ* 1997, p. 74.

²⁵³ Gemeenschappelijk art. 147 Conventies van Genève: “*Grave breaches to which the preceding Article relates shall be those involving any of the following acts, if committed against persons or property protected by the present Convention: wilful killing, torture or inhuman treatment, including biological experiments, wilfully causing great suffering or serious injury to body or health, unlawful deportation or transfer or unlawful confinement of a protected person, compelling a protected person to serve in the forces of a hostile Power, or wilfully depriving a protected person of the rights of fair and regular trial prescribed in the present Convention, taking of hostages and extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly.*”

²⁵⁴ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 171.

²⁵⁵ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 17.

²⁵⁶ United Nations, Final report of the commission of experts on the former Yugoslavia (27 mei 1994), *UN Doc. S/1994/674*, §105.

²⁵⁷ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 171.

²⁵⁸ Art. 1 §2 Protocol II: “*This Protocol shall not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence and other acts of a similar nature, as not being armed conflicts.*”

²⁵⁹ T. MERON, “Rape as a crime under international humanitarian law”, *AJIL* 1993, p. 427.

²⁶⁰ Art. 5 Statuut ICTY; Art. 3 Statuut ICTR; Art. 7 Statuut ICC; art. 3 Statuut SCSL: “*The International Tribunal shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed in armed conflict, whether international or internal in character, and directed against any civilian population: (g) rape.*”

²⁶¹ C. DE THAN en E. SHORTS, *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003, p. 117.

4. Internationaal strafrecht: internationale straftribunalen

Het internationaal strafrecht is van toepassing wanneer het nationaal strafrecht geschonden wordt, en de inbreuk zo ernstig is dat het een zaak van internationaal belang wordt. Veel van deze schendingen worden ook gekwalificeerd als schendingen van mensenrechten of het internationaal humanitair recht²⁶².

4.1. International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR)

Het International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR) zet een belangrijke stap wanneer het seksueel geweld tegen vrouwen in interne conflicten strafbaar stelt omdat deze situatie in het humanitair recht nauwelijks aangeraakt wordt (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 3)²⁶³. Op deze manier heeft het ICTR, ondanks een beperkt toepassingsgebied, bijgedragen tot de effectiviteit van het humanitair recht²⁶⁴.

Het tribunaal hanteert sinds de Akayesu-zaak een brede definitie van verkrachting²⁶⁵: seksueel geweld kan zelfs zonder fysiek contact²⁶⁶. Ook dwang is gedefinieerd²⁶⁷ en kan in bepaalde omstandigheden geïmpliceerd zijn, bijvoorbeeld in situaties waar het leger aanwezig is. Deze omstandigheden worden ‘*coercive*’ genoemd²⁶⁸. Het ontbreken van toestemming is niet vereist onder deze definitie²⁶⁹.

²⁶² C. DE THAN en E. SHORTS, *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003, p. 13

²⁶³ K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 186.

²⁶⁴ J. GARDAM, “Women, human rights and international humanitarian law”, *IRRC* 1998, p. 429.

²⁶⁵ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §598, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016): “*a physical invasion of a sexual nature under circumstances which are coercive*”.

²⁶⁶ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, § 686 en 688, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016); K. ASKIN, “Sexual violence in decisions and indictments of the Yugoslav and Rwanda tribunals: current status”, *AJIL* 1999, p. 107.

²⁶⁷ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §688, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016): “*Coercive circumstances need not be evidenced by a show of physical force*” but “*can be inherent in circumstances like armed conflict or military presence of threatening forces on an ethnic basis*”.

²⁶⁸ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §598, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016).

²⁶⁹ G. TIWARI, *The Issue of Consent in Rape Prosecution: International Tribunals and Indian Courts*, beschikbaar op: <https://acontrarioicl.com/2013/01/30/the-issue-of-consent-in-rape-prosecution-international-tribunals-and-indian-courts/> (consultatie 29 april 2016).

Er werd ook een procedurele bescherming ingesteld voor slachtoffers: ze kregen de mogelijkheid om anoniem te getuigen²⁷⁰. Dit werkte echter niet altijd goed door een gebrek aan samenwerking met de Rwandese autoriteiten²⁷¹.

In 1998 werd Akayesu als eerste veroordeeld door een internationaal tribunaal omwille van seksueel geweld²⁷². Het was meteen ook de eerste keer dat verkrachting werd beschouwd als deel van een genocide²⁷³. Dit kan als de voorwaarden voor een genocide vervuld zijn, zoals bijvoorbeeld de bedoeling om een volk uit te roeien. In dit verband is het niet onbelangrijk te vermelden dat 70% van de slachtoffers van verkrachting besmet zijn met HIV²⁷⁴.

Opvallend aan deze zaak was het feit dat seksueel geweld pas werd onderzocht nadat de toen enige vrouwelijke rechter, Navanthen Pillay, erom gevraagd had. Vandaar het belang van genderpariteit in de tribunalen²⁷⁵. Seksueel geweld stond niet in de initiële aanklacht, maar het kwam veel voor in de getuigenissen. Daarom vroeg de rechter aan de aanklagers om meer aandacht te hebben voor seksueel geweld. Dit was een keerpunt: seksueel geweld werd niet langer gezien als een onvermijdelijk bijproduct van oorlog²⁷⁶.

Daarna volgden er nog veroordelingen voor seksueel geweld als deel van een genocide: Gacumbitsi²⁷⁷, Muhimana²⁷⁸, Bagosora²⁷⁹ en Karemera²⁸⁰.

²⁷⁰ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1-T, Prosecutor v. Tadić, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

²⁷¹ United Nations, *Women 2000, sexual violence and armed conflict: united nations response*, april 1998, beschikbaar op: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2apr98.htm> (consultatie 27 april 2016).

²⁷² K. DE MEESTER, "Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties", *Jura Falc.* 2005-06, p. 186.

²⁷³ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §507 en 731, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016); O. WINANTS, "The interplay of ethnicity, gender and sexual violence during wartime and in coercive interrogation", *Jura Falc.* 2006-07, p. 142.

²⁷⁴ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 83.

²⁷⁵ M. ALAM, *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 9 en 10; H. CHARLESWORTH, *Lezing Feminism in international law*, Droit international humanitaire, UCL, 21 april 2016.

²⁷⁶ M. ALAM, *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 9 en 39.

²⁷⁷ ICTR 17 juni 2004, ICTR-2001-64-T, Prosecutor v. Gacumbitsi, § 292, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5220.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁷⁸ ICTR 21 mei 2007, ICTR-95-1B-A, Muhimana v. Prosecutor, §513 en 517, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48b5677a2.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁷⁹ ICTR 18 december 2008, ICTR-98-41-T, Prosecutor v. Bagosora, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/494fb4ff2.html> (consultatie 29 april 2016).

²⁸⁰ ICTR 29 september 2014, ICTR—98-44-A, Prosecutor v. Karemera et al., §1670, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ict-98-44/appeals-chamber-judgements/en/140929.pdf> (consultatie 29 april 2016).

Nyiramasuhuko is de eerste vrouw die ooit vervolgd werd voor verkrachting: als minister van vrouwenzaken had ze destijds Hutu's opgehitst om seksueel geweld te plegen tegen Tutsi's²⁸¹.

Seksueel geweld kan ook vallen onder misdaad tegen de menselijkheid. Voorbeelden hiervan zijn Akayesu²⁸², Semanza²⁸³, Gacumbitsi²⁸⁴, Muhimana²⁸⁵, Bagosora²⁸⁶, Hategekimana²⁸⁷, Byiramasuhuko²⁸⁸ en Karemera²⁸⁹.

Ten slotte kan seksueel geweld ook gekwalificeerd worden als oorlogsmisdaad. Het Hof veroordeelde hiervoor verschillende individuen: Bagosora²⁹⁰, Ntahobali en Nyiramasuhuko²⁹¹ bijvoorbeeld.

Sinds het begin van de werking van het tribunaal tot in 2010, heeft het ICTR 35 beschuldigen veroordeeld wegens onder andere seksueel geweld²⁹².

4.2. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)

Het International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia hield zich oorspronkelijk vooral bezig met twee grote categorieën van misdaden: genocide en misdaden tegen de

²⁸¹ ICTR 24 juni 2011, ICTR-98-42-T, Prosecutor v. Nyiramasuhuko et al., §6186, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ict98-42/appeals-chamber-judgements/en/151214-judgement.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁸² ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §691-695, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016).

²⁸³ ICTR 15 mei 2003, ICTR-97-20-T, Prosecutor v. Semanza, §476-79 en §481-84, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5a30.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁸⁴ ICTR 17 juni 2004, ICTR-2001-64-T, Prosecutor v. Gacumbitsi, §321-32, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd5220.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁸⁵ ICTR 21 mei 2007, ICTR-95-1B-A, Muhimana v. Prosecutor, §562, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48b5677a2.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁸⁶ ICTR 18 december 2008, ICTR-98-41-T, Prosecutor v. Bagosora, §2203, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/494fb4ff2.html> (consultatie 29 april 2016).

²⁸⁷ ICTR 6 december 2010, ICTR-00-55B-T, Prosecutor v. Hategekimana, §722-29, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/pdfid/4d6cc61c2.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁸⁸ ICTR 24 juni 2011, ICTR-98-42-T, Prosecutor v. Nyiramasuhuko et al., §6047-97, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ict98-42/appeals-chamber-judgements/en/151214-judgement.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁸⁹ ICTR 29 september 2014, ICTR—98-44-A, Prosecutor v. Karemera et al., §1682-84, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ict98-44/appeals-chamber-judgements/en/140929.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁹⁰ ICTR 18 december 2008, ICTR-98-41-T, Prosecutor v. Bagosora, §2254, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/494fb4ff2.html> (consultatie 29 april 2016).

²⁹¹ ICTR 24 juni 2011, ICTR-98-42-T, Prosecutor v. Nyiramasuhuko et al., §6182-83, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ict98-42/appeals-chamber-judgements/en/151214-judgement.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁹² International Peace Research Institute, *Sexual violence in armed conflicts*, 2010, p. 1, beschikbaar op: http://file.prio.no/Publication_files/Prio/Sexual-Violence-in-Armed-Conflicts-PRIO-Policy-Brief-1-2010.pdf (consultatie 27 april 2016).

menselijkheid²⁹³. Het heeft de definitie van verkrachting van het ICTR verfiend²⁹⁴ en was de eerste om verkrachting te beschouwen als een oorlogsmisdrijf²⁹⁵.

In 2001 was het Joegoslavië-tribunaal de eerste om verkrachting te beschouwen als een misdaad tegen de menselijkheid²⁹⁶. Verkrachting kan daaronder vallen als bewezen is dat de daad een deel is van een wijdverspreide²⁹⁷, systematische aanval tegen burgers²⁹⁸. Dit wordt ruim ingevuld want dit kan zelfs als maar één verkrachting bewezen is²⁹⁹. Dit staat niet expliciet in artikel 2, maar kan het geval zijn als de voorwaarden in artikels 3 en 4 vervuld zijn³⁰⁰. Dezelfde feiten kunnen ook onder de term foltering vallen³⁰¹, als de elementen uit art. 1 van het anti-folterverdrag vervuld zijn³⁰². Dit bleek in de zaak Celebici³⁰³. Ook in de zaak Kvočka werden verschillende vormen van seksueel geweld als foltering beschouwd: (het dreigen met)

²⁹³ Art. 4 Statuut ICTY: “*Genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such: (a) killing members of the group; (b) causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) imposing measures intended to prevent births within the group; (e) forcibly transferring children of the group to another group*”; art. 5 (g) Statuut ICTY: zie *supra*.

²⁹⁴ ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundžija, §185, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016): “*The sexual penetration, however slight, either of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator, or any other object used by the perpetrator, or of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator, where such penetration is effected by coercion or force or threat of force against the victim or a third person.*”

²⁹⁵ ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundžija, §274, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016).

²⁹⁶ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §5-10, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016).

²⁹⁷ Afhankelijk van de schaal en het aantal slachtoffers: ICTY 3 maart 2000, IT-95-14-T, Prosecutor v. Blaskic, §206, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/tjug/en/bla-tj000303e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁹⁸ Art. 4 Statuut ICTY: zie *supra*; J. GARDAM, “Women, human rights and international humanitarian law”, *IRRC* 1998, p. 423; ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §431, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 12 juni 2002, IT-96-23 en IT-96-23/1-A, Prosecutor v. Kunarac et al., §96, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf> (consultatie 29 april 2016); ICTY 29 juli 2004, IT-95-14-A, Prosecutor v. Blaskic, §101, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040729e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

²⁹⁹ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §417, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁰⁰ Art. 2, 3 en 4 Statuut ICTY: dit is geen exhaustieve lijst van voorwaarden.

³⁰¹ E. BREMS, “Verkrachting als misdaad tegen de menselijkheid”, *Juristenkrant* 2005-06, afl. 26, p. 12.

³⁰² Art. 1 Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10 December 1984, *United Nations Treaty Series*, vol. 1465, p. 85: “1. *For the purposes of this Convention, the term “torture” means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions*”; ICTY 16 november 1998, IT-96-21-T, Prosecutor v. Delalic et al., §496, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁰³ ICTY 20 februari 2001, IT-96-21-A, Prosecutor v. Delalic et al., beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/mucic/acjug/en/cel-aj010220.pdf> (consultatie 29 april 2016). Het geweld kon zelfs gekwalificeerd worden als foltering buiten omstandigheden van ondervraging.

verkrachting, seksuele intimidatie en vernedering³⁰⁴. Foltering vereist pijn en lijden, maar volgens het tribunaal impliceert een verkrachting die elementen³⁰⁵. Het verbod van foltering valt onder het jus cogens.

In de zaak Kunarac voegt het tribunaal het element niet-toestemming toe aan de definitie van ‘verkrachting’: penetratie is nu vereist en de niet-toestemming van het slachtoffer moet worden aangetoond³⁰⁶.

Ten slotte is het ook mogelijk dat verkrachting deel is van een genocide. In Bosnië werden bijvoorbeeld moslimmeisjes verkracht met als doel de moslimgemeenschap uit te roeien omdat ze kinderen baarden die geen deel uitmaakten van dezelfde etnische groep. In de zaak Krstic werd er geoordeeld dat er een link was tussen de verkrachtingen en etnische zuivering³⁰⁷.

Seksueel geweld kan volgens het ICTY deel uitmaken van een ‘*Common criminal purpose*’, vereist voor de drie categorieën van misdaden: genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden³⁰⁸. Zowel het ICTY als het ICTR zijn enkel bevoegd voor bepaalde vormen van seksueel geweld: verkrachting en gedwongen prostitutie³⁰⁹.

De zaak Furundzija was vooral belangrijk omdat de getuige leed aan PTSD, maar toch betrouwbaar werd beschouwd. De beschuldigde werd veroordeeld voor verkrachting als

³⁰⁴ ICTY 2 november 2001, IT-98-30/1-T, Prosecutor v. Kvočka et al., beschikbaar op <http://www.refworld.org/docid/4148117f2.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁰⁵ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §151, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 1 september 2004, IT-99-36-T, Prosecutor v. Brdanin, §485, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/en/brd-tj040901e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁰⁶ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §181, §460 en 127, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016): “*The actus reus of the crime of rape in international law is constituted by: the sexual penetration, however slight: (a) of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator; or (b) the mouth of the victim by the penis of the perpetrator; where such sexual penetration occurs without the consent of the victim. Consent for this purpose must be consent given voluntarily, as a result of the victim’s free will, assessed in the context of the surrounding circumstances. The mens rea is the intention to effect this sexual penetration, and the knowledge that it occurs without the consent of the victim.*”

³⁰⁷ ICTY 19 april 2014, IT-98-33, Prosecutor v. Krstic, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/en/cis_krstic.pdf (consultatie 30 april 2016).

³⁰⁸ M. JARVIS en E. MARTIN SALGADO, “Future challenges to prosecuting sexual violence under international law: insight from ICTY practice”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 112; L. BIANCHI, “The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 135; M. MARCUS, “Investigation of crimes of sexual and gender-based violence under international criminal law”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 231; ICTY 28 februari 2005, IT-98-30/1-A, Prosecutor v. Kvočka, § 81, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/kvočka/acjug/en/kvo-aj050228e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁰⁹ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 14.

oorlogsmisdaad³¹⁰. In deze zaak definieerde het Hof ook een ‘internationaal gewapend conflict’³¹¹.

Dit tribunaal heeft ook veel veroordelingen uitgesproken tegen hogergeplaatsten die het gedrag van hun ondergeschikten niet konden stoppen³¹². De reden hiervoor is dat ze op de hoogte waren of het tenminste hadden moeten zijn³¹³. In de zaak Todorovic werd de overste die het geweld niet tegengehouden had, gestraft onder dezelfde bepalingen als de directe daders van het geweld³¹⁴.

De creatie van het ICTY was een belangrijke stap in het erkennen van het lijden van vrouwen in oorlogstijd, maar er was geen gender pariteit in de instelling zelf³¹⁵.

Het is voor beide tribunalen moeilijk om seksueel geweld onder te brengen in een bepaalde categorie, omdat het gepleegd wordt om verschillende redenen³¹⁶. Af en toe zijn zogenaamde ‘*Victim impact statements*’ toegestaan door de openbare aanklager in beide tribunalen: hiervoor is geen wettelijke basis maar de getuige kan op die manier informeren over hoe de misdaad hem fysiek, mentaal, of op een andere manier heeft geraakt. Dit kan de straf beïnvloeden, zoals duidelijk werd in de Krstic-zaak³¹⁷.

Sinds het begin van de werking van dit tribunaal heeft het ICTY 78 personen veroordeeld wegens o.a. seksueel geweld. Dat is 48% van de 162 veroordeelden³¹⁸.

³¹⁰ ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, §168, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016).

³¹¹ ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, §59, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.htm> (consultatie 29 april 2016): “*An armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organised armed groups or between such groups within a State*”.

³¹² ICTY 16 november 1998, IT-96-21-T, Prosecutor v. Delalic et al., §333, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html> (consultatie 27 april 2016).

³¹³ Commission on Human Rights, Contemporary Forms of slavery: systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict (6 juni 2000), *UN Doc. E/CN.4/Sub.2/2000/21*, §56 e.v.; K. ASKIN, “Sexual violence in decisions and indictments of the Yugoslav and Rwanda tribunals: current status”, *AJIL* 1999, p. 114; K. DE MEESTER, “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06, p. 185.

³¹⁴ ICTY 31 juli 2001, IT-95-9/1-S, Prosecutor v. Todorovic, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/todorovic/tjug/en/tod-tj010731e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³¹⁵ M. ALAM, *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 8.

³¹⁶ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 15.

³¹⁷ ICTY 2 augustus 2001, IT-98-33-T, Prosecutor v. Krstic, §701-703, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³¹⁸ United Nations ICTY, *In Numbers*, beschikbaar op: <http://www.icty.org/en/in-focus/crimes-sexual-violence/in-numbers> (consultatie 29 april 2016).

4.3. Special Court for Sierra Leone (SCSL)

Van 1991 tot 2002 heerste er een burgeroorlog in Sierra Leone. Rebellen wilden de regering omvergooien, met verschillende gevechten tot gevolg³¹⁹: tussen het leger, de rebellen en de aanhangers van de president. De gevolgen van het conflict waren enorm: tot 64 000 mensen vluchtten³²⁰ en 257 000 mensen werden slachtoffer van seksueel geweld³²¹.

Ten gevolge daarvan werd een tribunaal opgericht. Het is hybride samengesteld en bestaat uit zowel internationaal als lokaal personeel³²². Het heeft beperkte rechtsmacht van 1996 tot 2002. Het is de eerste keer dat een tribunaal zich bevindt op de plek waar de misdaden plaatsvonden³²³. Seksueel geweld wordt beschreven in art. 2 (g)³²⁴ en art. 3 (e)³²⁵ van het Statuut. Het Statuut bevat geen bepalingen rond etnische zuivering of genocide en is daarmee het eerste tribunaal dat verkrachting veroordeelt los van die misdaden.

4.4. International Criminal Court (ICC)

Enkele jaren voor de eeuwwisseling werd er gelobbyd voor een Internationaal Strafhof met een dubbel doel. Ten eerste wilde men een expliciete lijst van vormen van seksueel geweld en ten tweede wilde men het geweld zien als een vorm van foltering, genocide of onmenselijke behandeling, omdat het geweld anders van secundair belang zou worden beschouwd. Dit Strafhof kwam er uiteindelijk in 1998³²⁶ en het is uitdrukkelijk bevoegd voor seksueel geweld.

³¹⁹ United Nations, *History of the UN*, beschikbaar op: <http://sl.one.un.org/about/history/> (consultatie 29 april 2016).

³²⁰ Human Rights Watch, *We will kill you if you cry, sexual violence in the Sierra Leone conflict*, 16 januari 2003, hoofdstuk V, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/2003/01/16/well-kill-you-if-you-cry/sexual-violence-sierra-leone-conflict> (consultatie 27 april 2016).

³²¹ Daarvan waren er: verkrachting 89%, gedwongen naakt en strippen 37%, groepsverkrachting 33%, ontvoering, 33%, molestatie 14%, seksuele slavernij 15%, gedwongen huwelijk 9%, inbrengen van vreemde objecten in vagina of anus 4%, zie Physicians for human rights, *War-related sexual violence in Sierra Leone: a population based assessment*, 2002, beschikbaar op: https://s3.amazonaws.com/PHR_Reports/sierra-leone-sexual-violence-2002.pdf (consultatie 29 april 2016).

³²² Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Statute of the Special Court for Sierra Leone* (16 January 2002), beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3dda29f94.html> (consultatie 29 april 2016) [Statuut SCSL].

³²³ T. DOHERTY, "Jurisprudential developments relating to sexual violence: the legacy of the special court for Sierra Leone", in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 157 e.v.

³²⁴ Art. 2 statuut SCSL: "The Special Court shall have the power to prosecute persons who committed the following crimes as part of a widespread or systematic attack against any civilian population: g. Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy and any other form of sexual violence".

³²⁵ art. 3 statuut SCSL: "The special Court shall have the power to prosecute persons who committed or ordered the commission of serious violations of article 3 common to the Geneva Conventions of 12 August 1949 for the Protection of War Victims, and of Additional Protocol II hereto of 8 June 1977. These violations shall include: e. Outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault".

³²⁶ Statuut van Rome inzake het internationaal strafrechtshof, Rome, 17 juli 1998, BS 1 december 2000, err. BS 7 oktober 2003 [Statuut ICC].

De rechtsmacht van het Hof is complementair aan die van nationale rechtbanken: het mag dus enkel optreden als een land daar niet toe bereid of in staat is. Er zijn drie manieren om het Hof rechtsmacht te geven: (1) de staat van de feiten of de staat waarvan de beschuldigde de nationaliteit draagt, vraagt het Hof om op te treden, (2) de Veiligheidsraad stuurt een situatie door naar het Hof, of (3) de openbare aanklager zelf beslist om te handelen³²⁷.

Verkrachting is opgenomen in het Statuut van het Internationaal Strafhof, als daad van genocide³²⁸, misdaad tegen de menselijkheid³²⁹ en oorlogsmisdaad³³⁰. Artikels 6, 7 en 8 van het Statuut behandelen achtereenvolgens de drie categorieën van misdaden³³¹. Seksueel geweld kan vallen onder deze drie bepalingen, hoewel het niet expliciet vermeld staat onder art. 6. Art. 7, 1 (g) verbiedt seksueel geweld tegen eender welke populatie, zowel in vredes- als in oorlogstijd en zowel door de staat als door privépersonen. Het enige vereiste is dat de groep die het geweld pleegt tot op een zekere hoogte georganiseerd is³³². Art. 8, 2 (b) bepaalt dat seksueel geweld een ernstige schending uitmaakt in de zin van de Conventies van Genève³³³.

Seksueel geweld als oorlogsmisdaad wordt vandaag algemeen erkend en staat in verschillende bepalingen³³⁴. Na verkrachting en gedwongen prostitutie breidt het ICC de strafbare vormen

³²⁷ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence* Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 19.

³²⁸ Art. 6 Statuut ICC: “*For the purpose of this Statute, ‘genocide’ means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such: (a) Killing members of the group; (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) Imposing measures intended to prevent births within the group; (e) Forcibly transferring children of the group to another group*”.

³²⁹ Art. 7.1 (g) Statuut ICC: “*For the purpose of this Statute, ‘crime against humanity’ means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack: (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity*”.

³³⁰ Art. 8.2 (b) xxii Statuut ICC: “*For the purpose of this Statute, ‘war crimes’ means: other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts: committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions*”.

³³¹ Art. 6 (Genocide), 7 (Misdaden tegen de menselijkheid) en 8 (Oorlogsmisdaden) Statuut ICC.

³³² Art. 7, 2 (a) Statuut ICC: “*Attack directed against any civilian population’ means a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to commit such attack*”.

³³³ Art. 8 (2) b Statuut ICC: “*Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts: committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions.*” Dit in tegenstelling tot het SCSL, zie art. 3 Statuut SCSL.

³³⁴ Art. 6c Charter of the International Military Tribunal van 8 August 1945, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b39614.html> (consultatie 29 april 2016); art. 5c International Military Tribunal for the Far East Charter van 19 januari 1946, beschikbaar op: <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/military-tribunal-far-east.xml> (consultatie 29 april 2016); art. 5 Statuut ICTY; art. 7 ICC.

van seksueel geweld uit: ook seksuele slavernij, foltering, gedwongen zwangerschap, gedwongen sterilisatie en verantwoordelijkheid van superieuren worden op zichzelf staande strafbare feiten³³⁵. Al deze handelingen moeten niet verspreid of systematisch plaatsgevonden hebben om een oorlogsmisdaad uit te maken. Dit zorgt voor meer veroordelingen³³⁶.

In de zaak Kunarac werd seksuele slavernij gedefinieerd: “*The exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person*”³³⁷. Een commercieel voordeel is niet vereist. Mensenhandel en gedwongen huwelijk kunnen hieronder vallen³³⁸.

Er bestaat geen lijst met daden die vallen onder het concept foltering³³⁹. In mensenrechtenverdragen zijn er wel definities, maar die zijn bedoeld als plicht voor staten³⁴⁰. In ieder geval is officiële capaciteit niet vereist om foltering uit te maken³⁴¹. De lijst met mogelijke doelen van de foltering is exemplatief³⁴².

Om superieuren strafbaar te stellen zijn drie voorwaarden vereist: de officier is zich bewust van de misdaad, de daders zijn ondergeschikt aan hem, en hij is er niet in geslaagd om de misdaad te voorkomen of te stoppen³⁴³.

Onder ‘andere vormen’ van seksueel geweld valt een restcategorie van handelingen³⁴⁴ waarvoor fysiek contact niet vereist is³⁴⁵.

³³⁵ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 85.

³³⁶ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 174.

³³⁷ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., p. 193, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016).

³³⁸ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 87.

³³⁹ Een lijst zou alleen maar leiden tot meer inventiviteit bij daders en dus ineffectiviteit van het verbod.

³⁴⁰ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 95.

³⁴¹ ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §473, §470, §482 en §497, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁴² ICTY 16 november 1998, IT-96-21-T, Prosecutor v. Delalic et al., §470, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al., §654, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁴³ Art. 28 ICC statuut; ICTR 7 juni 2001, IT-95-1-A, Prosecutor v. Bagalishema, §38, beschikbaar op: <http://unictr.unmict.org/en/cases/ictr-95-1a> (consultatie 29 april 2016); ICTR 1 december 2003, ICTR-98-44A-T, Prosecutor v. Kajelijeli, §772, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/404466007.html> (consultatie 27 april 2016); ICTR 22 januari 2004, ICTR-99-54A-T, Prosecutor v. Kamuhanda, §603, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/48abd536d.html> (consultatie 27 april 2016).

³⁴⁴ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 147.

³⁴⁵ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, §598 en 688, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016); ICTY 2 november 2001, IT-98-30/1-T, Prosecutor v. Kvočka et al., §180, beschikbaar op

In het Strafhof wordt op verschillende manieren rekening gehouden met de getuigen³⁴⁶. Slachtoffers kunnen in alle fases deelnemen aan de procedure en worden hierover geïnformeerd³⁴⁷. De rechters beslissen over de vorm van participatie. Door te participeren heeft het slachtoffer het recht geïnformeerd te worden over de zaak en wordt vertegenwoordigd³⁴⁸. Slachtoffers hebben een onafhankelijke status, kunnen verzoeken indienen en eventueel een schadevergoeding ontvangen van de veroordeelde. Er is ook een ‘Trust Fund’ voor de slachtoffers en hun familie³⁴⁹, dit voor de eerste keer in het internationaal recht³⁵⁰.

De rechters hebben een aantal mogelijkheden om slachtoffers vooruit te helpen: herstel³⁵¹ (*restitution*), schadevergoeding (*compensation*) en eerherstel (*rehabilitation*)³⁵². Herstel omvat maatregelen die ervoor zorgen dat het slachtoffer in de situatie terecht komt van vóór de misdaad³⁵³. Een schadevergoeding heeft als doel de economische schade als gevolg van de misdaad te neutraliseren³⁵⁴. Eerherstel houdt alle medische, psychologische, sociale en juridische bijstand in³⁵⁵.

<http://www.refworld.org/docid/4148117f2.html> (consultatie 27 april 2016); ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, §186, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016).

³⁴⁶ Art. 15, 19 en 68 Statuut ICC. Indirect ook art. 75 (3) en 82 (4) en 65 Statuut ICC.

³⁴⁷ Art. 68 (3) Statuut ICC; J. SARKIN, “Reparations for gross human rights violations as an outcome of criminal versus civil court proceedings”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 178; H. ROMBOUTS, P. SARDARO en S. VANDEGINSTE, “The right to reparation for victims of gross and systemic violations of human rights”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 419.

³⁴⁸ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 301.

³⁴⁹ Art. 75 en 79 Statuut ICC; Regel 94-99 Rules of Procedure and Evidence, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, September 2002, ICC-ASP/1/3, beschikbaar op: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Documents/RulesProcedureEvidenceEng.pdf (consultatie 29 april 2016) [Rules of Procedure]; A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 411.

³⁵⁰ Art. 75 en 79 Statuut ICC; Regel 98 Rules of Procedure; P. DE GREIFF en M. WIERDA, “The Trust Fund for victims of the International Criminal Court”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 225.

³⁵¹ M. SCHOTSMANS, “Victim’s expectations, needs and perspectives after gross and systematic human rights violations”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 125.

³⁵² Art. 75 Statuut ICC.

³⁵³ T. VAN BOVEN, “Victim’s rights to a remedy and reparation”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 38.

³⁵⁴ T. VAN BOVEN, “Victim’s rights to a remedy and reparation”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 39.

³⁵⁵ §18 e.v. Resolutie 147 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (16 december 2005), *UN Doc. A/RES 60/147*; T. VAN BOVEN, “Victim’s rights to a remedy and reparation”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 39.

Het ICC spreekt een straf uit voor elke misdaad apart en een totale straf³⁵⁶. Nationale straffen mogen daarnaast ook worden uitgesproken en die worden niet beïnvloed door de straf van het Strafhof³⁵⁷. Er wordt bij de strafbepaling rekening gehouden met de ernst van de misdaad, de individuele omstandigheden van de beschuldigde, verzachtende en verzwarende omstandigheden en andere factoren. Er is dus geen lijst met misdaden en daaraan verbonden straffen, maar een grote vrijheid voor de rechters³⁵⁸.

De eerste zaak van het Hof betrof de Democratische Republiek Congo. Lubanga werd schuldig bevonden aan het actief gebruiken van kindsoldaten in de vijandelijkheden, een oorlogsmisdaad. Hij werd veroordeeld tot 14 jaar gevangenisstraf en zit die uit in Congo³⁵⁹. Dit proces was het eerste waaraan slachtoffers volledig konden deelnemen³⁶⁰. Op die zaak kwam veel kritiek omdat Lubanga niet aangeklaagd was voor seksueel geweld, ondanks veel bewijs in die richting³⁶¹.

In 2004 heeft de Congolese regering het Strafhof bevoegd verklaard voor de situatie in eigen land³⁶².

Bosco Ntaganda was de tweede Congolees die terecht stond in het Strafhof. Zijn proces begon in september 2015 en is momenteel nog bezig. Hij wordt beschuldigd van 13 oorlogsmisdaden en vijf misdaden tegen de menselijkheid, waaronder verkrachting en seksuele slavernij³⁶³. Germain Katanga, de derde Congolees die voor het Strafhof verscheen, werd schuldig bevonden aan verschillende misdaden en kreeg 12 jaar gevangenisstraf³⁶⁴. Gallixte Mbarushimana werd onder andere beschuldigd van verkrachting en seksuele slavernij, maar werd vrijgelaten nadat

³⁵⁶ Art. 76, 77, 78 en 80 Statuut ICC; Regel 145 Rules of Procedure.

³⁵⁷ Art. 80 Statuut ICC: “*Nothing in this Part affects the application by States of penalties prescribed by their national law, nor the law of States which do not provide for penalties prescribed in this Part.*”.

³⁵⁸ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 345.

³⁵⁹ ICC 14 maart 2012, ICC-01/04-01/06, Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, beschikbaar op <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/LubangaENG.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁰ Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/international_judicial_decisions.php?id_state=178 (consultatie 27 april 2016).

³⁶¹ A. MUVUMBA SELLSTRÖM, *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015, p. 47.

³⁶² Human Rights Watch, “*You will be punished*”, 13 december 2009, p. 35, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

³⁶³ ICC-01/04-02/06, Prosecutor v. Bosco Ntaganda, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/NtagandaEng.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁴ ICC 7 maart 2014, ICC-01/04-01/07, Prosecutor v. Germain Katanga, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf> (consultatie 29 april 2016). In januari 2016 had hij zijn verminderde straf volledig uitgezeten.

de ‘pre-trial Chamber’ vond dat er te weinig bewijs was om de aantijgingen te bevestigen³⁶⁵. Mathieu Ngudjolo Chui, beschuldigd van dezelfde misdaden, werd over de hele lijn vrijgesproken omdat de feiten en de getuigen de betrokkenheid van Ngudjolo in twijfel trokken³⁶⁶.

Voor Sylvestre Mudacumura werd een aanhoudingsbevel uitgevaardigd. Hij wordt onder andere beschuldigd van verkrachting, foltering, en moord, maar is niet gearresteerd tot op vandaag³⁶⁷.

Op 21 maart 2016 werd Jean-Pierre Bemba Gombo, leider van de ‘*Mouvement de Libération du Congo*’, schuldig bevonden aan moord en verkrachting gepleegd in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Zijn strafmaat is nog niet gekend³⁶⁸.

5. Nationale wetgeving

Naast al deze internationale verboden op seksueel geweld, is er vaak ook nationale wetgeving die seksueel geweld verbiedt³⁶⁹.

De Congolese grondwet bevat twee bepalingen over seksueel geweld. Artikel 14³⁷⁰ spoort de staat aan om alle vormen van seksueel geweld te bestrijden en artikel 15³⁷¹ definieert seksueel geweld als een misdaad tegen de menselijkheid.

³⁶⁵ ICC, *Democratic Republic of the Congo*, beschikbaar op: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/Pages/situation%20index.aspx (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁶ ICC 16 december 2011, ICC-01/04-01/10, Prosecutor v. Gallixte Mbarushimana, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/MbarushimanaENG.pdf> (consultatie 29 april 2016); ICC 18 december 2012, ICC-01/04-02/12, Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/ChuiEng.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁷ ICC-01/04-01/12, Prosecutor v. Mudacumura, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/MudacumuraEng.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁸ ICC-01/05-01/08, Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/BembaEng.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁶⁹ K. ASKIN, *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 17.

³⁷⁰ Art. 14 Grondwet van de Democratische Republiek Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 18 februari 2006: « *Les pouvoirs publics veillent à l'élimination de toute forme de discrimination à l'égard de la femme et assurent la protection et la promotion de ses droits. Ils prennent dans tous les domaines, notamment dans les domaines civil, politique, économique, social et culturel, toutes les mesures appropriées pour assurer le total épanouissement et la pleine participation de la femme au développement de la nation. Ils prennent, des mesures pour lutter contre toute forme de violences faites à la femme dans la vie publique et dans la vie privée. La femme a droit à une représentation équitable au sein des institutions nationales, provinciales et locales. L'État garantit la mise en oeuvre de la parité homme-femme dans lesdites institutions. a loi fixe les modalités d'application de ces droits.* »

³⁷¹ Art. 15 Grondwet van de Democratische Republiek Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 18 februari 2006: « *Les pouvoirs publics veillent à l'élimination des violences sexuelles sans préjudice des traités et accords internationaux, toute violence sexuelle faite sur toute personne, dans l'intention de déstabiliser, de disloquer une famille et de faire disparaître tout un peuple est érigée en crime contre l'humanité puni par la loi.* »

In het Congolese strafwetboek is verkrachting verboden en gedefinieerd als gedwongen seksuele penetratie. Er staat een gevangenisstraf op van vijf tot twintig jaar maar de straf kan in bepaalde omstandigheden³⁷² verdubbeld worden. Ook aanranding is verboden en wordt bestraft met een gevangenisstraf van zes maanden tot twintig jaar³⁷³. Deze bepalingen werden in het militaire strafwetboek geschreven nadat er een nieuwe wet op seksueel geweld werd aangenomen in 2006³⁷⁴. Het doel van deze wet is ‘zero tolerance’ voor daden die de waardigheid en de integriteit van vrouwen schenden³⁷⁵. Deze wet wordt toegepast door zowel burgerlijke als militaire rechtbanken³⁷⁶.

6. Wettelijke waarde van en interactie tussen de verschillende regelgevingen

In het internationaal recht wordt er een onderscheid gemaakt tussen ‘hard law’ en ‘soft law’.

Hard law is bindend voor de staten. Voorbeelden hiervan zijn de resoluties van de VN-veiligheidsraad aangenomen onder hoofdstuk VII. Soft law is daarentegen niet bindend, maar blijft belangrijk omdat het getuigt van een morele verplichting en verantwoordelijkheid ten overstaan van de internationale gemeenschap. Soft law kan bestaan uit guidelines of richtlijnen, verklaringen, documenten die verslaggeven over conferenties, etc. Niet-bindende wetgeving die seksueel geweld verbiedt, is er in overvloed. Het probleem is dat die bepalingen moeilijk afdwingbaar zijn: opdat die regels effectief zouden zijn, is er implementering nodig op nationaal vlak³⁷⁷.

De statuten van de internationale straftribunalen zijn enkel van toepassing op staten die het ratificeerden. Hun jurisdictie is complementair ten opzichte van nationaal recht³⁷⁸ en vaak beperkt op territoriaal en temporeel vlak. De Verenigde Staten hebben het Statuut van het ICC

³⁷² Bijvoorbeeld in geval van een groepsverkrachting, seksueel geweld door overheidspersoneel, dreigend met een wapen of in gevangenschap.

³⁷³ Art. 167, 168, 170 en 171 Code pénal du République Démocratique du Congo.

³⁷⁴ Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006.

³⁷⁵ F. DIGNEFFE en K. LUFUNDA, *Criminologie et droits humains en république démocratique du Congo*, Brussel, Larcier, 2008, p. 274.

³⁷⁶ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 19, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

³⁷⁷ J. GARDAM, “Women, human rights and international humanitarian law”, *IRRC* 1998, p. 429; United Nations Women, peace and security, *Study submitted by the secretary-general pursuant to security council resolution 1325*, 2002, p. 48, beschikbaar op: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/womenpeaceandsecurity.pdf> (consultatie 29 april 2016).

³⁷⁸ Art. 1 Statuut ICC: “An International Criminal Court (‘the Court’) is hereby established. It shall be a permanent institution and shall have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern, as referred to in this Statute, and shall be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court shall be governed by the provisions of this Statute.”

bijvoorbeeld niet geratificeerd, wat betekent dat een Amerikaan niet voor het Strafhof kan verschijnen³⁷⁹.

De Speciale Rapporteur over geweld tegen vrouwen, COOMARASWAMY, vindt dat er veel ruimte is voor verbetering³⁸⁰. De huidige regelgeving moet geëvalueerd worden of er kunnen nieuwe regels aangenomen worden.

Daarnaast zijn er zoveel verschillende regels dat het moeilijk is om een overzicht te behouden. De verhouding tussen internationaal humanitair recht en mensenrechten is niet altijd duidelijk. Humanitair recht geldt in tijden van oorlog en legt zowel verplichtingen op aan staten als aan individuen. Die kunnen strafrechtelijk verantwoordelijk gesteld worden in de internationale tribunalen waarvan de rechtsmacht beperkt is. Het humanitair recht biedt vooral bescherming aan bepaalde kwetsbare groepen, terwijl mensenrechten iedereen fundamenteel willen beschermen. Mensenrechten gelden in vreedstijd en leggen vooral verplichtingen op aan staten³⁸¹. Nochtans verwijzen de internationale straftribunalen ook wel naar mensenrechten. Het humanitair recht biedt daarnaast meer regels voor statenpraktijk, hoewel de individuele verantwoordelijkheid ontwikkeld is door de rechtspraak van de internationale straftribunalen³⁸² (zie bijlage 1 voor een overzicht).

³⁷⁹ Bahrain, Israël, Koeweit, Thailand, Verenigde Staten, Oekraïne en Jemen hebben het statuut ondertekend maar niet geratificeerd. China, El Salvador, India, Indonesië, Irak, Libanon, Maleisië, Nepal, Pakistan, Zuid-Sudan en Turkije hebben het niet ondertekend.

³⁸⁰ United Nations, Report of the Special rapporteur on violence against women, its causes and consequences: violence perpetrated by the state (26 januari 1998), *UN Doc. E/CN.4/1998/54*.

³⁸¹ C. DE THAN en E. SHORTS, *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003, p. 124.

³⁸² C. DE THAN en E. SHORTS, *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003, p. 12.

DEEL 4: STRAFFELOOSHEID

1. De oorzaken van straffeloosheid

Al sinds het ontstaan van internationale regelgeving omtrent seksueel geweld in oorlogstijd, wordt er gefocust op het straffen van de daders. Hoe komt het dan dat er vandaag, zestien jaar na de aanneming van Resolutie 1325, nog steeds grote straffeloosheid heerst?

Hier volgt een lijst van factoren die een invloed hebben op de bestraffing van daders van seksueel geweld. De opsplitsing van deze factoren is vrij kunstmatig, omdat ze heel vaak met elkaar samenhangen. Slachtoffers zwijgen bijvoorbeeld omdat ze geen vertrouwen hebben in de rechtbanken omdat ze weinig veroordelingen zien. Maar het feit dat er zo weinig veroordelingen zijn, ligt onder andere aan het kleine aantal aangiftes. Dit leidt dus tot een vicieuze cirkel van straffeloosheid.

1.1. Slachtoffers zwijgen

Voor een groot deel blijft seksueel geweld een onzichtbaar probleem. Als slachtoffers zwijgen over wat hen overkomen is - wat vaak gebeurt - is het moeilijk om de daders te vervolgen³⁸³. Daar zijn verschillende redenen voor: in bepaalde culturen is er een algemeen schaamtegevoel omwille van taboesfeer rond seks en zeker rond verkrachting. Daarnaast zijn de slachtoffers vaak ook bang om door hun familie of gemeenschap uitgestoten of gestigmatiseerd te worden omdat er dikwijls gedacht wordt dat slachtoffers zelf schuld hebben aan het seksueel geweld. Slachtoffers die toch spreken, worden vaak bedreigd of hebben een slechte ervaring met het rechtssysteem³⁸⁴. Dit worden ‘rape myths’ genoemd³⁸⁵: ‘Attitudes and generally false beliefs about rape that are widely and persistently held, and that serve to deny and justify male aggression against women’³⁸⁶. Die zorgen voor een terughoudendheid van vrouwen om seksueel geweld aan te geven³⁸⁷. Slachtoffers worden ook te weinig begeleid, zowel op medisch vlak – waaronder behandelingen voor SOA’s en psychologische steun – als op wettelijk vlak.

³⁸³ ICRC, *Responding to sexual violence in conflict: How can we do better?*, 25 november 2014, beschikbaar op: <https://www.icrc.org/en/document/responding-sexual-violence-conflict-how-can-we-do-better#.VQGStuFlj3Y> (consultatie 29 april 2016).

³⁸⁴ Z. HAWA BANGURA, “Conflicts are proven more dangerous to women”, *The Daily Star*, 24 februari 2015, <http://www.dailystar.com.lb/Opinion/Commentary/2015/Feb-24/288488-conflicts-are-proving-most-dangerous-to-women.ashx> (consultatie 27 april 2016).

³⁸⁵ Zoals bijvoorbeeld de idee dat je immuun wordt voor HIV/AIDS als je een maagd verkracht, zie L. PRUITT, “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 316.

³⁸⁶ K. A. LONSWAY en L. F. FITZGERALD, “Rape myths: in review”, *Psychology of Women Quarterly* 1994, afl. 18, p. 133.

³⁸⁷ A. DE BROUWER et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 533.

Staten hebben evenwel vaak onvoldoende middelen om dit probleem aan te pakken, of willen die niet vrijmaken³⁸⁸ (zie *infra* deel 4, hoofdstuk 1.6).

Daardoor is er een grote discrepantie tussen het aantal misdrijven en het aantal aanklachten.

1.2. Gebrek aan data

Het feit dat slachtoffers de strafbare daden verzwijgen, zorgt ook voor een gebrek aan data. Het is tot op vandaag niet duidelijk wat de omvang is van seksueel geweld in bepaalde gebieden. We weten niet hoeveel slachtoffers er zijn, wie de daders zijn en waar ze zich bevinden.

Ter illustratie: tijdens de Rwandese genocide zouden tussen de 250 000 en de 500 000 vrouwen slachtoffer zijn geweest van seksueel geweld. Dit getal is het resultaat van de extrapolatie van het aantal zwangerschappen als gevolg van verkrachting, een zeer twijfelachtige methode³⁸⁹. Een ander voorbeeld is Liberia: volgens de media is 75% van de vrouwen daar slachtoffer van seksueel geweld, terwijl accuratere studies wijzen op een 9-15%³⁹⁰.

Het gebrek aan exacte data en veldonderzoek leidt tot een beleid dat niet effectief is, omdat er te weinig informatie beschikbaar is over de kwetsbare doelgroepen, mogelijke daders, potentiële gevarenzones en manieren van bescherming³⁹¹. Daardoor is de aanpak niet specifiek en gericht genoeg.

1.3. Ineffectieve beschermingsmaatregelen in de tribunalen

De internationale straftribunalen hebben een aantal beschermingsmaatregelen voor slachtoffers en getuigen³⁹² om dit probleem van het stilzwijgen op te lossen. Deze maatregelen bestaan om verschillende redenen: veiligheidsrisico's voor de getuigen inperken omdat ze bijvoorbeeld

³⁸⁸ X., "Background information on sexual violence used as a tool of war", *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml> (consultatie 27 april 2016).

³⁸⁹ T. PALERMO en A. PETERMAN, "Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict", *Bull World Health Organ.* 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/> (consultatie 27 april 2016): twijfelachtig omdat kinderen en vrouwen in de menopauze die verkracht zijn, niet meegeteld werden. De onderzoekers rekenden bovendien dat 1 op 100 verkrachte vrouwen zwanger werd, terwijl de medische wereld uitgaat van 2-4% zwangerschappen.

³⁹⁰ T. PALERMO en A. PETERMAN, "Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict", *Bull World Health Organ.* 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/> (consultatie 27 april 2016).

³⁹¹ E. WOOD, "Sexual violence during war: variation and accountability", in A. SMEULERS (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010, p. 302.

³⁹² A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, hoofdstuk 4; ICC, rule 87 en 88.

bang zijn voor wraak³⁹³, privacy respecteren, de waardigheid beschermen, trauma verminderen³⁹⁴, maar ook vanuit de noodzaak om de waarheid te kunnen achterhalen.

Een van die maatregelen is de mogelijkheid om volledig anoniem of vertrouwelijk te getuigen³⁹⁵. Het laatste houdt in dat de identificeringsgegevens van de getuige niet worden doorgegeven aan publiek of pers, maar enkel bekend zijn voor de betrokken partijen³⁹⁶. Praktisch gebeurt dit door de naam niet te vermelden in de verslagen en een pseudoniem te gebruiken in de rechtbank of een ‘*in camera*’-zitting te houden zonder publiek. In het ICC gebeurt dat laatste zelfs automatisch wanneer het gaat over seksueel geweld. In het ICTR en ICTY kan dit na een aanvraag. Getuigen in een andere kamer of via video, tijdelijke schermen in de zaal, of het verwijderen van de beschuldigde zijn ook mogelijkheden³⁹⁷. Deze maatregelen kunnen dan wel een manier zijn om de getuigen te beschermen, vaak zijn ze tegelijkertijd een manier om de getuige in diskrediet te brengen, aangezien de geloofwaardigheid minder kan worden nagegaan. Daarom zou de gesloten sessie een laatste redmiddel moeten zijn en worden best eerst minder strenge maatregelen toegepast³⁹⁸.

Volledig anoniem getuigen is niet mogelijk in zowel het ICTR als het ICTY omdat dit volgens sommigen ingaat tegen de vereisten van een eerlijk proces. De geloofwaardigheid van de getuige moet nagegaan kunnen worden, wat moeilijker wordt in geval van anonimiteit. Er moet een balans zijn tussen de rechten van de getuige en die van de beschuldigde³⁹⁹. Het is niet duidelijk of volledige anonimiteit is toegestaan in het ICC. Uit het arrest Tadic blijkt dat het wel mogelijk is wanneer bepaalde voorwaarden vervuld zijn en de veroordeling niet enkel gebaseerd is op de getuigenis. Er moet ten eerste een werkelijke vrees zijn voor de getuige of zijn familie⁴⁰⁰ en de getuigenis moet daarnaast belangrijk zijn voor de zaak⁴⁰¹. Ook mag er geen

³⁹³ Hirondele News Agency, *Prosecution Witness assassinated in Rwanda*, 20 oktober 2004, beschikbaar op: <http://allafrica.com/stories/200410200718.html> (consultatie 29 april 2016); ICTY 5 mei 2005, IT-03-66-R77 Prosecutor v. Beqa Beqaj, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/cases/contempt_beqaj/cis/en/cis_beqaj_en.pdf (consultatie 29 april 2016); The new times, *Gacaca witnesses murdered*, 25 april 2005, beschikbaar op: <http://allafrica.com/stories/200504250526.html> (consultatie 29 april 2016); etc.

³⁹⁴ Door bijvoorbeeld de beschuldigde niet te moeten zien.

³⁹⁵ Art. 64 (2) Statuut ICC; art. 20 Statuut ICTY; art. 19 Statuut ICTR; Regel 87 Rules of Procedure.

³⁹⁶ Openbare aanklager, verdediging en andere partijen.

³⁹⁷ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 244 e.v.

³⁹⁸ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 108.

³⁹⁹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 236.

⁴⁰⁰ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Prosecutor’s Motion Requesting Protective Measures, §62, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁰¹ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Prosecutor’s Motion Requesting Protective Measures, §63, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

prima facie bewijs zijn van onbetrouwbaarheid van de getuige⁴⁰², en moet de ‘Chamber’ het bestaan en de effectiviteit van ‘*witness protection programmes*’ nagaan⁴⁰³. Ten slotte moet elke maatregel die genomen wordt, strikt noodzakelijk zijn⁴⁰⁴.

Het ICTY heeft vijf criteria en vier richtlijnen opgesomd om toe te zien of een proces eerlijk verloopt wanneer iemand gebruik maakt van de beschermingsmaatregelen⁴⁰⁵. Tot nu toe is er maar één persoon die vertrouwelijk getuigd heeft in de geschiedenis van het Hof: getuige H in de Tadic-zaak⁴⁰⁶.

Er staat een sanctie op het schenden van de bescherming⁴⁰⁷, maar toch zijn er problemen met deze regels. Het is bijvoorbeeld vaak duidelijk voor een gemeenschap dat een bepaalde persoon getuigt in het Hof wanneer die voor langere tijd weg blijft net op het moment dat er een proces over haar regio plaatsvindt⁴⁰⁸. Ook gebeurt het dat de naam gelekt wordt. De maatregelen beschermen de getuigen dus niet altijd⁴⁰⁹. Het ontbreken van een gegarandeerde effectiviteit stimuleert het stilzwijgen dan ook.

⁴⁰² ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Prosecutor’s Motion Requesting Protective Measures, §64, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁰³ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Prosecutor’s Motion Requesting Protective Measures, §65, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁰⁴ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Prosecutor’s Motion Requesting Protective Measures, §66, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁰⁵ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1, Prosecutor v. Tadic, Decision on the prosecutor’s motion requesting protective measures for victims and witnesses, §62-66 en 71, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016): “*There must be real fear for the safety of the witness or her or his family [...]. The testimony of the particular witness must be important to the Prosecutor’s case [...]. The Trial Chamber must be satisfied that there is no prima facie evidence that the witness is untrustworthy [...]. The ineffectiveness or non-existence of a witness protection programme is another point that has been considered in domestic law and has a considerable bearing on any decision to grant anonymity in this case [...]. Any measures taken should be strictly necessary [...]. The Judges must be able to observe the demeanour of the witness, in order to assess the reliability of the testimony [...]. The Judges must be aware of the identity of the witness, in order to test the reliability of the witness [...]. The defence must be allowed ample opportunity to question the witness on issues unrelated to his or her identity or current whereabouts [...]. The identity of the witness must be released when there are no longer reasons to fear for the security of the witness.*”

⁴⁰⁶ ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1-T, Prosecutor v. Tadić, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁰⁷ Art. 71 ICC statuut: “*The Court may sanction persons present before it who commit misconduct, including disruption of its proceedings or deliberate refusal to comply with its directions, by administrative measures other than imprisonment, such as temporary or permanent removal from the courtroom, a fine or other similar measures provided for in the Rules of Procedure and Evidence*”.

⁴⁰⁸ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 103.

⁴⁰⁹ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 255.

Er zijn daarnaast ook richtlijnen gerelateerd aan het aantal vragen dat aan de getuige gesteld kan worden, aan de frequentie of de lengte van ondervragingen en aan de manier waarop. De getuige mag ondersteund worden door een vertrouwenspersoon⁴¹⁰.

De ‘*Victims and Witnesses Unit*’ bestaat zowel in het ICC als in het ICTR en ICTY. Deze unit biedt bescherming, praktische steun, medische en psychologische zorgen in alle fases van de procedure. De eenheid traint de rechters ook in het omgaan met slachtoffers en hun gevoeligheden⁴¹¹.

Het ICC is de eerste rechtbank waarin slachtoffers kunnen deelnemen aan de procedure. Ze worden vertegenwoordigd, ze kunnen opmerkingen maken met betrekking tot de rechtsmacht van het Hof of over de toelaatbaarheid van de zaak en ze kunnen aanwezig zijn⁴¹². Dit systeem werd aangeraden door ngo’s⁴¹³. Het is een stimulans voor een meer herstellende rol van het tribunaal. Maar aangezien dit nooit eerder bestond, was de uitwerking ervan een uitdaging. Er zijn in de zaken van het ICC vaak ook zeer veel getuigen, wat aanleiding geeft tot praktische moeilijkheden (zie *infra* deel 4, hoofdstuk 1.13). In het ICTY en ICTR kan dit niet: slachtoffers mogen enkel spreken tijdens de ‘*cross-examination*’ van hun getuigenis en kunnen pas op uitnodiging van de partijen deelnemen. Er is dan geen advocaat aanwezig. Ze hebben geen toegang tot het dossier en worden ook niet geïnformeerd over de stand van zaken⁴¹⁴.

Een belangrijke maatregel is het feit dat slachtoffers de aanklacht tegen de beschuldigde kunnen uitbreiden door te getuigen over andere elementen⁴¹⁵. Zo werd seksueel geweld in bepaalde gevallen toegevoegd onder impuls van een getuigenis⁴¹⁶. Daarnaast voorziet het ICC onder

⁴¹⁰ Regel 88 Rules of Procedure; L. WALLEYN, “Prosecution of International crimes and the role of victim’s lawyers”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 365; B. HAMBER, “The dilemmas of reparations: in search of a process-driven approach”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 136.

⁴¹¹ Regel 17 Rules of Procedure; art. 43 (6) Statuut ICC; art. 34 Statuut ICTR; art. 34 Statuut ICTY.

⁴¹² G. MESTERS en A. ADEBOYEJO, “Victims of sexual violence in the International Criminal Court”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 576.

⁴¹³ Amnesty International, Human Rights Watch, Redress.

⁴¹⁴ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 283.

⁴¹⁵ B. MCGONIGLE LEYH, “Understanding limitations”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, Antwerpen, 2011, p. 506.

⁴¹⁶ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016); ICTY 18 december 2003, IT-94-2-S, Prosecutor v. Nikolic, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/cases/dragan_nikolic/tjug/en/nik-sj031218e.pdf (consultatie 29 april 2016); ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016); en nog heel veel meer.

bepaalde voorwaarden de mogelijkheid voor ‘*in situ*’ procedures⁴¹⁷. Dan vindt de procedure plaats waar de getuige woont⁴¹⁸. Ook positief is het bestaan van een gespecialiseerde unit om seksueel geweld te onderzoeken. De leden van deze unit hebben speciale trainingen gevolgd om met slachtoffers van seksueel geweld om te gaan. Ook verloopt het contact met slachtoffers persoonlijker omdat ze steeds omgaan met de vertrouwde gezichten van de unit⁴¹⁹. Toch vinden bepaalde auteurs dat er nog meer begeleiding nodig is voor getuigen⁴²⁰.

Daarnaast is het nog altijd een probleem dat getuigen vaak onvoldoende geïnformeerd worden over de mogelijkheden van bescherming⁴²¹.

Vanuit deze vaststellingen kunnen we concluderen dat de bescherming van slachtoffers in het ICC fragmentarisch en niet consistent is⁴²². Daardoor haken veel getuigen af⁴²³.

Er zijn ook mogelijkheden voor bescherming na het proces. Relocatie is een optie die niet veel gebruikt wordt omdat het een hoge kost en een serieuze opoffering van de getuige met zich meebrengt. Een andere optie zijn zogenaamde ‘*Domestic Witness Protection Programmes*’, maar die zijn sterk afhankelijk van de bereidheid van de nationale regering⁴²⁴.

Naast procedurele maatregelen zijn er ook een aantal materieel-rechterlijke bepalingen die belangrijk zijn in zaken van seksueel geweld. De ‘*no-corroboration*’ clausule stelt bijvoorbeeld dat een getuigenis met betrekking tot seksueel geweld niet bevestigd moet worden. Ook het feit dat de niet-toestemming niet altijd aangetoond moet worden, maar verondersteld wordt in situaties van dwang of zogenaamde ‘*coercive*’ omstandigheden, zorgt voor meer veroordelingen. Sommige groepen zijn bovendien niet in staat om toestemming te geven voor

⁴¹⁷ Art. 3 Statuut ICC: “*The Court may sit elsewhere, whenever it considers it desirable, as provided in this Statute*”.

⁴¹⁸ B. MCGONIGLE LEYH, “Understanding limitations”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 508.

⁴¹⁹ L. BIANCHI, “The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 133.

⁴²⁰ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 55.

⁴²¹ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 105.

⁴²² T. ST. GERMAIN en S. DEWEY, “Justice on whose terms? A critique of international criminal justice responses to conflict-related sexual violence”, *Women’s studies international forum* 2013, vol. 37, p. 38.

⁴²³ B. MCGONIGLE LEYH, “Understanding limitations”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 510.

⁴²⁴ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 256 en 257.

seksueel contact⁴²⁵. Ook wordt eerder of later seksueel gedrag van het slachtoffer wordt niet in rekening gebracht⁴²⁶.

1.4. Verkeerde of geen compensatie voor slachtoffers

Wanneer een dader wordt veroordeeld tot het compenseren van zijn slachtoffers, wordt er te weinig rekening gehouden met de specifieke noden van de slachtoffers⁴²⁷. Seksueel geweld geeft aanleiding tot fysieke, psychologische, sociale en economische gevolgen. Toch is er geen of nauwelijks gezondheidszorg of therapie beschikbaar⁴²⁸.

Slachtoffers hebben recht op en nood aan herstel. Dit omvat het recht om de waarheid te weten over de misdaden en om duidelijkheid te krijgen over de omstandigheden en oorzaken van de gebeurtenissen. Herstel wil ook zeggen dat het slachtoffer de mogelijkheid heeft om gecompenseerd te worden, om een schadevergoeding te ontvangen en om ondersteund te worden. De schadevergoeding moet de opgelopen economische schade neutraliseren. Maar, hoewel dit een stap in de goede richting is, volstaat deze materiële hulp niet⁴²⁹. Er is een recht op rechtvaardigheid dat belichaamd wordt door de plicht van de staat om situaties te onderzoeken op een onpartijdige manier⁴³⁰ en om de gebeurtenissen te voorkomen door bijvoorbeeld bepaalde instellingen te installeren⁴³¹.

Daarnaast hebben slachtoffers nood aan erkenning en inclusie. Als dit coherent gebeurt, wordt hun waardigheid en gevoel van samenhang met de gemeenschap hersteld⁴³². Soms vinden slachtoffers dit belangrijker dan een straf voor de dader, zoals bijvoorbeeld ten tijde van de waarheidscommissie in Zuid-Afrika. Een niet-crimineel proces biedt meer mogelijkheden dat de waarheid aan het licht komt⁴³³. Het nadeel hiervan is dat er vaak ook voorwaarden van

⁴²⁵ Zoals bijvoorbeeld een mentaal gehandicapte vrouw.

⁴²⁶ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 268.

⁴²⁷ M. SCHOTSMANS, "Victim's expectations, needs and perspectives after gross and systematic human rights violations", in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 107 e.v.

⁴²⁸ A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 387.

⁴²⁹ C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 188.

⁴³⁰ R. LETSCHERT en T. VAN BOVEN, "Providing reparation in situations of mass victimization", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 157.

⁴³¹ C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 191.

⁴³² C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 191.

⁴³³ C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 192.

straffeloosheid aan gekoppeld worden, en sommige slachtoffers hebben het daar moeilijk mee⁴³⁴.

Sommige auteurs vinden dat een herstelprogramma eerder een gegarandeerd inkomen moet bevatten dan een eenmalige compensatiesom⁴³⁵. Traditioneel vindt nog steeds het laatste plaats. Toch is deze eenmalige materiële tegemoetkoming belangrijk voor het slachtoffer omdat dit steun kan bieden op lange termijn: het geld kan bijvoorbeeld gebruikt worden om in huisvesting te voorzien⁴³⁶.

Een ideaal programma bevat bovendien fysieke gezondheidszorg en mentale, psychologische steun op maat die voor iedereen toegankelijk is en die aan ieders individuele nood tegemoet komt⁴³⁷. Verder is een gegarandeerde toegang tot onderwijs essentieel: dit geeft de slachtoffers later toegang tot een inkomen, is goed voor hun zelfvertrouwen en ontwikkeling, wat dan weer hun waardigheid en samenhangsgevoel herstelt⁴³⁸.

Slachtoffers gaan zich vaak pas beter voelen als ze fysiek veilig zijn⁴³⁹. Dit probeert men te bereiken door de verschillende beschermingsmechanismen in de internationale straftribunalen, maar zoals gezegd missen die nog te vaak hun doel.

Een andere manier van compenseren bestaat uit zogenaamde ‘*collective reparations*’. Dit gebeurt bijvoorbeeld als een hele regio getroffen is door bepaalde daden van geweld. Er kan dan door de gemeenschap beslist worden wat hun noden zijn⁴⁴⁰.

⁴³⁴ Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 247.

⁴³⁵ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 194.

⁴³⁶ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 208.

⁴³⁷ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 202.

⁴³⁸ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 205.

⁴³⁹ A. DE BROUWER et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 539.

⁴⁴⁰ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 208.

1.5. Geen medisch onderzoek

Verkrachting is een moeilijk te bewijzen misdad⁴⁴¹. Medisch onderzoek is een van de weinige manieren om het geweld aan te tonen, maar dit wordt bijna nooit gedaan in oorlogssituaties. Toch is gynaecologisch onderzoek een vereiste om tot meer veroordelingen te komen⁴⁴².

Maar gezondheidszorg is te duur, waardoor te weinig vrouwen naar medische centra gaan om zich te laten verzorgen na een verkrachting. Ze zijn daarnaast ook bang voor stigmatisatie en voor het feit dat de zorgverstreker die hen zal behandelen, mannelijk is. Medisch personeel is bovendien vaak onvoldoende geschoold en heeft geen ervaring in het behandelen van slachtoffers van seksueel geweld. De centra zelf zijn vaak ook niet voldoende uitgerust of liggen te veraf⁴⁴³.

Physicians for Human Rights (PHR) is een organisatie die lokale gemeenschappen probeert te versterken op medisch gebied. De bedoeling is om de capaciteit vergroten om medische bewijzen van seksueel geweld te verzamelen⁴⁴⁴.

Ook Dokter Mukwege is een treffend voorbeeld van hoe medisch personeel een verschil kan maken⁴⁴⁵. Hij richtte het Panzi-ziekenhuis op in 1999 in Zuid-Kivu, en verzorgt er elke dag tientallen slachtoffers van seksueel geweld. Naast de medische zorgen strijdt hij al jaren tegen straffeloosheid. Hij vraagt steun aan de VN en de internationale gemeenschap, omdat zijn eigen land niet in staat is om in te grijpen. Hij mocht al verschillende onderscheidingen ontvangen voor zijn inzet⁴⁴⁶. Al wordt die inzet hem niet door iedereen in dank afgenomen: Mukwege wordt al jaren bedreigd en staat onder constante bescherming van blauwhelmen⁴⁴⁷.

Ook de MONUSCO-missie heeft al een aantal centra opgericht (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 1.2), maar de inspanningen volstaan niet omdat er nog altijd grote gebieden zijn die er geen toegang tot hebben.

⁴⁴¹ L. BIANCHI, "The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR", in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 130.

⁴⁴² S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 60.

⁴⁴³ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 68, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁴⁴ Physicians for Human Rights, *Program on sexual violence in conflict zones*, beschikbaar op: <http://physiciansforhumanrights.org/issues/rape-in-war/program-on-sexual-violence-in-conflict-zones.html> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁴⁵ Zijn werk werd gedocumenteerd in een film: T. MICHEL en C. BRAECKMAN, *L'homme qui répare les femmes*, Brussel, André Versaille, 2015.

⁴⁴⁶ Waaronder de Sakharov prijs in 2014, de prijs van de Koning-Boudewijn-stichting, en twee nominaties voor de Nobelprijs van de Vrede.

⁴⁴⁷ T. MICHEL en C. BRAECKMAN, *L'homme qui répare les femmes*, Brussel, André Versaille, 2015.

1.6. Onvoldoende financiële middelen

Landen in conflict hebben vaak te weinig middelen voor een goede werking van hun instellingen. Als een rechterlijk apparaat geen bestaansmiddelen meer heeft of het personeel niet betaald wordt, stimuleert dit de straffeloosheid⁴⁴⁸.

Economische crisissen zijn vaak ook nefast, omdat zij vaak de oorzaak zijn van besparingen⁴⁴⁹.

Mogelijkheden om meer fondsen te werven, zijn o.a. internationale steun, het rationaliseren van de kostprijs van bepaalde maatregelen, het efficiënt maken van procedures of het gefaseerd oprichten van instellingen⁴⁵⁰. Het is echter zo dat conflictgebieden, meestal om politieke redenen, vaak maar weinig steun krijgen⁴⁵¹.

1.7. Corruptie

Aangezien overheidspersoneel in crisistanden weinig betaald wordt, is het vaak vatbaar voor omkoping. Daardoor gebeurt het dat dossiers gestolen worden, bewijzen verdwijnen, gevangenen ontsnappen of dat er geen straf wordt uitgesproken⁴⁵².

1.8. Niet-betrokkenheid van vrouwen

Al van bij de eerste resolutie in 2000 wordt het belang van de aanwezigheid van vrouwen in besluitvorming benadrukt. Toch blijven vrouwen ondervertegenwoordigd in de vredesprocessen⁴⁵³. Ook in de rechtbanken zijn vrouwen ondervertegenwoordigd: in het ICTY is maar 18% van het personeel vrouwelijk en in het ICTR 22%. Regel 34⁴⁵⁴ wil hierin verandering brengen, maar is daar vooralsnog niet in geslaagd⁴⁵⁵. Het Statuut van het Strafhof bepaalt dat vrouwen en mannen eerlijk vertegenwoordigd moeten zijn⁴⁵⁶, maar toch is de

⁴⁴⁸ C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 210.

⁴⁴⁹ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences (28 mei 2014), *UN Doc. A/HRC/26/38*, §67.

⁴⁵⁰ C. CORREA, "Reparations for victims of massive crimes", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 210.

⁴⁵¹ Mensen zijn terughoudend om geld te schenken aan landen in conflict omdat ze vrezen voor corruptie. Ze doneren liever aan slachtoffers van natuurrampen, zie B. VAN GIEL, *Lezing over humanitaire actoren bij natuurrampen*, BTC-cursus, 6 september 2015.

⁴⁵² Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 79, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁵³ Z. HAWA BANGURA, "Sexual Violence in Conflict: Punish the Perpetrators, Not the Victims", *Budapest Business Journal*, 2015; M. ALAM, *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 2.

⁴⁵⁴ Regel 34 Rules of Procedure and Evidence ICTY, IT/32/Rev.50, 8 juli 2015, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev50_en.pdf (consultatie 30 april 2016): "Due consideration shall be given, in the appointment of staff, to the employment of qualified women."

⁴⁵⁵ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 19.

⁴⁵⁶ Art. 36 Statuut ICC.

meerderheid van de rechters mannelijk⁴⁵⁷. De getuigenissen van vrouwen heeft er bovendien vaak voor gezorgd dat seksueel geweld werd toegevoegd aan de beschuldiging⁴⁵⁸.

Ook in de politiekorpsen werken nog te weinig vrouwen. Het is bekend dat vrouwen terughoudend zijn om aangifte te doen bij een mannelijke politieagent⁴⁵⁹ en dus werkt dit het verzwijgen van geweld in de hand.

Die gender-pariteit moet er dus zijn op alle niveaus in alle relevante instellingen om effectief te zijn⁴⁶⁰. Het ontbreken ervan is een van de redenen waarom conflicten opnieuw opflakkeren na het tekenen van vredesverdragen⁴⁶¹: vrouwen, die de helft van de bevolking vertegenwoordigen, en hun specifieke eisen worden genegeerd.

1.9. Inefficiënte procedures, nadelig en veeleisend voor de slachtoffers

Procedures om de daden te onderzoeken blijken vaak inefficiënt. Heel dikwijls zijn de bevoegde instanties niet uitgerust om deze zaken te behandelen⁴⁶².

Bovendien handelen staten niet altijd zorgvuldig wanneer ze het geweld aanpakken⁴⁶³. Een praktisch probleem is dat militairen vaak als eerste ter plekke zijn waar geweld heeft plaatsgevonden. Militairen zijn echter niet opgeleid om dergelijke problemen aan te pakken. Indien er al bereidheid aanwezig is, leidt die vaak onder hun primaire opdracht als militair. In een aantal gevallen zijn zij zelfs daders⁴⁶⁴.

Verkrachting wordt bovendien nog te veel gezien als een soort van neveneffect van andere misdaden. Het is een daad die strafbaar is op zich, maar die strafbaarheid is blijikbaar nog niet

⁴⁵⁷ Silvia Alejandra Fernández de Gurmendi, Joyce Aluoch, Kuniko Ozaki, Sanji Mmasenono Monageng, Christine Van den Wyngaert, Olga Venecia del C. Herrera Carbuccia: 6 vrouwen ten opzichte van 12 mannen.

⁴⁵⁸ ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, beschikbaar op <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf> (consultatie 27 april 2016); ICTY 18 december 2003, IT-94-2-S, Prosecutor v. Nikolic, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/cases/dragan_nikolic/tjug/en/nik-sj031218e.pdf (consultatie 29 april 2016); ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html> (consultatie 29 april 2016); en nog heel veel meer.

⁴⁵⁹ L. PRUITT, "Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence", *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 312.

⁴⁶⁰ L. BIANCHI, "The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR", in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 131.

⁴⁶¹ M. ALAM, *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 4.

⁴⁶² X., *End sexual violence in conflict, Global summit London 2014*, 10-13 juni 2013, p. 8, beschikbaar op: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/390742/PSVI_post_summit_report_Online2.pdf (consultatie 27 april 2016).

⁴⁶³ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences (28 mei 2014), *UN Doc. A/HRC/26/38*, §57.

⁴⁶⁴ X., *End sexual violence in conflict, Global summit London 2014*, 10-13 juni 2013, p. 21, beschikbaar op: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/390742/PSVI_post_summit_report_Online2.pdf (consultatie 27 april 2016).

volledig doorgedrongen. Ter illustratie, de manier waarop onderzoekers verdachten van seksueel geweld identificeren, gebeurt door na te gaan of de verdachten van genocide ook seksueel geweld hebben gepleegd. Dit is een foute methode, waardoor veel daders die enkel seksueel geweld gepleegd hebben en niet medeplichtig zijn aan genocide, over het hoofd worden gezien⁴⁶⁵.

1.10. Gebrek aan multidisciplinariteit

Deze complexe materie vereist een multidisciplinaire aanpak⁴⁶⁶. De gevolgen van seksueel geweld situeren zich op verschillende vlakken – medisch, sociaal, psychologisch, juridisch, etc. – en al die vakgebieden moeten betrokken worden in de aanpak ervan⁴⁶⁷. Ook dit ontbreekt vooralsnog in de rechtsprekende instanties.

Bovendien zijn personeelsleden, inclusief de rechters, van de internationale straftribunalen niet voldoende opgeleid om om te gaan met slachtoffers van seksueel geweld⁴⁶⁸. Uit onderzoek blijkt dat de rechters soms onwennig of ongevoelig zijn tijdens de ondervragingen⁴⁶⁹. Ze gaan ook te vaak uit van stereotiepe ideeën over de slachtoffers. Mannelijke rechters verwachten bijvoorbeeld vaak dat getuigen en slachtoffers zullen instorten, terwijl hun vrouwelijke collega's hen vaak net overbeschermen⁴⁷⁰. Het kan ook gebeuren dat rechters het slachtoffer beschuldigen⁴⁷¹ of voor het onderzoek onnodige of overbodige details vragen⁴⁷². Dit houdt alle taboes en clichés in stand en moet aangepakt worden door meer interdisciplinaire opleidingen aan te bieden voor alle personeelsleden die met slachtoffers in contact komen.

1.11. Strafpraktijken

De hoven houden rekening met een aantal factoren wanneer ze een bepaalde straf uitspreken⁴⁷³: de ernst van de misdaad, de individuele omstandigheden van de beschuldigde, verzwarende en

⁴⁶⁵ L. BIANCHI, “The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 131.

⁴⁶⁶ Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 49.

⁴⁶⁷ Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 238.

⁴⁶⁸ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 83; Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 70 en 71.

⁴⁶⁹ Y. DANIELI, “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 70 en 71.

⁴⁷⁰ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 56.

⁴⁷¹ S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 66.

⁴⁷² S. SHARRATT, *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011, p. 102.

⁴⁷³ Art. 23 en 24 Statuut ICTR en Statuut ICTY.

verzachtende omstandigheden⁴⁷⁴. De lijst van relevante elementen is echter niet exhaustief, waardoor de rechters hierin een zeer grote discretionaire bevoegdheid hebben.

Het doel van de straf is daarnaast ook relevant⁴⁷⁵. Het kan gaan om vergelding, waardoor de straf proportioneel moet zijn. De functie van de straf kan ook een algemene of individuele afschrikking zijn. Een algemene afschrikking wil iedereen afraden om gelijkaardige daden te stellen en een individuele dient om recidivisme bij een specifieke persoon te vermijden. Daarnaast kan een straf ook dienen tot rehabilitatie door bijvoorbeeld een opleiding op te leggen aan de dader. Door een potentieel gevaar te neutraliseren, is bescherming van de maatschappij ook een nevendoeel⁴⁷⁶. Hiermee moeten rechters rekening houden bij het uitspreken van hun straf opdat die effectief zou zijn.

1.12. Focus op gevolgen

Vandaag worden vooral de gevolgen van seksueel geweld aangepakt. Om echt effectief te zijn, mogen de oorzaken van het geweld niet uit het oog verloren worden. Dit aanpakken omvat ook individuele, institutionele en structurele aspecten van het probleem⁴⁷⁷.

Seksueel geweld komt vaak voor in patriarchale samenlevingen waar veel gender-ongelijkheid is⁴⁷⁸. De taboes doorbreken door onder meer onderwijs toegankelijk te maken, is een groot aandachtspunt.

Daarnaast is het uiteraard ook zo dat het voortduren van het conflict de straffeloosheid in stand houdt. Rechtsprekende instanties werken vaak sowieso niet in oorlogsgebied, waardoor er een algemeen klimaat van straffeloosheid voor praktisch alle misdaden bestaat. Er is stabiliteit, en liefst vrede nodig om de instellingen naar behoren te doen werken⁴⁷⁹. Dan kan het parlement

⁴⁷⁴ Regel 101 Rules of Procedure and Evidence ICTY, IT/32/Rev.50, 8 juli 2015, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev50_en.pdf (consultatie 30 april 2016).

⁴⁷⁵ ICTR 4 september 1998, ICTR-97-23-S, Prosecutor v. Kambanda, §28, beschikbaar op: https://www1.umn.edu/humanrts/instree/ICTR/KAMBANDA_ICTR-97-23/KAMBANDA_ICTR-97-23-S.html (consultatie 29 april 2016).

⁴⁷⁶ ICTY 18 december 2003, IT-94-2-S, Prosecutor v. Nikolic, §139, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/cases/dragan_nikolic/tjug/en/nik-sj031218e.pdf (consultatie 29 april 2016); A. DE BROUWER, *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005, p. 324.

⁴⁷⁷ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences (28 mei 2014), *UN Doc. A/HRC/26/38*, §65.

⁴⁷⁸ A. ADAMOPOULOS, "Harvard professor talks sexual violence and war", *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁷⁹ J. MIGABO KALERE, *Génocide au Congo*, Brussel, Imprimerie Arte-Print, 2002, p. 42.

wetten aannemen die seksueel geweld verbieden, slachtoffers definiëren, instanties oprichten etc⁴⁸⁰.

1.13. Te grote groep slachtoffers

Zoals eerder gezegd, is het ICC de eerste rechtbank waarin slachtoffers kunnen deelnemen aan de procedure⁴⁸¹, maar zijn er praktische moeilijkheden als gevolg van het grote aantal slachtoffers⁴⁸² (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 4.4).

De positie van het slachtoffer wordt strikt gedefinieerd⁴⁸³ en daardoor is het moeilijk om de status van slachtoffer te krijgen, zeker in situaties van massaprocessen⁴⁸⁴. Nochtans heeft deze status verstrekende gevolgen: toegang tot het dossier, procedurele rechten, de mogelijkheid om bewijs te onderzoeken, de toelaatbaarheid van de vordering uitdagen, de zittingen bijwonen en ook geschreven stukken indienen⁴⁸⁵.

Daarnaast moet elke persoon individueel behandeld worden qua compensatiemaatregelen. Maar het is niet eenvoudig om de verschillen tussen de slachtoffers te bepalen, zodat elk slachtoffer gepaste steun kan krijgen⁴⁸⁶.

1.14. Amnestie

Vredesonderhandelingen zijn vaak gekoppeld aan amnestie voor daders van zware misdaden. Deze koppeling houdt uiteraard geen rekening met de slachtoffers en zou daarom geen voorwaarde mogen zijn tijdens de onderhandelingen, volgens verschillende auteurs⁴⁸⁷.

⁴⁸⁰ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 215.

⁴⁸¹ Art. 68 ICC Statuut.

⁴⁸² T. VAN BOVEN, “Victim’s rights to a remedy and reparation”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 35; P. DE GREIFF en M. WIERDA, “The Trust Fund for victims of the International Criminal Court”, in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 238.

⁴⁸³ Regel 84 ICC statuut.

⁴⁸⁴ E. KRISTJÁNSDÓTTIR, “International mass claims processes and the ICC Trust Fund”, in C. FERSTMAN et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 179.

⁴⁸⁵ M. S. GROENHUIJSEN en A. PEMBERTON, “Genocide, crimes against humanity and war crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 22.

⁴⁸⁶ C. CORREA, “Reparations for victims of massive crimes”, in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 194.

⁴⁸⁷ T. SAVAGE en O. KAMBALA WA KAMBALA, “Decayed, decimated, and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo”, in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 337; S. AROUSSI, “Women, Peace and Security: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence”, *International Feminist Journal of Politics* 6 december 2011, vol. 13, afl. 4, p. 581; A. MUVUMBA SELLSTRÖM, *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015, p. 54 en 73.

2. Situatie in Oost-Congo

In dit hoofdstuk wordt nagegaan waarom er straffeloosheid heerst in Oost-Congo. Een aantal van de bovenvermelde redenen komt terug, maar er zijn ook een aantal oorzaken inherent aan de regio. Om het overzichtelijk te houden, zijn de verschillende elementen opgesplitst, maar het is duidelijk dat vele van de redenen met elkaar in verband staan.

2.1. Slachtoffers zwijgen

Slachtoffers hebben om verschillende redenen vaak geen vertrouwen in het systeem⁴⁸⁸. Ze geven het rechtssysteem geen kans omdat er geen beschermingsmechanismen zijn voor slachtoffers en getuigen, omdat het systeem onafhankelijk noch onpartijdig is, en omdat de meeste daders nog voor het proces voorlopig worden vrijgelaten. En als er al gestraft wordt, zijn de straffen vaak heel licht of worden niet eens uitgevoerd. Als er al daders gestraft worden voor seksueel geweld, zijn het vaak burgers. Militairen of strijders van een gewapende groep die dezelfde daden doen, blijven vaak volledig ongestraft⁴⁸⁹. Daders ontsnappen vaak makkelijk uit de gevangenis, en er wordt geen schadevergoeding uitbetaald aan de slachtoffers⁴⁹⁰. Ook zijn de personen die hen zouden moeten beschermen – politie, leger, juridisch personeel – vaak daders⁴⁹¹. Slachtoffers willen daarnaast vermijden dat ze door de gemeenschap gestigmatiseerd worden omdat ze verkracht werden⁴⁹². Er heerst in Congo bovendien een taboe rond seksualiteit in het algemeen. Daarom willen veel slachtoffers een publiek proces vermijden⁴⁹³. Zo kunnen ze ontsnappen aan verdere vernedering, verbanning en discriminatie⁴⁹⁴. Vaak moeten slachtoffers getuigen in een volle, lawaaierige rechtszaal⁴⁹⁵. Bovendien worden slachtoffers

⁴⁸⁸ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 455.

⁴⁸⁹ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 2, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁹⁰ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 12-13, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁹¹ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 80, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁹² S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 451.

⁴⁹³ F. DIGNEFFE en K. LUFUNDA, *Criminologie et droits humains en république démocratique du Congo*, Brussel, Larcier, 2008, p. 277 en 278.

⁴⁹⁴ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 22, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁹⁵ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 35, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

soms bedreigd door de dader en durven ze daarom geen klacht neerleggen⁴⁹⁶. Slachtoffers willen niet alles riskeren als de dader uiteindelijk toch niet gestraft wordt⁴⁹⁷.

Om een voorbeeld te geven, tussen 2005 en 2007 werden in Zuid-Kivu 287 zaken van seksueel geweld aangegeven. 60% ervan werd al meer dan een jaar onderzocht, 80% van de daders zaten niet langer in voorhechtenis, en 80% wachtte al meer dan twee jaar op een zitting. De zwaarste straf uitgesproken voor seksueel geweld is 20 jaar gevangenis⁴⁹⁸. Vergoedingen variëren: op 22 maart 2008 heeft het Gemena Militair Tribunaal een sergeant en een luitenant veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf wegens het verkrachten van twee minderjarigen. Ze moesten ook respectievelijk 5000 en 1500 US dollar betalen aan de slachtoffers, maar tot op vandaag is er niets betaald⁴⁹⁹.

Bovendien hebben veel slachtoffers geen toegang tot het rechtssysteem⁵⁰⁰: de rechtbank ligt te ver weg, er is geen juridische bijstand voorzien of de kosten zijn te hoog. Als illustratie: in de eerste zes maanden van 2008 werden in Noord-Kivu 3028 slachtoffers medisch en 2861 psychologisch behandeld. Daarvan werden slechts 152 zaken doorverwezen naar het rechtssysteem⁵⁰¹. Dit duidt ook op een slechte of zelfs onbestaande communicatie tussen ziekenhuizen of gezondheidscentra, en de politie⁵⁰².

Medische, psychosociale en juridische bijstand is er enkel in de grote steden⁵⁰³. Meer lokale bijstandscentra op het platteland zouden kunnen zorgen voor meer aanhangige zaken omdat op die manier meer slachtoffers bereikt worden. Ook kunnen die centra stigmatisering vermijden,

⁴⁹⁶ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 37 en 42, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁴⁹⁷ L. PRUITT, "Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence", *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 305.

⁴⁹⁸ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo (DRC)* (27 september 2007), §87, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UNHROBiannualReport01to062007.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁴⁹⁹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 12-13, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁰⁰ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 4, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁵⁰¹ J. MANSFIELD, "Prosecuting sexual violence in the Eastern Democratic Republic of Congo: Obstacles for survivors on the road to justice", *African Human Rights Journal*, p. 378, beschikbaar op: <http://www.scielo.org.za/pdf/ahrj/v9n2/02.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁰² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 12-13, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁰³ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 9.

aangezien slachtoffers op die manier voor minder lange tijd afwezig zijn uit de gemeenschap⁵⁰⁴. Er is vandaag geen systeem waardoor burgers zonder risico aangifte kunnen doen van seksueel geweld⁵⁰⁵. Daarnaast is het personeel overwegend mannelijk, wat vnl. vrouwelijke slachtoffers remt in het spreken over seksueel geweld. In Zuid-Kivu bijvoorbeeld, zijn twee vrouwelijke rechters en zes vrouwelijke politieagenten, en dat in een gebied even groot als Rwanda en Burundi samen. Dat personeel is bovendien nauwelijks getraind om om te gaan met slachtoffers van seksueel geweld⁵⁰⁶.

Een aantal slachtoffers is er zich bovendien niet van bewust dat ze naar de rechtbank kunnen gaan voor wat hen overkomen is⁵⁰⁷.

Veel slachtoffers hebben vervolgens niet de middelen om gerechtelijke kosten, waaronder een advocaat, te betalen of kunnen zich de reis naar de rechtbank niet veroorloven⁵⁰⁸. Rechtbanken stellen geen raadgevers beschikbaar om slachtoffers te helpen bij de voorbereiding van hun zaak⁵⁰⁹. Ter plaatse moeten ze vaak langere tijd verblijven, maar ze kunnen hun werk geen weken achterlaten en tegelijkertijd verblijfskosten betalen om aanwezig te zijn op het proces. Bovendien zijn er vaak vertragingen, waardoor een slachtoffer uiteindelijk toch terugkeert zonder dat de rechtszaak is afgehandeld. Ook medisch bewijs vergaren kan een dure zaak zijn⁵¹⁰. Slachtoffers ontvangen vaak geen schadevergoeding – ook al is de dader ertoe veroordeeld – omdat het slachtoffer de extra procedure om het vonnis te laten uitvoeren, niet kan betalen⁵¹¹.

⁵⁰⁴ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 52, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰⁵ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 55, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰⁶ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 55, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰⁷ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 37 en 42, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰⁸ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 21, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁰⁹ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 35, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵¹⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 21, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵¹¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 16, beschikbaar op:

Er zijn projecten die voor slachtoffers van seksueel geweld een vergoeding voorzien van 100 dollar, om aangiftes te stimuleren. De 100 dollar moet dienen om een kleine handel op te zetten en zo in een eigen onderhoud te voorzien. Het bedrag is echter te laag om er iets doeltreffend mee te kunnen doen, en het effect blijft uit⁵¹².

Daarnaast zijn er ook ngo's die gratis juridische bijstand organiseren, maar die is er lang niet voor alle slachtoffers. Vooral de slachtoffers in afgelegen gebieden kunnen geen beroep doen op die bijstand⁵¹³. Mobiele rechtbanken kunnen hiervoor een oplossing vormen⁵¹⁴.

Bij het toekennen van compensatie wordt meestal geen rekening gehouden met de wensen van het slachtoffer. Uit onderzoek bleek dat Congolese slachtoffers materiële compensatie wilden, waaronder vooral geld (40%), huisvesting (28%), voedsel (28%) en andere zaken (40%). 43% wilde compensatie voor zowel individuen als de gemeenschap. 35% wilde het liever enkel voor individuen, en 22% alleen voor de gemeenschap. Een vijfde van de ondervraagden vond dat daders gestraft moesten worden als tegemoetkoming naar de slachtoffers. 17% vond officiële erkenning van het lijden van de slachtoffers belangrijk⁵¹⁵.

Uit een andere studie bleek dan weer dat er vooral nood was aan gezondheidszorg, onderwijs, erkenning van het lijden door bijvoorbeeld publieke verontschuldigingen, en socio-economische re-integratie van slachtoffers⁵¹⁶. Zoals reeds aangegeven ontbreekt in praktijk vaak elke vorm van compensatie.

Er wordt daarom vaak buiten het rechtssysteem om een regeling getroffen, zonder de rechten van het slachtoffer te erkennen en in strijd met de grondwet van Congo⁵¹⁷. Families van dader

<http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016); H. ROMBOUTS, P. SARDARO en S. VANDEGINSTE, "The right to reparation for victims of gross and systemic violations of human rights", in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 454.

⁵¹² I. ROOX, "Terug naar Jeanne", *DS Weekblad*, 2 april 2016, p. 49.

⁵¹³ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 21, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵¹⁴ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 23, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵¹⁵ R. LETSCHERT en T. VAN BOVEN, "Providing reparation in situations of mass victimization", in A. DE BROUWER et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p. 179.

⁵¹⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Report of the Panel on Remedies and Reparations for Victims of Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo to the High Commissioner for Human Rights* (maart 2011), beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/4d708ae32.html> (consultatie 29 april 2016).

⁵¹⁷ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo (DRC)* (27 september 2007), §87, beschikbaar op:

en slachtoffer sluiten informele akkoorden⁵¹⁸ waarbij het slachtoffer vaak gedwongen wordt om te trouwen met haar aanrander, in ruil voor een betaling aan de familie van het slachtoffer⁵¹⁹. Dit wordt gezien als compensatie aangezien slachtoffers van verkrachting vaak gestigmatiseerd worden en dus niet meer als geschikt worden beschouwd om te trouwen met een andere partner. Onderhandelingen gebeuren tussen de families, en het slachtoffer wordt buiten de procedure gehouden. De perceptie dat deze manier effectiever is dan de formele weg, leeft vooralsnog hardnekkig bij de lokale bevolking⁵²⁰.

Het rechtssysteem moet dus toegankelijker worden, zowel geografisch als financieel. Op die manier kunnen meer zaken aanhangig worden gemaakt, en zo kan er vertrouwen in een rechtvaardig systeem gekweekt worden bij de bevolking.

2.2. Gebrek aan data

Er zijn zeer weinig correcte data beschikbaar over het seksueel geweld in Oost-Congo⁵²¹. Het United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) probeert door middel van hun verslaggeving en projecten een aantal zaken te analyseren (zie bijlage 3).

2.3. Gebrek aan beschermingsmaatregelen voor slachtoffers in de tribunalen

De Congolese overheid organiseert geen bescherming voor slachtoffers en getuigen⁵²². Bovendien is intimidatie en bedreiging niet verboden volgens de Congolese wet⁵²³. De wet bepaalt enkel dat rechters de macht hebben om te beslissen over die bescherming⁵²⁴. De

<http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UNHROBiannualReport01to062007.pdf> (consultatie 29 april 2016); Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 9.

⁵¹⁸ F. DIGNEFFE en K. LUFUNDA, *Criminologie et droits humains en république démocratique du Congo*, Brussel, Larcier, 2008, p. 276 ; G. NICOLAU, G. PIGNARRE en R. LAFARGUE, *Ethnologie juridique. Autour de trois exercices*, Paris, Dalloz, 2007, p. 152.

⁵¹⁹ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 55, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵²⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 20, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵²¹ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 2, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

⁵²² United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 21, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016); Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 81, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵²³ S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 457.

⁵²⁴ Art. 74bis Law Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006: « L'officier du Ministère Public ou le Juge saisi en matière de violences sexuelles prend les mesures nécessaires pour sauvegarder la sécurité, le bien-être physique et psychologique, la dignité et le respect de la vie privée des

UNJHRO heeft echter opgemerkt dat rechters dit nalaten, en bijvoorbeeld de namen van de slachtoffers luidop voorlezen in de rechtbank⁵²⁵.

2.4. Te weinig medisch onderzoek

Vandaag zijn slachtoffers vaak weken onderweg naar verzorging, waardoor enerzijds de verwondingen erger kunnen worden en anderzijds ze niet meteen aangifte kunnen doen. Er is dus een gebrek aan rudimentaire medische centra die slachtoffers kunnen behandelen in alle regio's. Slachtoffers zouden binnen de 72 uur na de verkrachting medische zorgen moeten krijgen om de gevolgen van het geweld te minimaliseren. Zo kan een ongewenste zwangerschap of een HIV-besmetting voorkomen worden⁵²⁶, en dit zijn net twee factoren die de kans op stigmatisatie vergroten⁵²⁷.

Maar naast dit gebrek aan basis centra, is er ook een tekort aan gespecialiseerde ziekenhuizen, zoals het Panzi-ziekenhuis⁵²⁸. Gemiddeld komen slachtoffers naar een gezondheidscentrum pas na meer dan 10 maanden na het geweld. Een kleine minderheid van 12% komt binnen de maand. Vrouwen wachten dus zeer lang met het zoeken naar medische hulp, en bijgevolg ook met het aangeven van de misdaad⁵²⁹.

Als er al centra bestaan, hebben ze vaak niet voldoende personeel, middelen, medisch materiaal en medicijnen. Personeel moet beter opgeleid worden om medische bewijzen van seksueel geweld te verzamelen. Ook daarom is het belangrijk dat slachtoffers snel genoeg in een centrum terecht kunnen: zonder bewijs is het proces vaak enkel gebaseerd op de getuigenis van het slachtoffer⁵³⁰.

victimes ou de toute autre personne impliquée. À ce titre, le huis clos est prononcé à la requête de la victime ou du Ministère Public. »

⁵²⁵ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 21, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵²⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 22, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵²⁷ CARE, *DRC, Micro-Savings and Survivors of Violence*, November 2013, p. 3, beschikbaar op: http://www.care.org/sites/default/files/documents/CARE%20DRC%20Socio_Economic%20SGBV_Final.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁵²⁸ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 52, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵²⁹ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 12, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵³⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 22, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

2.5. Gebrek aan financiële middelen

Het Congolees rechtssysteem is niet in staat om misdaden te bestraffen, zowel door een gebrek aan mankracht als een gebrek aan financiële middelen⁵³¹. Personeel is bovendien vaak niet opgeleid om om te gaan met misdaden van seksueel geweld⁵³² en het is niet voldoende op de hoogte van de wetten van 2006⁵³³ (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 5). Politie onderzoekt de zaken te weinig of verkeerd, en kent de geschikte verhoortechnieken niet. De werking van de rechtbanken is inefficiënt: zaken worden vaak vertraagd of leiden tot de vrijspraak⁵³⁴. Bepaalde districten hebben zelfs geen rechtbanken, en als die er al zijn, laat de infrastructuur te wensen over en zijn ze onvoldoende geëquipeerd⁵³⁵. Computers zijn er niet, elektriciteit werkt niet, dossiers geraken makkelijk verloren of gestolen⁵³⁶. Zowel de infrastructuur als de capaciteit ontbreekt⁵³⁷. Er is geen geld om misdaden te onderzoeken of mensen te ondervragen. Door dat tekort zijn er ook nauwelijks forensische specialisten tewerkgesteld, die nodig zijn om bewijs van seksueel geweld te vergaren⁵³⁸. Ook vrouwen ontbreken in het personeelsbestand⁵³⁹.

⁵³¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 16, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵³² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016); UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 84, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016); Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 43, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵³³ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 19, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵³⁴ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 12-13, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵³⁵ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 43, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵³⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 19, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵³⁷ T. SAVAGE en K. VANSPAUWEN, "The conflict in the DRC Congo: a story of failed transitions and interlocking conflicts", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 324.

⁵³⁸ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 43, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵³⁹ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 43, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

2.6. Corruptie

Niet alleen de effectieve daders van seksueel geweld, die vaak laaggeplaatste strijders zijn, moeten worden vervolgd, maar ook de hogergeplaatste officieren die het geweld laten plaatsvinden⁵⁴⁰. Een van de problemen daarmee verbonden, is de enorme corruptie in Congo, waardoor beslissingen beïnvloed worden⁵⁴¹. Het feit dat personeel te weinig betaald wordt⁵⁴², werkt corruptie uiteraard in de hand⁵⁴³.

Seksueel geweld krijgt nu zoveel aandacht, dat er Congolese ngo's zijn die lijsten met slachtoffers aanleggen om fondsen op te strijken. Dat misbruik is echter zeer moeilijk aan te tonen⁵⁴⁴.

De gevangenen zelf zijn in een erbarmelijke toestand en worden slecht beveiligd, waardoor ontsnappingen vaak gebeuren⁵⁴⁵. Ook in deze situatie gebeurt het dat cipiers omgekocht worden om gevangenen te laten ontsnappen⁵⁴⁶.

2.7. Structuur van het rechtssysteem

Militaire rechtbanken hebben in Congo exclusieve rechtsmacht om leden van het leger, de politie en gewapende groepen te veroordelen⁵⁴⁷. Dit heeft echter als gevolg dat de rechtbanken niet onafhankelijk zijn, aangezien ze zelf bestaan uit leden van het leger. Bovendien mag een

⁵⁴⁰ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 55, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016); United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 17, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 13, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴² Volgens de VN verdient een rechter in Congo 13 dollar per maand, zie S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 458.

⁵⁴³ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 19, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴⁴ I. ROOX, "Is seksueel geweld een business", *De Standaard*, 6 april 2016, p. 15.

⁵⁴⁵ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 13, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴⁶ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 19, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴⁷ T. SAVAGE en O. KAMBALA WA KAMBALA, "Decayed, decimated, usurped and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 338.

beklaagde niet veroordeeld worden door een rechter die lager in rang is dan hijzelf. Sommige zaken worden niet eens onderzocht of behandeld, bij gebrek aan een hoger geplaatste militair⁵⁴⁸.

Een bijkomende moeilijkheid is het feit dat de misdaden gebeuren in afgelegen gebieden, waar staatsinstellingen weinig of niet aanwezig zijn⁵⁴⁹.

2.8. Gebrek aan multidisciplinariteit

De doorstroming tussen de verschillende diensten verloopt slecht. Medische centra, psychosociale dienstverlening en juridische bijstand moeten slachtoffers in contact brengen met elkaar⁵⁵⁰. Nu krijgen patiënten in de centra vaak enkel medische hulp, terwijl psychosociale steun en financiële bijstand ook wenselijk zijn om tot een veroordeling te kunnen komen⁵⁵¹.

2.9. Gebrek aan politieke wil om straffeloosheid aan te pakken

Er is in een land als Congo niet altijd politieke wil om straffeloosheid aan banden te leggen⁵⁵². De grootste straffeloosheid heerst onder hogere officieren. De bestuurders van Congo zijn bang om hogergeplaatste militairen te arresteren omdat die wraakacties zouden kunnen ondernemen, wat dus zou kunnen resulteren in nog meer geweld tegen burgers⁵⁵³. Leden van gewapende groepen worden nauwelijks gearresteerd, omdat ze misdaden begaan in regio's die niet gecontroleerd worden door de staat. Daardoor is het moeilijk om ze te arresteren en te identificeren, ook omdat ze minder statisch zijn dan leden van de regering. Rechtbanken hebben

⁵⁴⁸ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 18, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁴⁹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 13, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁰ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 22, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵¹ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 52, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016); United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 16, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016); UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016); L. PRUITT, "Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence", *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 315; A. MUVUMBA SELLSTRÖM, *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015, p. 72.

⁵⁵³ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 12-13, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

ook het idee dat deze daders moeilijk te vinden zijn en onderzoeken misdaden daarom niet systematisch⁵⁵⁴. De staat is bovendien terughoudend om leden van gewapende groepen wegens seksueel geweld te arresteren, omdat die arrestaties zouden kunnen leiden tot een escalatie van geweld⁵⁵⁵. Dit zorgt evenwel voor een vicieuze cirkel van ongestraft geweld.

2.10. Gebrek aan (aanwezigheid op de) trainingen voor militairen

Er worden trainingen over seksueel geweld gegeven aan het leger in het kader van de MONUSCO-missie, maar hogere officieren gaan daar vaak niet naartoe. Dit geeft echter een fout signaal aan de lagergeplaatste soldaten, die ervan uitgaan dat de training niet belangrijk is⁵⁵⁶.

HRW heeft bovendien aangetoond dat veel soldaten niet weten wat er juist strafbaar is. Veel gaan ervan uit dat de nieuwe wet van 2006 enkel seks met minderjarigen verbiedt. Ook denken veel soldaten dat een betaling seks legitimeert, onafhankelijk van de wil van het slachtoffer⁵⁵⁷.

2.11. Hulp van de internationale gemeenschap wordt niet gecoördineerd

Congo ontvangt meer geld dankzij de verhoogde internationale aandacht voor de problematiek sinds 2008, maar de acties van de internationale gemeenschap zijn niet gecoördineerd en gefragmenteerd, zowel geografisch als thematisch⁵⁵⁸. De acties verwaarlozen de complexiteit van de kwestie en kijken niet naar de reële noden van Congo⁵⁵⁹.

Het is niet makkelijk om een beeld te krijgen van welke actor zich bezig houdt met welke problematiek. Dit om verschillende redenen: er is een groot aantal organisaties actief, waarvan de precieze rol niet altijd duidelijk is. Bovendien is seksueel geweld noodzakelijk een multi-

⁵⁵⁴ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 13, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁵ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 14, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁶ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 41 en 42, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁷ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 43, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁸ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 42, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁵⁹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016); United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 2, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

sectoraal probleem, en het is niet altijd duidelijk voor welke sector bepaalde middelen zijn bedoeld⁵⁶⁰.

2.12. Onderwijs

Onderwijs speelt ook een belangrijke rol in de problematiek van seksueel geweld. Onderzoek toont namelijk aan dat hoe hoger een slachtoffer is opgeleid, hoe groter de kans is dat ze naar een gezondheidscentrum zal gaan⁵⁶¹. Bovendien kan onderwijs helpen om de zogenaamde ‘rape myths’ (zie *supra* deel 1, hoofdstuk 1) uit de wereld te helpen⁵⁶².

2.13. Moeilijkheden bij de identificatie van daders

Het is vaak moeilijk voor slachtoffers om daders te identificeren⁵⁶³, en dit om verschillende redenen.

Daders zijn vaak lid van een gewapende groep, en die zijn dynamischer dan statelijke actoren⁵⁶⁴. Daders komen bovendien vaak 's nachts waardoor het slachtoffer hem niet kan zien, of hij komt van buiten de gemeenschap. Soms zijn ze ook gemaskerd. De uniformen van de verschillende groepen geven vaak geen uitsluitsel omdat ze erg op elkaar lijken⁵⁶⁵. Soms weet een slachtoffer wel uit welke groep de dader komt omwille van de taal die hij sprak, wat hij zei of de regio waarin ze zich bevonden⁵⁶⁶. Soms kunnen daders geïdentificeerd worden door het patroon van hun daden, maar geen van deze elementen geeft zekerheid⁵⁶⁷.

⁵⁶⁰ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update No. 2 on Combating SV in DRC*, 8 december 2008, p. 3, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/NewsletterNo2SV8Dec08.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁶¹ CARE, *DRC, Micro-Savings and Survivors of Violence*, November 2013, p. 3, beschikbaar op: http://www.care.org/sites/default/files/documents/CARE%20DRC%20Socio_Economic%20SGBV_Final.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁵⁶² L. PRUITT, “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4, p. 305.

⁵⁶³ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 459.

⁵⁶⁴ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 13, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁶⁵ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 25, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁶⁶ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 24, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁶⁷ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 25, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

Bovendien zijn gevallen bekend waarbij slachtoffers leden van een bepaalde, vijandige groep identificeren als dader terwijl ze daar niet zeker over zijn, maar ze doen dit uit vijandschap tegenover die groepering⁵⁶⁸.

De identificatie is dus een zwakke schakel in het bestraffen van daders.

2.14. Patriarchale maatschappij

Een ander probleem is dat vrouwen in Congo niet dezelfde rechten hebben als mannen⁵⁶⁹. Volgens de familiewet moeten getrouwde vrouwen bijvoorbeeld de toestemming hebben van hun echtgenoot om een gerechtelijke procedure op te starten⁵⁷⁰. Vrouwen zijn met andere woorden tweederangsburgers⁵⁷¹. Die bepalingen schenden echter bepaalde internationale verdragen die Congo heeft geratificeerd⁵⁷².

2.15. Situatie vandaag

Volgens Amnesty International en HRW is de situatie er vandaag niet noemenswaardig verbeterd⁵⁷³. Er zijn heel veel initiatieven om het seksueel geweld terug te dringen en het aantal veroordelingen te verhogen, maar het resultaat blijft mager.

Het is niet alleen zo dat daders niet gestraft worden, het is zelfs zo dat er meer verkrachtingen zijn dan vroeger. Vandaag zijn er veel ex-rebellen aanwezig in de samenleving die gewoon zijn aan een situatie van conflict en een oorlogsmentaliteit behouden hebben. Ze zijn niet ‘gedetraumatiseerd’ of gedemobiliseerd omdat er geen psychologische hulp voorhanden is⁵⁷⁴.

⁵⁶⁸ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 26, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁶⁹ S. KITHARIDIS, “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 460.

⁵⁷⁰ Art. 448-450 Code de la Famille du République Démocratique du Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 25 april 2003.

⁵⁷¹ I. ROOX, “Terug naar Jeanne”, *DS Weekblad*, 2 april 2016, p. 50.

⁵⁷² Bijvoorbeeld: CEDAW en ICCPR.

⁵⁷³ Amnesty International, *Report 2015/16, the state of the world’s human rights*, p. 138, beschikbaar op: <https://www.aivl.be/sites/default/files/bijlagen/pol11025522016english.pdf> (consultatie 29 april 2016): “Sexual violence against women and girls [in the Democratic Republic of Congo] remained rampant, both in conflict and non-conflict zones, urban and rural areas. The prosecution of such crimes remained challenging due to a lack of resources. Most perpetrators enjoyed total impunity.”; Human Rights Watch, *World report 2015*, januari 2015, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/democratic-republic-congo> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁷⁴ R. IRWIN, “How can you meet your rapist and shake his hand”, in A. DE BROUWER et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, p. 346.

3. Mogelijke oplossingen voor Oost-Congo

3.1. Comprehensive Strategy

In 2008 werden door de VN een ‘*comprehensive strategy*’⁵⁷⁵ ontwikkeld om onder andere de straffeloosheid in Congo tegen te gaan. De VN baseerden zich hiervoor op verschillende resoluties⁵⁷⁶ en consulteerde verschillende betrokken partijen⁵⁷⁷. De nodige acties worden beschreven op pagina 8 en 9 van de strategie⁵⁷⁸. Uiteraard zijn veel oplossingen complex en aan elkaar gelinkt⁵⁷⁹.

Het is noodzakelijk dat de strategie die ontwikkeld werd als deel van MONUSCO⁵⁸⁰, effectief geïmplementeerd wordt. Deze strategie heeft vijf componenten: straffeloosheid beëindigen, bescherming en preventie voorzien, de veiligheidssector hervormen, multi-sectorale assistentie organiseren en data verzamelen⁵⁸¹.

Ten eerste is er politieke wil vanuit de regering nodig om zich in te zetten tegen seksueel geweld⁵⁸². Pas dan kunnen concrete maatregelen geïntegreerd worden in het beleid en in hervormingen van het gerecht. Dat is noodzakelijk voor het slagen van de strategie.

⁵⁷⁵ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁷⁶ Onder andere Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 oktober 2000), *UN Doc. S/RES/1325* (2000); Resolutie 1674 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 april 2006), *UN Doc. S/RES/1674* (2006); Resolutie 1612 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (26 juli 2005), *UN Doc. S/RES/1612* (2005); Resolutie 1756 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (15 mei 2007), *UN Doc. S/RES/1756* (2007); Resolutie 1856 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2008), *UN Doc. S/RES/1856* (2008).

⁵⁷⁷ Onder andere de relevante agentschappen van de Verenigde Naties en de MONUSCO-missie, internationale ngo's en Ministeries van de Congolese regering.

⁵⁷⁸ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁷⁹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 4, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸⁰ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update No. 2 on Combating SV in DRC*, 8 december 2008, p. 1, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/NewsletterNo2SV8Dec08.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸¹ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 1, beschikbaar op: <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁵⁸² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

Daarnaast is een groot deel van de bevolking van Oost-Congo op de vlucht, en de regio blijft onveilig en instabiel⁵⁸³. Dat bemoeilijkt de implementering van maatregelen die seksueel geweld bestraffen⁵⁸⁴.

De bestraffing van seksueel geweld kadert in het globale strafbeleid van een land: er is een algemene hervorming nodig van het gerechtelijk systeem, omdat ook andere rechtstakken problemen hebben met bestraffing⁵⁸⁵. Er moet een plan ontwikkeld worden met duidelijke prioriteiten die breder gaan dan seksueel geweld⁵⁸⁶. Jeanne, een slachtoffer van seksueel geweld in Oost-Congo, vindt dat rechtszaken over verkrachting publiek zouden moeten zijn, zodat het volk kan zien dat de schuldigen bestraft worden, en zodat mogelijke daders verantwoordelijkheidszin wordt bijgebracht⁵⁸⁷. Ook HRW denkt dat het opnemen van processen en achteraf tonen aan slachtoffers het aantal klachten zal doen stijgen. Op die manier zien slachtoffers dat daders wel degelijk gestraft worden⁵⁸⁸. In de hervorming moet daarnaast ook gefocust worden op de preventie van seksueel geweld⁵⁸⁹.

Ten vierde staan de agentschappen van de VN in voor de coördinatie van de activiteiten en de implementering van de strategie⁵⁹⁰. Zoals gezegd zijn de acties van de internationale gemeenschap ongecoördineerd en gefragmenteerd (zie *supra* deel 4, hoofdstuk 2.11). Een gecentraliseerd lichaam ontwikkelen dat zich bezig houdt met de financiële bijdragen en de activiteiten, is deel van de strategie van de VN⁵⁹¹.

⁵⁸³ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸⁴ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸⁵ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸⁶ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁸⁷ I. ROOX, "Terug naar Jeanne", *DS Weekblad*, 2 april 2016, p. 49.

⁵⁸⁸ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 34, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁸⁹ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 10, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁵⁹⁰ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁹¹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

Ten slotte is ook hier het gebrek aan data een probleem, en dan vooral het ontbreken van een analyse van de daders: hoe gedragen gewapende groepen zich, wanneer vindt seksueel geweld plaats, waarom, etc. Het is nodig om de specifieke context en situatie van seksueel geweld in Congo te kennen, om een gepast en vooral effectief antwoord op deze misdaden uit te werken⁵⁹².

Het localiseren of ‘mapping’ van de aanwezigheid van daders of groepen is, naast dataverzameling, essentieel om tot meer veroordelingen te komen⁵⁹³.

De strategie stelt voor om een Nationaal Protocol voor multi-sectorale bijstand te ontwikkelen. Daaronder vallen aanbevelingen voor medische, psychosociale en juridische bijstand, en de rol van elke actor moet duidelijk afgebakend worden⁵⁹⁴.

Voor de implementering van deze maatregelen, worden de verschillende deelobjectieven onderverdeeld in concrete acties, waarvoor dan telkens beschreven wordt wie instaat voor de monitoring ervan, en wat het resultaat zou moeten zijn⁵⁹⁵.

Een volledige bespreking van dit document is te uitgebreid voor deze scriptie, maar het eerste deelobjectief wordt besproken als illustratie: dit deelobjectief heeft als doel de capaciteit van de rechterlijke instellingen te versterken en een strafrechtelijk beleid te ontwikkelen dat gefocust is op seksueel geweld⁵⁹⁶. Dit objectief wordt bereikt door verschillende stappen te concretiseren. Een eerste stap is om een snelle procedure te ontwikkelen om seksueel geweld te vervolgen en te veroordelen⁵⁹⁷. Een tweede stap is het creëren van gespecialiseerde politie-eenheden en aanspreekpunten in rechtbanken voor seksueel geweld⁵⁹⁸. Een derde stap is het

⁵⁹² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 8-9, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁹³ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 4, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁵⁹⁴ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 3, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

⁵⁹⁵ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁹⁶ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 14, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁹⁷ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 15, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁵⁹⁸ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 17, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

ontwikkelen van een gestandaardiseerd medisch certificaat⁵⁹⁹, waardoor bewijs van een verkrachting uniform wordt.

Activiteiten die bij de eerste stap horen, zijn het uitwerken van een samenwerking tussen het ministerie van Justitie en de rechtbanken, het oprichten van een gespecialiseerde eenheid, etc. Activiteiten die bij de tweede stap horen, zijn het verbeteren van infrastructuur en het opstarten van een spreekuur voor magistraten. Activiteiten die bij de derde stap horen, zijn het trainen van medisch personeel en het gratis ter beschikking stellen van het document⁶⁰⁰.

Het resultaat van die acties zou moeten zijn dat slachtoffers beter ondersteund worden tijdens hun procedure. Relevante actoren hiervoor zijn onder andere Unicef, OHCHR en het Ministerie van Justitie. Deze acties moeten binnen de zes maanden uitgevoerd worden, en daarna volgt een evaluatie⁶⁰¹. Zo worden verschillende stappen per deelobjectief uitgewerkt. En als alle deelobjectieven behaald zijn, zal het hoofddoel, nl. de vermindering van straffeloosheid, ook bereikt zijn.

Een tweede deelobjectief is de toegang tot het rechtssysteem voor slachtoffers vergemakkelijken⁶⁰². Daarvoor is capaciteitsvergroting nodig, het voorzien van logistieke steun⁶⁰³, en ook het informeren van slachtoffers over hun rechten⁶⁰⁴. Mobiele rechtbanken zijn belangrijk om tot bij de slachtoffers te geraken⁶⁰⁵. Er is uiteraard ook een systeem nodig van gratis rechtsbijstand, waardoor slachtoffers niet alle kosten moeten betalen⁶⁰⁶.

⁵⁹⁹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 18, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰⁰ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 9, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁰¹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 16, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 20, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰³ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 20, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰⁴ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 21, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰⁵ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 22, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰⁶ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 24, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CsonDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

Een derde objectief is het garanderen van de toepassing van de Congolese wetten⁶⁰⁷ met betrekking tot seksueel geweld⁶⁰⁸. Dit kan door zowel hogergeplaatste militairen als burgers te veroordelen zodat daarmee een voorbeeld gesteld kan worden⁶⁰⁹. Ook straffen voorzien voor personen die het onderzoek hinderen, is noodzakelijk⁶¹⁰.

Andere belangrijke elementen in de ‘*Comprehensive strategy*’, zijn het vergoeden en ondersteunen van de slachtoffers⁶¹¹. Dit kan onder meer door beschermingsmechanismen voor slachtoffers te implementeren⁶¹², en het sociale stigma dat op hen rust, te verminderen⁶¹³. Ook moet het personeel doorgelicht worden zodat het bestaat uit mensen die het humanitair recht of mensenrechten schenden⁶¹⁴. Dit wordt bemoeilijkt door het feit dat Oost-Congo nog steeds een conflictregio is⁶¹⁵.

Ook de verzameling van data is een belangrijk element om tot bestraffing te komen. De strategie voorziet in de ontwikkeling van software om informatie over seksueel geweld bij te houden⁶¹⁶. De VN zouden een gecentraliseerde databank moeten ontwikkelen. Op die manier wordt monitoren gemakkelijker en kunnen meer correcte data verzameld worden. Zo kan er gericht

⁶⁰⁷ Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006.

⁶⁰⁸ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 26, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁰⁹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 27, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹⁰ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 28, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹¹ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 29 en 46, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹² UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 47, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹³ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 50, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹⁴ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, p. 61, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSONDRCforweb.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹⁵ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶¹⁶ UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC, Executive summary*, 18 maart 2009, p. 5, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf> (consultatie 29 april 2016).

aan preventie gedaan worden⁶¹⁷. Een aantal praktische problemen moet echter nog opgelost worden: wie is eigenaar van de data? Wie onderhoudt de databank? Wie heeft er toegang toe?

Het Congolese Ministerie van gender, familie zaken en kinderen is het bevoegde departement voor seksueel geweld, en zal zich bezig houden met de ‘*Comprehensive strategy*’⁶¹⁸.

3.2. Vergoedingsfonds

Het gebrek aan uitgekeerde schadevergoedingen kan opgelost worden door de creatie van een vergoedingsfonds voor slachtoffers⁶¹⁹.

3.3. Nood aan andere straffen?

Als er al een straf uitgesproken wordt, is dat vaak een gevangenisstraf. Gezien de grote kans op ontsnappingen (zie *supra* deel 4, hoofdstuk 2.6), kan het effectiever zijn om andere straffen uit te spreken, zoals een wapenembargo tegen de gewapende groep waarvan de dader lid is, of een reisverbod voor de dader zelf⁶²⁰.

3.4. Politieke wil

De aanpak tegen seksueel geweld moet een prioriteit worden van de Congolese autoriteiten. Tijdens vredesonderhandelingen moet seksueel geweld systematisch besproken worden⁶²¹. Er moeten uiteraard ook maatregelen genomen worden om de waardigheid, privacy, veiligheid en welzijn van het slachtoffer te beschermen⁶²².

3.5. Onderwijs

Een ander belangrijk deel van de oplossing is onderwijs, dat gratis zou moeten zijn en kan plaatsvinden in een veilige omgeving, zodat veiligheidsoverwegingen geen reden kunnen zijn

⁶¹⁷ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 3, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

⁶¹⁸ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 35, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶¹⁹ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 9, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶²⁰ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 10, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶²¹ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 3, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

⁶²² Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 4, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

om kinderen thuis te houden⁶²³. Troepen moeten daarnaast getraind en geïnformeerd worden over soa's, en condooms zouden gratis beschikbaar moeten zijn⁶²⁴.

3.6. Ontwikkeling van een multidisciplinaire aanpak

Ook het Harvard Humanitarian Initiative heeft in 2011 enkele aanbevelingen gedaan in verband met seksueel geweld: om slachtoffers bijvoorbeeld beter op te volgen, kan het een oplossing zijn om verschillende soorten zorg samen aan te bieden in één centrum, of toch tenminste een systeem van doorverwijzing te ontwikkelen⁶²⁵. Ook is het belangrijk om die diensten niet enkel aan te bieden aan het slachtoffer, maar ook aan haar familieleden zodat ook zij leren hoe ze met de situatie kunnen omgaan⁶²⁶. Het is zelfs mogelijk om het hele dorp of een volledige gemeenschap te betrekken bij het genezingsproces⁶²⁷, zodat het slachtoffer niet gestigmatiseerd wordt.

Bovendien moet medische hulp niet alleen voor slachtoffers beschikbaar zijn, maar ook voor de soldaten. Zij zijn namelijk vaak getraumatiseerd⁶²⁸.

3.7. Reorganisatie van het gerechtelijk systeem

Er loopt ook heel wat fout bij het personeel in de rechtbanken of bij de politie: tewerkgestelden moeten meer getraind worden om onderzoek naar seksueel geweld om een juiste manier te voeren. Ook moeten ze leren omgaan met getraumatiseerde slachtoffers. Er moeten meer vrouwen aangenomen worden om zo tot genderpariteit te komen, en ook forensische experts zullen deel moeten uitmaken van het personeel⁶²⁹. Een andere ondervertegenwoordigde groep in militaire rechtbanken, zijn hogergeplaatste officieren. Zij zijn nodig om even hooggeplaatste

⁶²³ Harvard Humanitarian Initiative, *Hope for the Future Again, tracing the effects of sexual violence and conflict on families and communities in eastern Democratic Republic of the Congo*, april 2011, p. 5, beschikbaar op: <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hope-for-the-future-again.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶²⁴ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 4, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶²⁵ Harvard Humanitarian Initiative, *Hope for the Future Again, tracing the effects of sexual violence and conflict on families and communities in eastern Democratic Republic of the Congo*, april 2011, p. 5, beschikbaar op: <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hope-for-the-future-again.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶²⁶ Harvard Humanitarian Initiative, *Hope for the Future Again, tracing the effects of sexual violence and conflict on families and communities in eastern Democratic Republic of the Congo*, april 2011, p. 5, beschikbaar op: <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hope-for-the-future-again.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶²⁷ Harvard Humanitarian Initiative, *Hope for the Future Again, tracing the effects of sexual violence and conflict on families and communities in eastern Democratic Republic of the Congo*, april 2011, p. 5, beschikbaar op: <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hope-for-the-future-again.pdf> (consultatie 29 april 2016).

⁶²⁸ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 8, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶²⁹ Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 44, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

officieren te veroordelen omdat de gelijke rang verplicht is in Congo⁶³⁰. Bij het aannemen van nieuw personeel moet bovendien onderzocht worden of de kandidaat eerder betrokken was bij schendingen van het humanitair recht⁶³¹.

Het organiseren van mobiele rechtbanken kan daarnaast ook leiden tot meer klachten, omdat het rechtssysteem op die manier meer afgelegen gebieden bereikt⁶³². Vervolgens zou het ook helpen om gespecialiseerde eenheden te ontwikkelen, zowel bij de politie als in het rechtssysteem⁶³³. Die eenheden krijgen specifieke trainingen over seksueel geweld, en op die manier komen slachtoffers niet steeds bij andere personen terecht.

UNDP heeft daarnaast ook een programma ontwikkeld om de toegang tot justitie te vergemakkelijken, door de bevolking te informeren over vrouwenrechten. Ze organiseren discussies en groepstrainingen. Ook monitort UNDP de procedures en de processen om na te gaan of alles eerlijk verloopt. Vanuit die resultaten kunnen aanbevelingen geformuleerd worden⁶³⁴.

3.8. Verderzetting van de MONUSCO-missie

De MONUSCO-missie mag nog niet beëindigd worden⁶³⁵ en moet zelfs meer budget krijgen om beter te kunnen nagaan wat er misloopt bij de bestraffing⁶³⁶.

3.9. Betrokkenheid van de internationale gemeenschap

De internationale gemeenschap moet druk uitoefenen op alle gewapende groepen in Congo en op de regering. Deze laatste moet haar verplichtingen onder internationaal recht na te komen.

⁶³⁰ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 9, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶³¹ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 7, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶³² Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, p. 45, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war> (consultatie 27 april 2016).

⁶³³ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 8, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶³⁴ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 5, beschikbaar op: <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁶³⁵ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 5, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶³⁶ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 6, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

Tegelijkertijd moet de internationale gemeenschap Congo steunen zodat het land daders kan vervolgen⁶³⁷.

3.10. Oprichting van een ad hoc straftribunaal?

Een ad hoc internationaal straftribunaal met rechtsmacht om seksueel geweld in Oost-Congo te vervolgen, is een mogelijke oplossing voor de straffeloosheid⁶³⁸. Het doel ervan is om als formeel gemandateerd orgaan daders van misdaden op vlak van mensenrechten en humanitair recht te vervolgen en te straffen. De oprichting ervan zou positief zijn voor de geloofwaardigheid van de VN. Op die manier zou herstel voor iedereen toegankelijk moeten zijn, op welke manier dan ook. Een Hof zou kunnen bijdragen tot onpartijdige rechtspraak, het onderhouden van vrede, en het tegengaan van straffeloosheid op een onpartijdige en objectieve manier. Er zijn echter ook nadelen aan de oprichting van een ad hoc tribunaal: het gaat gepaard met grote kosten en is niet altijd effectief. Bovendien heeft een dergelijk tribunaal weinig invloed op de situatie ter plekke door de verre ligging⁶³⁹. De VN zijn daarom terughoudend⁶⁴⁰.

Een ander voorstel is de oprichting van een hybride tribunaal met een combinatie van internationale en nationale rechters, naar het voorbeeld van het SCSL (zie *supra* deel 3, hoofdstuk 4.3). Het voordeel daarvan is dat het hof rechtsprekt in het land zelf, zodat het vertrouwen in het systeem zal stijgen⁶⁴¹. Toch is niet iedereen voorstander: Oost-Congo is vandaag nog steeds een instabiele regio die zich de kosten van de oprichting niet kan veroorloven. Bovendien bestaat het ICC al voor de berechting van hetzelfde soort misdaden⁶⁴². De oprichting van een dergelijk tribunaal zou bovendien lang duren⁶⁴³.

⁶³⁷ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 6, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶³⁸ Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, p. 78, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶³⁹ R. MANI, "Reparation as a component of transitional justice", in S. PARMENTIER et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005, p. 59.

⁶⁴⁰ T. SAVAGE en O. KAMBALA WA KAMBALA, "Decayed, decimated, usurped and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 343.

⁶⁴¹ T. SAVAGE en O. KAMBALA WA KAMBALA, "Decayed, decimated, usurped and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 343 en 344.

⁶⁴² T. SAVAGE en O. KAMBALA WA KAMBALA, "Decayed, decimated, usurped and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 344.

⁶⁴³ §6 Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (13 april 2011), *UN Doc. A/HRC/RES/16/35*.

Nog een andere suggestie komt van HRW. Het stelt voor om een gespecialiseerde gemengde kamer op te richten⁶⁴⁴, samengesteld uit internationale en Congolese rechters⁶⁴⁵. Het verschil met een hybride tribunaal is dat een gemengde kamer volledig valt onder het nationale recht en dus enkel dat recht kan toepassen, terwijl een hybride tribunaal zowel internationaal als nationaal gelegitimeerd is⁶⁴⁶. De voordelen van een gemengde kamer zijn de snellere oprichting en de lagere kostprijs. De aanwezigheid van internationale rechters geeft het systeem meer geloofwaardigheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid⁶⁴⁷ en zou het hervormen kunnen stimuleren⁶⁴⁸. Positief is ook dat een gemengde kamer het gebrek aan vertrouwen van de Congolezen in het Congolese systeem kan versterken⁶⁴⁹.

3.11. 'Vetting' mechanisme installeren

Personen die verdacht worden van seksueel geweld mogen geen lid worden van of gepromoveerd worden in het Congolese leger (FARDC). Een 'vetting' mechanisme moet geïnstalleerd worden waardoor dit systematisch kan worden vermeden⁶⁵⁰. In 2008 werd een zwarte lijst opgemaakt van verdachte officieren. Die werd gestuurd naar het ministerie van Justitie. Er zijn echter nog geen arrestaties verricht op basis van die lijst⁶⁵¹. Er werd toen ook

⁶⁴⁴ In 2014 werd er een voorstel aangenomen om gespecialiseerde gemengde kamers op te richten, bevoegd voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid gepleegd in Congo vanaf 1990. Het voorstel is nog niet geïmplementeerd, zie Human Rights Watch, *World report 2015*, januari 2015, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/democratic-republic-congo> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁴⁵ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 8, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁴⁶ S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 465.

⁶⁴⁷ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003*, augustus 2010, §1043-1046, beschikbaar op: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/DRC_MAPPING_REPORT_FINAL_EN.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁶⁴⁸ S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 467 en 469.

⁶⁴⁹ S. KITHARIDIS, "Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward", *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2, p. 467.

⁶⁵⁰ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, p. 3, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁵¹ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator on Sexual Violence, *Update on combating SV in DRC*, 31 oktober 2008, p. 2, beschikbaar op: https://www.google.be/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEWjCiv-HrLTMAhVklLsAKHXm7AhoQFggbMAA&url=https%3A%2F%2Fmonusco.unmissions.org%2FLinkClick.aspx%3Ffileticket%3DE-kURcgnGwc%253D%26tabid%3D10824%26mid%3D13858%26language%3Den-US&usq=AFQjCNF6MbUZ6UFM_OhyMSOqJ6Or56kqEQ&sig2=XbGZ87omlwCpkAm9OTigw (consultatie 29 april 2016).

een lijst gemaakt van maatregelen die snel genomen konden worden om seksueel geweld meer te bestraffen⁶⁵², maar door veranderingen in het kabinet is die lijst lang blijven liggen⁶⁵³.

3.12. Terugkeer naar traditionele rechtspraak?

Ngo's zijn daarnaast meer en meer geïnteresseerd in traditionele geschillenregelingen⁶⁵⁴. De voordelen van dit systeem zijn dat alle communicatie in de lokale taal gebeurt, dat de zaak geografisch dichtbij afgehandeld wordt en dat het kosteloos is. Het is ook gemakkelijker te begrijpen voor de lokale bevolking dan de aanpak van het formele rechtssysteem⁶⁵⁵.

Het nadeel van dergelijke aanpak is dan weer dat vrouwen er vaak een inferieure positie in hebben en de beslissing territoriaal beperkt geldig is. Deze manier van werken is ook niet haalbaar voor daders die deel uitmaken van buitenlandse troepen⁶⁵⁶.

3.13. Realisaties

Toch zijn er al een aantal dingen gerealiseerd: na 2007 werden bijvoorbeeld meer dan 900 rechters aangesteld, waarvan 300 vrouwen⁶⁵⁷. Er werden ook vijf nieuwe centra voor rechtsbijstand geopend in Noord- en Zuid-Kivu. 28 mensen zijn getraind en staan slachtoffers bij in hun zaak. Daarnaast zijn er nog een aantal andere centra, waaronder van UNDP. Ook zijn er 25 mensen getraind als medisch personeel⁶⁵⁸.

⁶⁵² Onder andere het ontwerp van een gestandaardiseerd medisch certificaat, het aannemen van meer vrouwen in de juridische sector, beter opgeleid personeel en een hervorming van het gerechtelijk systeem komen aan bod.

⁶⁵³ United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator on Sexual Violence, Update on combating SV in DRC, 31 oktober 2008, p. 2, beschikbaar op: https://www.google.be/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjCiv-HrLTMAhVklS-AKHXM7AhoQFggBMAA&url=https%3A%2F%2Fmonusco.unmissions.org%2FLinkClick.aspx%3Ffileticket%3DE-kURcgnGwc%253D%26tabid%3D10824%26mid%3D13858%26language%3Den-US&usg=AFQjCNF6MbUZ6UFM_OhyMSOqJ6Or56kqEQ&sig2=XbGZ87omlwCpkAm9OTigw (consultatie 29 april 2016).

⁶⁵⁴ J. ALIE, "Traditional justice and human rights in post-war African countries", in X., *African perspectives on tradition and justice*, Antwerpen, Intersentia, 2012, p. 98.

⁶⁵⁵ J. ALIE, "Traditional justice and human rights in post-war African countries", in X., *African perspectives on tradition and justice*, Antwerpen, Intersentia, 2012, p. 101 en 105; E. WOJKOWSKA, *Doing justice: how informal justice systems can contribute*, december 2006, p. 13, beschikbaar op: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/EwaWojkowska.pdf> (consultatie 29 april 2016); T. KASONGO KAMWIMBI, "Between peace and justice: informal mechanisms in the DR Congo", in K. VANSPAUWEN et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008, p. 381.

⁶⁵⁶ J. ALIE, "Traditional justice and human rights in post-war African countries", in X., *African perspectives on tradition and justice*, Antwerpen, Intersentia, 2012, p. 107 en 108.

⁶⁵⁷ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 4, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁵⁸ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 5, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

In 2008 werden 27 lagergeplaatste soldaten veroordeeld voor seksueel geweld in Noord- en Zuid-Kivu (zie bijlage 2). Datzelfde jaar registreerden de VN echter 7 703 nieuwe gevallen van seksueel geweld in hetzelfde gebied⁶⁵⁹. Er is een stijging te merken van het aantal verkrachtingszaken in 2008. In dat jaar werden 88 zaken van seksueel geweld voor de militaire rechtbanken van Zuid-Kivu gebracht, waarvan er 15 tot een veroordeling geleid hebben. In Noord-Kivu waren het 34 zaken, waarvan 10 veroordelingen⁶⁶⁰.

Een ander onderzoek toonde het volgende aan: tussen juli 2011 en juni 2012 werden 269 personen veroordeeld. Het daaropvolgende jaar werden 383 personen veroordeeld wegens seksueel geweld⁶⁶¹. Die veroordelingen werden meestal uitgesproken door mobiele rechtbanken⁶⁶². In 2014 werden 135 personen veroordeeld door militaire tribunalen voor seksueel geweld. Daarvan waren 76 leden van het regeringsleger, 41 leden van de nationale politie en 18 leden van gewapende groepen⁶⁶³. Dat jaar werden ook een generaal en een luitenant veroordeeld, een sterk signaal dat ook hooggeplaatsten gestraft worden. In 2014 kregen 30 slachtoffers een schadevergoeding van de Congolese regering⁶⁶⁴.

Een voorbeeld van de holistische aanpak is ‘*City of Joy*’, deel van de beweging ‘*V-day*’, die wereldwijd vecht tegen geweld op vrouwen. Slachtoffers van seksueel geweld verblijven zes maanden in het centrum en volgen een programma traumaverwerking. Vrouwen kunnen er ook leren lezen en schrijven, precies omdat onderwijs zo belangrijk is in de strijd tegen straffeloosheid⁶⁶⁵.

⁶⁵⁹ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 6, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁶⁰ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 46, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁶¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 12, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁶² United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 12, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016); Avocats Sans Frontières, *Case study: the application of the Rome Statute of the International Criminal Court by the courts of the Democratic Republic of Congo*, 2009, beschikbaar op: http://www.asf.be/wp-content/publications/ASF_CaseStudy_RomeStatute_Light_PagePerPage.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁶⁶³ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.

⁶⁶⁴ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.

⁶⁶⁵ I. ROOX, “Terug naar Jeanne”, *DS Weekblad*, 2 april 2016, p. 47 en 49.

Ook het Panzi-ziekenhuis is een veelbelovend centrum. Het ziekenhuis zelf biedt slachtoffers naast medische zorg ook alfabetiseringscursussen en juridische hulp aan⁶⁶⁶, en die combinatie van verschillende soorten bijstand is iets waar alle centra naar moeten streven. Hulp is voor de slachtoffers op die manier veel toegankelijker.

Psychologische zorg staat in Oost-Congo echter nog in zijn kinderschoenen. Naast deze twee voorbeelden is er zeer weinig hulp beschikbaar⁶⁶⁷.

De Congolese regering heeft een amnestiewet aangenomen voor daden gepleegd tussen 2006 en 2013. Ernstige mensenrechtenschendingen zijn ervan uitgesloten, wat wil zeggen dat seksueel geweld gepleegd in die periode wel nog bestraft kan worden. Dit zal op lange termijn het vredesproces bevorderen⁶⁶⁸. Bijlage vier geeft een overzicht van de realisaties.

Duidelijk is dat er nog veel moet veranderen, want de huidige situatie kan beschouwd worden als een impliciete toestemming om misdaden te blijven begaan⁶⁶⁹.

⁶⁶⁶ I. ROOX, 'Straks ben ik een kind met een kind', *De Standaard*, 4 april 2016, p. 19.

⁶⁶⁷ I. ROOX, 'Straks ben ik een kind met een kind', *De Standaard*, 4 april 2016, p. 18.

⁶⁶⁸ Human Rights Watch, *World report 2015*, januari 2015, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/democratic-republic-congo> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁶⁹ J. MIGABO KALERE, *Génocide au Congo*, Brussel, Imprimerie Arte-Print, 2002, p. 204.

CONCLUSIE

Waarom worden daders van seksueel geweld in gewapende conflicten weinig of niet gestraft? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, werden eerst twee onderliggende vragen beantwoord: hoe worden vrouwen vandaag beschermd tegen dergelijk geweld en is deze bescherming effectief. De situatie in Oost-Congo fungeerde als case study om het realiteitsgehalte van het onderzoek te verhogen.

In eerste instantie definieerde deze scriptie twee essentiële begrippen. Seksueel geweld is nl. een zeer brede term en wordt door verschillende instanties vaak anders ingevuld. Dankzij de rechtspraak van het ICTY en het ICTR kreeg deze vage term duidelijkere contouren: seksueel geweld is elke gedwongen daad van seksuele aard. Een gewapend conflict is een situatie waarin twee of meer staten en/of gewapende groepen de wapens tegen elkaar opnemen.

Seksueel geweld tijdens conflicten heeft verschillende oorzaken. Die zijn onder te brengen in vier categorieën: ten eerste worden vrouwen als minderwaardig beschouwd in patriarchale maatschappijen. Daarnaast is verkrachting ook een manier om de etnische achtergrond van een groep te wijzigen en dus genocide te plegen. Seksueel geweld is ten derde een effectief oorlogswapen dat deel uitmaakt van de strategie. Een laatste oorzaak is wraak of puur opportunisme.

Naast de oorzaken zijn ook de gevolgen van seksueel geweld behandeld. Ook hier onderscheiden we vier categorieën: ten eerste hebben slachtoffers vaak psychologische klachten, waarvan PTSD het vaakst voorkomt. Daarnaast zijn er de medische gevolgen van seksueel geweld. Vervolgens heeft seksueel geweld op grote schaal vaak ernstige sociologische gevolgen. De samenstelling van de maatschappij verandert niet alleen door de vluchtelingenstromen en ongewenste zwangerschappen, maar ook doordat slachtoffers vaak door hun gemeenschap verstoten worden. Ten slotte heeft seksueel geweld dikwijls een negatieve invloed tijdens de realisatie van het vredesproces achteraf.

Na de noodzakelijke achtergrondinformatie werd een onderliggende onderzoeksvraag worden beantwoord: hoe worden vrouwen wettelijk beschermd tegen seksueel geweld in gewapende conflicten. Er gelden regels op verschillende niveaus. De VN spelen een belangrijke rol. Ze hebben meerdere mechanismen uitgewerkt: er zijn al veel resoluties betreffende seksueel geweld aangenomen, de MONUSCO-missie is opgezet en verschillende organisaties binnen de VN monitoren de mensenrechten. Zo zijn er de mensenrechtenraad, de Speciale Rapporteurs,

het comité mensenrechten en het OHCHR. De VN organiseren bovendien geregeld campagnes om mensen meer bewust te maken van deze problematiek.

Naast de maatregelen van de VN zijn er een aantal belangrijke mensenrechtenverdragen die seksueel geweld verbieden. Verdragen als het ICCPR en het anti-folterverdrag zijn geratificeerd door de meeste staten en moeten bijgevolg door al deze staten gerespecteerd worden.

Een derde beschermingsniveau is het internationaal humanitair recht. Daarin zijn de Conventies van Genève de belangrijkste verdragen. Die zijn namelijk geratificeerd door de meeste landen en bovendien moeten die landen rekening houden met de rechtspraak van de internationale straftribunalen. Deze tribunalen hebben gezorgd voor de verdere ontwikkeling van deze rechtstak.

Uiteraard speelt nationale wetgeving ook een belangrijke rol in het sanctioneren van seksueel geweld.

We concluderen hieruit dat er eigenlijk voldoende mechanismen bestaan om seksueel geweld te vervolgen. Maar, hoewel het bestaan van al deze beschermingsmechanismen een goede zaak is, blijken de instellingen onvoldoende effectief te zijn. Seksueel geweld in gewapende conflicten blijft nog altijd op grote schaal voorkomen en daders blijven te vaak ongestraft.

Er zijn tal van redenen waarom dat zo is. Ten eerste spreken slachtoffers nog te weinig over wat hen overkomen is. Onder andere door het stigma dat rust op verkrachting zwijgen vrouwen over de misdaad, waardoor de dader uiteraard niet ter verantwoording kan geroepen worden. Seksueel geweld in gewapende conflicten komt vaker voor in patriarchale maatschappijen, waarin vrouwen als minderwaardig beschouwd worden en minder rechten hebben. Hun zwijgen leidt ook tot een onvolledig beeld van de problematiek en dat maakt het moeilijk om het probleem ten gronde en adequaat op te lossen. Een andere reden waarom slachtoffers zwijgen, is uit vrees voor repercussies van de dader of zijn gewapende groep. Aangezien er weinig beschermingsmaatregelen genomen worden in de rechtbanken en aangezien die vaak niet effectief zijn, verkiezen slachtoffers hun eigen veiligheid boven bestraffing van de daders. Vrouwen hebben dan ook weinig vertrouwen in het rechtssysteem. Rechters moeten dus meer aandacht hebben voor die gevoeligheid en de slachtoffers een betere bescherming bieden.

Ten tweede is er een tekort aan capabel medisch personeel en bereikbare medische centra. Personeel is vaak niet in staat om medisch bewijs te verzamelen en slachtoffers zijn bovendien vaak te lang onderweg om hun verkrachting aan te geven. Het medisch bewijs is in veel gevallen

noodzakelijk om tot een veroordeling te komen. Een zaak die enkel gebaseerd is op de verklaring van het slachtoffer zal zelden leiden tot een veroordeling.

Een derde reden is het feit dat landen die in conflict zijn, vaak niet over voldoende middelen beschikken om daders te bestraffen. Strijdmiddelen zijn er prioritair en deze hoge uitgavepost gaat vaak ten koste van andere voorzieningen, zoals een goed uitgerust rechtssysteem. Niet alleen het land in oorlog heeft financiële problemen, ook slachtoffers kunnen vaak de kosten van een proces en alle randuitgaven niet aan.

Daarnaast is ook corruptie een element dat leidt tot straffeloosheid. Onderbetaald overheidspersoneel is vatbaar voor omkoping.

Nog een andere oorzaak van straffeloosheid, is het feit dat de bestaande beschermingsmechanismen te weinig oog hebben voor de multidisciplinariteit van de problematiek. Alle betrokken sectoren moeten tegelijkertijd worden aangepakt: zowel de juridische, de medische, de sociologische en de psychologische sector.

Er zijn vervolgens ook problemen als gevolg van de brede discretionaire bevoegdheid van de rechters in het uitspreken van de straffen. Ze kiezen zelf welke factoren van de zaak ze relevant vinden. Er wordt weinig of geen rekening gehouden met de specifieke situatie van elk slachtoffer, waardoor die zich niet kan vinden in de uitgesproken straf. Dit wordt in de hand gewerkt door het feit dat de slachtoffers van seksueel geweld een onduidelijke, heterogene en zeer grote groep vormen. Daardoor is het moeilijk om slachtoffers te individualiseren en elke zaak op zich te behandelen.

Niet alleen zijn slachtoffers terughoudend om aan een dergelijke procedure te beginnen, maar ook leidt het vaak tot niets. Dossiers lopen dikwijls vertraging op of worden om onduidelijke redenen stilgelegd. Slachtoffers kennen bovendien in veel gevallen de dader niet en kunnen hem achteraf vaak niet identificeren. Ook dat zorgt ervoor dat de dader niet gestraft wordt.

We kunnen dus stellen dat straffeloosheid aanpakken een moeilijke en complexe strijd is, die een multidisciplinaire aanpak vereist.

Het is bijvoorbeeld belangrijk om centra op te richten die verschillende vormen van bijstand aanbieden en slachtoffers in contact kunnen brengen met de hulp die ze nodig hebben. Ook moet in de opleiding van rechters voldoende aandacht worden besteed aan seksueel geweld en het omgaan met slachtoffers. Een belangrijk feit is ook dat vrouwen nauwelijks betrokken worden in het zoeken naar een oplossing. Zowel in de beleidsorganen als in het uitvoerend veld

zijn vrouwen ondervertegenwoordigd. Daardoor komen hun prioriteiten nauwelijks aan bod. Alleen een genderevenwicht kan dit aspect structureel oplossen.

Onderwijs is ook een belangrijke factor in de bestrijding van seksueel geweld. Via trainingen leren militairen wat verboden is, en slachtoffers wat hun rechten zijn. Het is bovendien wenselijk dat in het hele onderwijssysteem de gelijkheid van mannen en vrouwen voldoende aan bod komt.

Daarnaast moet de internationale gemeenschap zijn verantwoordelijkheid nemen door bijvoorbeeld de bestaande initiatieven beter te coördineren.

Wij concluderen dat straffeloosheid niet zozeer het gevolg is van een gebrek aan wetten. Er is een schrijnend contrast tussen de initiatieven van de denkwereld en het resultaat ervan voor het slachtoffer. Prioritair is dus niet nog meer wetgeving, maar wel de bestaande wetten performanter maken in de praktijk.

Bibliografie

Internationale verdragen

Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field, 24 april 1863;

Verdrag van Den Haag (IV) aangaande de wetten en gebruiken bij oorlog te land, 18 oktober 1907, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/4374cae64.html>;

Conventie van Genève (I) voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde, 12 augustus 1949, 75 UNTS 31, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3694.html>;

Conventie van Genève (II) voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee, 12 Augustus 1949, 75 UNTS 85, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b37927.html>;

Conventie van Genève (III) tot verbetering van het lot van de gewonden en zieken in de legers te velde, 12 Augustus 1949, 75 UNTS 135, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c8.html>;

Conventie van Genève (IV) betreffende de bescherming van burgers, 12 augustus 1949, 75 UNTS 287, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36d2.html>;

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948, *United Nations Treaty Series*, vol. 78;

International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, *United Nations Treaty Series*, vol. 999;

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 16 December 1966, *United Nations Treaty Series*, vol. 993;

Eerste aanvullende protocol betreffende de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten, 8 juni 1977, 1125 UNTS 3, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36b4.html>;

Tweede aanvullende protocol betreffende de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten, 8 juni 1977, 1125 UNTS 609, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b37f40.html>;

Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10 December 1984, *United Nations Treaty Series*, vol. 1465.

Internationale tribunalen

Charter of the International Military Tribunal van 8 August 1945, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b39614.html>;

International Military Tribunal for the Far East Charter van 19 januari 1946, beschikbaar op: <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/military-tribunal-far-east.xml>;

Statuut van het internationaal tribunaal voor voormalig Joegoslavië, 25 mei 1993, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3dda28414.html>;

Rules of Procedure and Evidence ICTY, IT/32/Rev.50, 8 juli 2015, beschikbaar op: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev50_en.pdf;

Statuut van het Internationaal Tribunaal voor Rwanda, 8 november 1994, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3952c.html>;

Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Statute of the Special Court for Sierra Leone* (16 January 2002), beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3dda29f94.html>;

Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafgerechtshof, Rome, 17 juli 1998, *BS* 1 december 2000, err. *BS* 7 oktober 2003;

Rules of Procedure and Evidence, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, September 2002, ICC-ASP/1/3, beschikbaar op: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Documents/RulesProcedureEvidenceEng.pdf;

International Criminal Court, Elements of Crimes, 2000, *UN Doc.* PCNICC/2000/1/Add.2.

Nationale wetgeving

Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006;

Code de la Famille du République Démocratique du Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 25 april 2003;

Grondwet van de Democratische Republiek Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 18 februari 2006;

Code pénal du République Démocratique du Congo, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 30 november 2004.

Raad van Europa

Resolutie 1212 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Verkrachting in gewapende conflicten*, beschikbaar op: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16785&lang=en;

Aanbeveling 1450 van de Raad van Europa (3 april 2000), *Geweld tegen vrouwen in Europa*, beschikbaar op: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16783&lang=en>;

Aanbeveling R(2002)5 van de Raad van Europa (30 april 2002), *De bescherming van vrouwen tegen geweld*, beschikbaar op: http://bice.org/app/uploads/2014/10/Rec%282002%295_en.pdf.

Verenigde Naties – Resoluties

Resolutie 2444 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (19 december 1968), *UN Doc.* GA RES/2444 (XXIII);

Resolutie 2597 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (16 december 1969), *UN Doc. GA RES/2597 (XXIV)*;

Resolutie 2674 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (9 december 1970), *UN Doc. GA RES/2674 (XXV)*;

Resolutie 687 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (8 april 1991), *UN Doc. S/Res/687*;

Resolutie 780 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (6 oktober 1992), *UN Doc. S/RES/780*;

Resolutie 808 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 februari 1993), *UN Doc. S/RES/808 (1993)*;

Resolutie 827 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties betreffende de oprichting van het ICTY (25 mei 1993), *UN Doc. S/RES/827*;

Resolutie 132 van de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties (4 maart 1994), *UN Doc. E/CN.4/1994/132*;

Resolutie 955 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties betreffende de oprichting van het ICTR (8 november 1994), *UN Doc. S/RES/955*;

Resolutie 1234 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (9 april 1999), *UN Doc. S/RES/1234*;

Resolutie 1279 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 1999), *UN Doc. S/RES/1279 (1999)*;

Resolutie 1291 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 februari 2000), *UN Doc. S/RES/1291 (2000)*;

Resolutie 1304 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 juni 2000), *UN Doc. S/RES/1304*;

Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 oktober 2000), *UN Doc. S/RES/1325 (2000)*;

Resolutie 1612 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (26 juli 2005), *UN Doc. S/RES/1612 (2005)*;

Resolutie 147 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (16 december 2005), *UN Doc. A/RES 60/147*;

Resolutie 251 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (3 april 2006), *UN Doc. A/RES/60/251*;

Resolutie 1674 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 april 2006), *UN Doc. S/RES/1674 (2006)*;

Resolutie 1756 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (15 mei 2007), *UN Doc. S/RES/1756 (2007)*;

Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (18 juni 2007), *UN Doc. A/HRC/RES/5/1*;

Resolutie 1820 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2008), *UN Doc. S/RES/1820* (2008);

Resolutie 1856 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2008), *UN Doc. S/RES/1856* (2008);

Resolutie 1888 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 september 2009), *UN Doc. S/RES/1888* (2009);

Resolutie 1889 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (5 oktober 2009), *UN Doc. S/RES/1889* (2009);

Resolutie 1960 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2010), *UN Doc. S/RES/1960* (2010);

Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (13 april 2011), *UN Doc. A/HRC/RES/16/35*;

Resolutie van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (18 november 2011), *UN Doc. A/HRC/18/2*;

Resolutie 2098 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 maart 2013), *UN Doc. S/RES/2098* (2013);

Resolutie 2106 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 juni 2013), *UN Doc. S/RES/2106* (2013);

Resolutie 2122 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 oktober 2013), *UN Doc. S/RES/2122* (2013);

Resolutie 2136 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 januari 2014), *UN Doc. S/RES/2136* (2014);

Resolutie 2147 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (28 maart 2014), *UN Doc. S/RES/2147* (2014);

Resolutie 2198 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 januari 2015), *UN Doc. S/RES/2198* (2015);

Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*;

Resolutie 2211 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 maart 2015), *UN Doc. S/RES/2211* (2015);

Resolutie 716 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 september 2015), *UN Doc. S/2015/716*;

Resolutie 2242 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (13 oktober 2015), *UN Doc. S/RES/2242* (2015);

Resolutie 2277 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 maart 2016), *UN Doc. S/RES/2277* (2016).

Verenigde Naties – rapporten

United Nations, Final report of the commission of experts on the former Yugoslavia (27 mei 1994), *UN Doc. S/1994/674*;

United Nations, *Preliminary report of the special rapporteur on the situation of systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during periods of armed conflicts* (16 juli 1996), *UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1996/26*, beschikbaar op: <http://www.awf.or.jp/pdf/h0054.pdf>;

United Nations, Report of the Special rapporteur on violence against women, its causes and consequences: violence perpetrated by the state (26 januari 1998), *UN Doc. E/CN.4/1998/54*;

United Nations, *Women 2000, sexual violence and armed conflict: united nations response*, april 1998, beschikbaar op: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2apr98.htm>;

Commission on Human Rights, Contemporary Forms of slavery: systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict (6 juni 2000), *UN Doc. E/CN.4/Sub.2/2000/21*;

United Nations, Report of the special rapporteur on violence against women, its causes and consequences: violence against women perpetrated and/or condoned by the state during times of armed conflict (1997-2000) (23 januari 2001), *UN Doc. E/CN.4/2001/73*;

United Nations Women, peace and security, *Study submitted by the secretary-general pursuant to security council resolution 1325*, 2002, beschikbaar op: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/womenpeaceandsecurity.pdf>;

UNIFEM, *Gender profile: Democratic Republic of Congo*, 4 december 2006, beschikbaar op <http://www.womenwarpeace.org/drc/drc.htm>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo (DRC)* (27 september 2007), beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UNHROBiannualReport01to062007.pdf>;

UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, 2008, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/CSonDRCforweb.pdf>;

United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator on Sexual Violence, Update on combating SV in DRC, 31 oktober 2008, beschikbaar op: https://www.google.be/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjCiv-HrLTMAhVklS AKHXm7AhoQFggbMAA&url=https%3A%2F%2Fmonusco.unmissions.org%2FLinkClick.aspx%3Ffileticket%3DE-kURcgnGwc%253D%26tabid%3D10824%26mid%3D13858%26language%3Den-US&usg=AFQjCNF6MbUZ6UFM_OhyMSOqJ6Or56kqEQ&sig2=XbGZ87omlwCpkAm9OTiggw;

United Nations Population Fund, *Legacy of War: an Epidemic of Sexual Violence in DRC*, 26 november 2008, beschikbaar op: <http://www.unfpa.org/public/News/pid/1399>;

United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update No. 2 on Combating SV in DRC*, 8 december 2008, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/NewsletterNo2SV8Dec08.pdf>;

UN Action against sexual violence in conflict, *Comprehensive strategy on combating sexual violence in the DRC*, Executive summary, 18 maart 2009, beschikbaar op: <http://stoprapenow.org/uploads/features/ComprehensiveStrategyExecSumm.pdf>;

United Nations Office of the Senior Advisor and Coordinator, *Update nr. 3. Combating sexual violence in DRC*, 28 maart 2009, beschikbaar op: <http://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/combating-sexual-violence-drc-iii>;

Rapport van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (15 juli 2009), *UN Doc. S/2009/362*;

Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, beschikbaar op: <https://monusco.unmissions.org/>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003*, augustus 2010, beschikbaar op: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/DRC_MAPPING_REPORT_FINAL_EN.pdf;

United Nations, *Report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolutions 1820 (2008) and 1888 (2009)*, A/65/592–S/2010/604, 2010, beschikbaar op: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/WPS%20S%202010%20604.pdf>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Report of the Panel on Remedies and Reparations for Victims of Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo to the High Commissioner for Human Rights* (maart 2011), beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/4d708ae32.html>;

United Nations Office of the High Commissioner, *International legal protection of human rights in armed conflict*, 2011, beschikbaar op: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf;

Human Rights Council, *The human Rights situation in the Democratic Republic of the Congo and the strengthening of technical cooperation and advisory services*, 16 augustus 2012, *UN Doc. A/HRC/19/2*;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html>;

Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences* (28 mei 2014), *UN Doc. A/HRC/26/38*;

Human Rights Council, *Working Group on the Universal Periodic Review*, 7 juli 2014, *UN Doc. A/HRC/27/5*;

Human Rights Council, *List of situations referred to the human rights council under the complaint procedure since 2006*, oktober 2014, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/ComplaintProcedure/SituationsConsideredUnderComplaintProcedures.pdf>;

UNIFEM, *The Facts: Violence against Women & Millennium Development Goals*, http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/EVAWkit_02_VAWandMDGs_en.pdf;

Verenigde Naties – andere bronnen

Declaration on the protection of women and children in emergency and armed conflict (14 december 1974), *UN Doc. A/RES/3318 (XXIX)*;

UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation Nr. 19, 29 januari 1992, *UN Doc. A/47/38*, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/453882a422.html>;

UN General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, 20 December 1993, *UN Doc. A/RES/48/104*, beschikbaar op : <http://www.refworld.org/docid/3b00f25d2c.html>;

Recommendations made by the panel of commissioners concerning personal claims for serious personal injury or death (26 mei 1994), *UN Doc. S/AC.26/1994/1*;

UN News Centre, *New UN statistics show alarming rise in rapes in strife-torn eastern DR Congo*, 13 juli 2013, beschikbaar op: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=45529#.VxzPuEfQX3Z>;

United Nations ICTY, *In Numbers*, beschikbaar op: <http://www.icty.org/en/in-focus/crimes-sexual-violence/in-numbers>;

United Nations, *History of the UN*, beschikbaar op: <http://sl.one.un.org/about/history/>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Committee*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/Pages/WelcomePage.aspx>;

United Nations Peacekeeping, *Human Rights*, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/humanrights.shtml>;

United Nations, *MONUSCO*, beschikbaar op: <http://www.monusco.unmissions.org/Default.aspx?tabid=10766&language=en-US>;

United Nations, *MONUSCO*, beschikbaar op: <http://monusco.unmissions.org/>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Council*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Commission on Human Rights*, beschikbaar op: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/index.htm>;

UN Watch, *Human Rights Reform*, beschikbaar op: http://secure.unwatch.org/site/c.bdKKISNqEmG/b.1342853/k.C17/Human_Rights_Reform.htm;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Universal Periodic Review*, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Country and visits of special procedures*, beschikbaar op:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/CountryandothervisitsSP.aspx>;

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights Council Complaint Procedure*, beschikbaar op:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/ComplaintProcedure/Pages/HRCComplaintProcedureIndex.aspx>;

United Nations, Secretary-General's campaign, *Unite to end violence against women*, beschikbaar op: <http://endviolence.un.org/>;

UN Action against sexual violence in conflict, beschikbaar op: <http://www.stoprapenow.org/>.

Rechtspraak - ICC

ICC 16 december 2011, ICC-01/04-01/10, Prosecutor v. Gallixte Mbarushimana, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/MbarushimanaENG.pdf>;

ICC 14 maart 2012, ICC-01/04-01/06, Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, beschikbaar op <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/LubangaENG.pdf>;

ICC 18 december 2012, ICC-01/04-02/12, Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/ChuiEng.pdf>;

ICC 7 maart 2014, ICC-01/04-01/07, Prosecutor v. Germain Katanga, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/KatangaEng.pdf>;

ICC-01/04-02/06, Prosecutor v. Bosco Ntaganda, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/NtagandaEng.pdf>;

ICC-01/05-01/08, Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/BembaEng.pdf>;

ICC-01/04-01/12, Prosecutor v. Mudacumura, beschikbaar op: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/MudacumuraEng.pdf>;

Rechtspraak - ICTY

ICTY 10 augustus 1995, IT-94-1-T, Prosecutor v. Tadi'c, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895pm.htm>;

ICTY 2 oktober 1995, IT-94-1-A, Prosecutor v. Tadi'c, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40277f504.html>;

ICTY 16 november 1998, IT-96-21-T, Prosecutor v. Delalic et al., beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html>;

ICTY 10 december 1998, IT-95-17/1-T, Prosecutor v. Furundzija, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/40276a8a4.html>;

ICTY 3 maart 2000, IT-95-14-T, Prosecutor v. Blaskic, beschikbaar op: <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/tjug/en/bla-tj000303e.pdf>;

ICTY 20 februari 2001, IT-96-21-A, Prosecutor v. Delalic et al., beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/mucic/acjug/en/cel-aj010220.pdf>;

ICTY 22 februari 2001, IT-96-23-T en IT-96-23/1-T, Prosecutor v. Kunarac et al.,
beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7560.html>;

ICTY 31 juli 2001, IT-95-9/1-S, Prosecutor v. Todorovic, beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/todorovic/tjug/en/tod-tj010731e.pdf>;

ICTY 2 augustus 2001, IT-98-33-T, Prosecutor v. Krstic, beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>;

ICTY 2 november 2001, IT-98-30/1-T, Prosecutor v. Kvocka et al., beschikbaar op
<http://www.refworld.org/docid/4148117f2.html>;

ICTY 12 juni 2002, IT-96-23 en IT-96-23/1-A, Prosecutor v. Kunarac et al., beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>;

ICTY 18 december 2003, IT-94-2-S, Prosecutor v. Nikolic, beschikbaar op:
http://www.icty.org/x/cases/dragan_nikolic/tjug/en/nik-sj031218e.pdf;

ICTY 29 juli 2004, IT-95-14-A, Prosecutor v. Blaskic, beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040729e.pdf>;

ICTY 1 september 2004, IT-99-36-T, Prosecutor v. Brdanin, beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/en/brd-tj040901e.pdf>;

ICTY 28 februari 2005, IT-98-30/1-A, Prosecutor v. Kvocka, beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/kvocka/acjug/en/kvo-aj050228e.pdf>;

ICTY 5 mei 2005, IT-03-66-R77 Prosecutor v. Beqa Beqaj, beschikbaar op:
http://www.icty.org/x/cases/contempt_beqaj/cis/en/cis_beqaj_en.pdf;

ICTY 30 november 2005, IT-03-66-T, Prosecutor v. Fatmir Limaj et al., beschikbaar op:
<http://www.icty.org/x/cases/limaj/tjug/en/lim-tj051130-e.pdf>;

ICTY 3 april 2008, IT-04-84-T, Prosecutor v. Haradinaj et al., beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48ac3cc82.html>;

Rechtspraak - ICTR

ICTR 2 september 1998, ICTR-96-4-T, Prosecutor v. Akayesu, beschikbaar op
<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20JUDGEMENT.pdf>;

ICTR 4 september 1998, ICTR-97-23-S, Prosecutor v. Kambanda, beschikbaar op:
https://www1.umn.edu/humanrts/instree/ICTR/KAMBANDA_ICTR-97-23/KAMBANDA_ICTR-97-23-S.html;

ICTR 27 januari 2000, ICTR-96-13-T, Prosecutor v. Musema, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48abd5791a.html>;

ICTR 7 juni 2001, IT-95-1-A, Prosecutor v. Bagalishema, beschikbaar op:
<http://unictr.unmict.org/en/cases/ictr-95-1a>;

ICTR 15 mei 2003, ICTR-97-20-T, Prosecutor v. Semanza, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48abd5a30.html>;

ICTR 16 mei 2003, ICTR-96-14-T, Prosecutor v. Niyitegeka, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48abd5a3d.html>;

ICTR 1 december 2003, ICTR-98-44A-T, Prosecutor v. Kajelijeli, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/404466007.html>;

ICTR 22 januari 2004, ICTR-99-54A-T, Prosecutor v. Kamuhanda, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48abd536d.html>;

ICTR 17 juni 2004, ICTR-2001-64-T, Prosecutor v. Gacumbitsi, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48abd5220.html>;

ICTR 21 mei 2007, ICTR-95-1B-A, Muhimana v. Prosecutor, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/48b5677a2.html>;

ICTR 18 december 2008, ICTR-98-41-T, Prosecutor v. Bagosora, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/docid/494fb4ff2.html>;

ICTR 6 december 2010, ICTR-00-55B-T, Prosecutor v. Hategekimana, beschikbaar op:
<http://www.refworld.org/pdfid/4d6cc61c2.pdf>;

ICTR 24 juni 2011, ICTR-98-42-T, Prosecutor v. Nyiramasuhuko et al., beschikbaar op:
<http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-98-42/appeals-chamber-judgements/en/151214-judgement.pdf>;

ICTR 29 september 2014, ICTR—98-44-A, Prosecutor v. Karemera et al., beschikbaar op:
<http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-98-44/appeals-chamber-judgements/en/140929.pdf>.

Rechtsleer – gedrukte monografieën en referentiewerken

ALAM, M., *Women and transitional justice*, New York, Palgrave Macmillan, 2014.

ALIE, J., “Traditional justice and human rights in post-war African countries”, in X., *African perspectives on tradition and justice*, Antwerpen, Intersentia, 2012.

ASKIN, K., “Treatment of sexual violence in armed conflicts: a historical perspective and the way forward”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

ASKIN, K., *War crimes against women, prosecution in international war crimes tribunals*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1997.

BASTICK, M., GRIMM, K. en KUNZ, R., *Sexual violence and conflict*, Genève, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2007.

BIANCHI, L., “The prosecution of rape and sexual violence: lessons from prosecutions at the ICTR”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

CHANG, I. en KIRBY, W., *The rape of Nanking: the forgotten holocaust of world war II*, New York, BasicBooks, 1997.

CORREA, C., “Reparations for victims of massive crimes”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

DANIELI, Y., “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

DANIELI, Y., “Massive trauma and the healing role of reparative justice”, in FERSTMAN, C. et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

DE BROUWER, A., *Supranational criminal prosecution of sexual violence*, Utrecht, School of Human Rights Series, volume 20, 2005.

DE BROUWER, A. et al., “Survivors of sexual violence in conflict”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

DE GREIFF, P. en WIERDA, M., “The Trust Fund for victims of the International Criminal Court”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

DE THAN, C. en SHORTS, E., *International Criminal law and human rights*, Londen, Sweet and Maxwell, 2003.

DIGNEFFE, F. en LUFUNDA, K., *Criminologie et droits humains en république démocratique du Congo*, Brussel, Larcier, 2008.

DOHERTY, T., “Jurisprudential developments relating to sexual violence: the legacy of the special court for Sierra Leone”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

GROENHUIJSEN, M. S. en PEMBERTON, A., “Genocide, crimes against humanity and war crimes”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

HAMBER, B., “The dilemmas of reparations: in search of a process-driven approach”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

IRWIN, R., “How can you meet your rapist and shake his hand”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

JARVIS, M. en MARTIN SALGADO, E., “Future challenges to prosecuting sexual violence under international law: insight from ICTY practice”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

KASONGO KAMWIMBI, T., “Between peace and justice: informal mechanisms in the DR Congo”, in VANSPAUWEN, K. et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008.

KRISTJÁNSDÓTTIR, E., “International mass claims processes and the ICC Trust Fund”, in FERSTMAN, C. et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

LETSCHERT, R. en VAN BOVEN, T., “Providing reparation in situations of mass victimization”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

LINDSEY, C., *Women facing war*, Genève, ICRC, 2001.

MANI, R., “Reparation as a component of transitional justice”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

MARCUS, M., “Investigation of crimes of sexual and gender-based violence under international criminal law”, in DE BROUWER, A. et al. (ed.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013.

MCGONIGLE LEYH, B., “Understanding limitations”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

MERTUS, J., *War's offensive on women: the humanitarian challenge in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*, Bloomfield, Kumarian Press, 2000.

MESTERS, G. en ADEBOYEJO, A., “Victims of sexual violence in the International Criminal Court”, in DE BROUWER, A. et al. (eds.), *Victimological approaches to international crimes: Africa*, Antwerpen, Intersentia, 2011.

MIGABO KALERE, J., *Génocide au Congo*, Brussel, Imprimerie Arte-Print, 2002.

MUVUMBA SELLSTRÖM, A., *Stronger than justice. Armed group impunity for sexual violence*, Uppsala, Uppsala Universitet, 2015.

NICOLAU, G., PIGNARRE, G. en LAFARGUE, R., *Ethnologie juridique. Autour de trois exercices*, Paris, Dalloz, 2007.

PICTET, J. et al. (eds.), *Geneva Convention I for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field: Commentary*, Genève, ICRC, 1952.

REHN, E. en SIRLEAF, E., *Women, war and peace, the independent experts' assessment on the impact of armed conflict on women and women's role in peace-building*, New York, United Nations Development Fund For Women, 2002.

ROMBOUTS, H., SARDARO, P. en VANDEGINSTE, S., “The right to reparation for victims of gross and systemic violations of human rights”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

SARIS, A. en LOFTS, K., “Reparation Programmes: a gendered perspective”, in FERSTMAN, C. et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

SARKIN, J., “Reparations for gross human rights violations as an outcome of criminal versus civil court proceedings”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

SAVAGE, T. en KAMBALA WA KAMBALA, O., “Decayed, decimated, usurped and inadequate: the challenge of finding justice through formal mechanisms in the DR Congo”, in VANSPAUNEN, K. et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008.

SAVAGE, T. en VANSPAUWEN, K., “The conflict in the DRC Congo: a story of failed transitions and interlocking conflicts”, in VANSPAUWEN, K. et al. (eds.), *Restoring justice after large-scale violent conflicts*, Oregon, Willan Publishing, 2008.

SCHOTSMANS, M., “Victim’s expectations, needs and perspectives after gross and systematic human rights violations”, in PARMENTIER, S. et al. (eds.), *Out of the ashes. Reparation for victims of gross and systematic human rights violations*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

SHARRATT, S., *Gender, shame and sexual violence*, Burlington, Ashgate, 2011.

STIGLMAYER, A. (ed.), *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina*, Londen, University of Nebraska Press, 1994.

TANKINK, M., *Over zwijgen gesproken*, Utrecht, Pharos, 2009.

VAN BOVEN, T., “Victim’s rights to a remedy and reparation”, in FERSTMAN, C. et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.

WALLEYN, L., “Prosecution of International crimes and the role of victim’s lawyers”, in FERSTMAN, C. et al. (eds.), *Reparations for victims of genocide, war crimes and crimes against humanity*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

WOOD, E., “Sexual violence during war: variation and accountability”, in SMEULERS, A. (ed.), *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, Antwerpen, Intersentia, 2010.

Rechtsleer – tijdschriften en online bronnen

ADAMOPOULOS, A., “Harvard professor talks sexual violence and war”, *The Michigan Daily*, 4 december 2014, beschikbaar op: <http://www.michigandaily.com/news/ford-school-speaker-reports-findings-cases-rape-during-civil-wars>.

AROSSI, S., “Women, Peace and Security: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence”, *International Feminist Journal of Politics* 6 december 2011, vol. 13, afl. 4.

ASKIN, K., “Sexual violence in decisions and indictments of the Yugoslav and Rwanda tribunals: current status”, *AJIL* 1999.

BBC News, *Country profile: Democratic Republic of Congo*, 16 juni 2007, beschikbaar op: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/country_profiles/1076399.stm.

BREMS, E., “Verkrachting als misdaad tegen de menselijkheid”, *Juristenkrant* 2005-06, afl. 26.

CARE, *DRC, Micro-Savings and Survivors of Violence*, November 2013, beschikbaar op: http://www.care.org/sites/default/files/documents/CARE%20DRC%20Socio_Economic%20GBV_Final.pdf.

CHRISTINE, C., “Rape and sexual abuse of women in international law”, *EJIL* 1994.

CROSSETTE, B., Will the UN’s new High Commissioner on human rights fight for the millions who need him?, 14 juli 2014, beschikbaar op: <http://www.thenation.com/article/will-uns-new-high-commissioner-human-rights-fight-millions-who-need-him/>.

DE MEESTER, K., “Geweld tegen vrouwen in conflict en postconflictsituaties”, *Jura Falc.* 2005-06.

DUROCH, F., MCRAE, M. en GRAIS, R., “Description and consequences of sexual violence in Ituri province, Democratic Republic of Congo”, *BMC International Health and Human Rights* 2011, afl. 5.

Engenderhealth, *The Hidden Consequences of War*, 2005, <http://www.engenderhealth.org/ia/swh/pdf/TraumaticFistula-HiddenConsequencesOfWar.pdf>.

GARDAM, J., “Women and the law of armed conflict: why the silence?”, *ICLQ* 1997.

GARDAM, J., “Women, human rights and international humanitarian law”, *IRRC* 1998.

Geneva Academy, *Rule of law in armed conflicts project*, beschikbaar op: http://www.geneva-academy.ch/RULAC/applicable_international_law.php?id_state=178.

Harvard Humanitarian Initiative, *Hope for the Future Again, tracing the effects of sexual violence and conflict on families and communities in eastern Democratic Republic of the Congo*, april 2011, beschikbaar op: <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hope-for-the-future-again.pdf>.

Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf>.

HAWA BANGURA, Z., “Conflicts are proven more dangerous to women”, *The Daily Star*, 24 februari 2015, <http://www.dailystar.com.lb/Opinion/Commentary/2015/Feb-24/288488-conflicts-are-proving-most-dangerous-to-women.ashx>.

HAWA BANGURA, Z., “Sexual Violence in Conflict: Punish the Perpetrators, Not the Victims”, *Budapest Business Journal*, 2015.

Hirondelle News Agency, *Prosecution Witness assassinated in Rwanda*, 20 oktober 2004, beschikbaar op: <http://allafrica.com/stories/200410200718.html>.

ICC, *Democratic Republic of the Congo*, beschikbaar op: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/Pages/situation%20index.aspx.

ICRC, *How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?*, maart 2008, beschikbaar op <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.

ICRC, *Responding to sexual violence in conflict: How can we do better?*, 25 november 2014, beschikbaar op: <https://www.icrc.org/en/document/responding-sexual-violence-conflict-how-can-we-do-better#.VQGSTuFIj3Y>.

International Crisis Group, *Conflict history: Democratic Republic of Congo*, December 2006, beschikbaar op: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/dr-congo.aspx>.

International Peace Research Institute, *Sexual violence in armed conflicts*, 2010, beschikbaar op: http://file.prio.no/Publication_files/Prio/Sexual-Violence-in-Armed-Conflicts-PRIO-Policy-Brief-1-2010.pdf.

IRIN, *Our Bodies – Their Battle Ground: Gender-based Violence in Conflict Zones*, September 2004, beschikbaar op: <http://www.irinnews.org/video/2004/09/15/our-bodies-their-battleground-gender-based-violence-during-conflict>.

- KITHARIDIS, S., “Rape as a weapon of war: Combating sexual violence and impunity in the Democratic Republic of the Congo, and the way forward”, *African Human Rights Law Journal* 2015, vol. 15, nr. 2.
- LINDSEY, C., “Women and war”, *IRRC* 2000.
- LONSWAY, K. A. en FITZGERALD, L. F., “Rape myths: in review”, *Psychology of Women Quarterly* 1994, afl. 18.
- MANJOO, R., *15 years of the United Nations Special Rapporteur on violence against women (1994-2009), a critical review*, 2009, beschikbaar op: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/15YearReviewofVAWMandate.pdf>.
- MANSFIELD, J., “Prosecuting sexual violence in the Eastern Democratic Republic of Congo: Obstacles for survivors on the road to justice”, *African Human Rights Journal*, beschikbaar op: <http://www.scielo.org.za/pdf/ahrlj/v9n2/02.pdf>.
- MCHANGAMA, J., The scandal of Ambassador Zeid, 26 juni 2014, beschikbaar op: <http://foreignpolicy.com/2014/06/26/the-scandal-of-ambassador-zeid/>.
- MERON, T., “Editorial comment: rape as a crime under international humanitarian law”, *AJIL* 1993.
- MERON, T., “Rape as a crime under international humanitarian law”, *AJIL* 1993.
- NIARCHOS, C., “Women, war and rape: challenges facing the international tribunal for the former Yugoslavia”, *HRQ* 1995.
- NORLAND, R., *More vicious than rape*, 13 november 2006, beschikbaar op: <http://europe.newsweek.com/congo-more-vicious-rape-106653?rm=eu>.
- PALERMO, T. en PETERMAN, A., “Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict”, *Bull World Health Organ.* 1 december 2011, beschikbaar op: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/12/11-089888/en/>.
- PRUITT, L., “Looking back, moving forward: International approaches to addressing conflict-related sexual violence”, *Journal of Women, politics and policy* 2012, vol. 33, afl. 4.
- ROOX, I., “Is seksueel geweld een business”, *De Standaard*, 6 april 2016.
- ROOX, I., “Straks ben ik een kind met een kind”, *De Standaard*, 4 april 2016.
- ROOX, I., “Terug naar Jeanne”, *DS Weekblad*, 2 april 2016
- ROOX, I., “Vermoord hen! klonk het onlangs op de radio”, *De Standaard* 5 april 2016.
- SKJELSBÆK, I., “Sexual violence in times of war: A new challenge for peace operations?”, *International Peacekeeping*, 8 november 2007, beschikbaar op: www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13533310108413896.
- STARK, L., “Sexual violence as a weapon of war”, *JAMA* 15 augustus 2012, vol. 308.
- ST. GERMAIN, T. en DEWEY, S., “Justice on whose terms? A critique of international criminal justice responses to conflict-related sexual violence”, *Women’s studies international forum* 2013, vol. 37.
- The new times, *Gacaca witnesses murdered*, 25 april 2005, beschikbaar op: <http://allafrica.com/stories/200504250526.html>.

TIWARI, G., *The issue of consent in rape prosecution: International Tribunals and Indian Courts*, beschikbaar op: <https://acontrarioicl.com/2013/01/30/the-issue-of-consent-in-rape-prosecution-international-tribunals-and-indian-courts/>.

VAN RUYVEN, E., “Thematische VN-rapporteurs rapporteren”, *NJCM Bull.* 1993.

WINANTS, O., “The interplay of ethnicity, gender and sexual violence during wartime and in coercive interrogation”, *Jura Falc.* 2006-07.

WOJKOWSKA, E., *Doing justice: how informal justice systems can contribute*, december 2006, beschikbaar op:

<http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/EwaWojkowska.pdf>.

X., “Background information on sexual violence used as a tool of war”, *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op:

<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml>.

X., “DRC: ‘Sexual Terrorism’ in South Kivu leaves HIV in its Wake”, *IRIN News*, 22 October 2006, <http://www.irinnews.org/news/2006/10/22/sexual-terrorism-south-kivu-leaves-hiv-its-wake-0>.

X., *End sexual violence in conflict, Global summit London 2014*, 10-13 juni 2013, beschikbaar op:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/390742/PSVI_post_summit_report_Online2.pdf.

Rapporten ngo's

Amnesty International, *Lives Blown Apart: Crimes Against Women in Times of Conflict*, 2004, beschikbaar op: <https://www.amnesty.org/en/documents/ACT77/075/2004/en/>;

Amnesty International, *Report 2015/16, the state of the world's human rights*, beschikbaar op: <https://www.aivl.be/sites/default/files/bijlagen/pol1025522016english.pdf>;

Avocats Sans Frontières, *Case study: the application of the Rome Statute of the International Criminal Court by the courts of the Democratic Republic of Congo*, 2009, beschikbaar op:

http://www.asf.be/wp-content/publications/ASF_CaseStudy_RomeStatute_Light_PagePerPage.pdf;

Human Rights Watch, *Shattered lives, sexual violence during the Rwandan genocide and its aftermath*, 1 september 1996, beschikbaar op <https://www.hrw.org/reports/1996/Rwanda.htm>;

Human Rights Watch, *Kosovo backgrounder, sexual violence as international crime*, 10 mei 1999, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/1999/05/10/kosovo-backgrounder-sexual-violence-international-crime>;

Human Rights Watch, *The war within the war*, juni 2002, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf>;

Human Rights Watch, *We will kill you if you cry, sexual violence in the Sierra Leone conflict*, 16 januari 2003, beschikbaar op <https://www.hrw.org/report/2003/01/16/well-kill-you-if-you-cry/sexual-violence-sierra-leone-conflict>;

Human Rights Watch, *Seeking Justice: The Prosecution of Sexual Violence in the Congo War*, maart 2005, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2005/03/07/seeking-justice/prosecution-sexual-violence-congo-war>;

Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform>;

Human Rights Watch, “*You will be punished*”, 13 december 2009, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo>;

Human Rights Watch, *World report 2015*, januari 2015, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/democratic-republic-congo>;

Médecins Sans Frontières, “*I have no Joy, no Peace of Mind*”: *Medical, Psychological, and Socio-Economic Consequences of Sexual Violence in Eastern DRC*, 2004, beschikbaar op <http://www.msf.org/article/msf-report-i-have-no-joy-no-peace-mind-sexual-violence-eastern-drc-introduction>;

Médecins Sans Frontières, *Democratic Republic of Congo: Forgotten War*, 18 december 2006, <http://www.doctorswithoutborders.org/support-us/events/democratic-republic-congo-forgotten-war>;

Physicians for Human Rights, *Program on sexual violence in conflict zones*, beschikbaar op: <http://physiciansforhumanrights.org/issues/rape-in-war/program-on-sexual-violence-in-conflict-zones.html>;

Physicians for human rights, *War-related sexual violence in Sierra Leone: a population based assessment*, 2002, beschikbaar op: https://s3.amazonaws.com/PHR_Reports/sierra-leone-sexual-violence-2002.pdf;

Réseau des Femmes pour un Développement Associatif, Réseau des Femmes pour la Défense des Droits et la Paix en International Alert, *Women’s Bodies as Battlegrounds: Sexual Violence against Women and Girls During the War in the Democratic Republic of Congo*, 2005, beschikbaar op: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/4949/4053.pdf>.

Lezingen

CHARLESWORTH, H., *Feminism in international law*, Droit international humanitaire, UCL, 21 april 2016.

VAN GIEL, B., *over humanitaire actoren bij natuurrampen*, BTC-cursus, 6 september 2015.

Documentaire

MICHEL, T. en BRAECKMAN, C., *L’homme qui répare les femmes*, Brussel, André Versaille, 2015.

Bijlagen

Bijlage 1. Tabel van de bestaande beschermingsmechanismen

Individuele verantwoordelijkheid			
1. Internationaal Strafrecht	ICTR	Bevoegd voor het grondgebied Rwanda van 1 januari tot 31 december 1994	Bevoegd voor oorlogsmisdaden, genocide en misdaden tegen de menselijkheid, waaronder seksueel geweld
	ICTY	Bevoegd voor het grondgebied van ex-Joegoslavië vanaf 1991	Bevoegd voor oorlogsmisdaden, genocide en misdaden tegen de menselijkheid, waaronder seksueel geweld
	SCSL	Bevoegd voor het grondgebied Sierra Leone van 1996 tot 2002	Bevoegd voor misdaden tegen de menselijkheid, waaronder seksueel geweld
	ICC	Bevoegd voor de meest ernstige misdaden vanaf 1 juli 2002	Bevoegd voor oorlogsmisdaden, genocide en misdaden tegen de menselijkheid, waaronder seksueel geweld
2. Nationale Wetgeving	Bindend op het territorium van die staat	Zowel strafrechtelijk als burgerrechtelijk	
3. Internationaal Humanitair Recht	Internationaal gewapend conflict	Conventies van Genève en toegevoegd protocol I	Bindend voor staten die Conventies geratificeerd hebben. Niet bindend voor gewapende groepen, tenzij het gewoonterecht geworden is.
	Niet-internationaal gewapend conflict	Gemeenschappelijk art. 3 Conventies van Genève en toegevoegd protocol II	Bindend voor staten die Conventies geratificeerd hebben. Niet bindend voor gewapende groepen, tenzij het gewoonterecht geworden is.

Statelijke verantwoordelijkheid			
1. Verenigde Naties	OHCHR: coördinerend orgaan	HRC	Situaties controleren, onder meer door UPR
		Speciale Rapporteur	Promoten en bewustmaken
		Resoluties	Bindend als aangenomen door de Veiligheidsraad onder Hoofdstuk VII Handvest van de VN
	MONUSCO		Peacekeeping missie
2. Mensenrechtenverdragen	Raad van Europa	Niet bindend, niet relevant voor Congo	
	Comités van de verdragen	Bindend als verdrag is geratificeerd	
3. Internationaal Humanitair Recht	Internationaal gewapend conflict	Conventies van Genève en toegevoegd protocol I	Bindend voor staten die Conventies geratificeerd hebben. Niet bindend voor gewapende groepen, tenzij het gewoonterecht geworden is.
	Niet- internationaal gewapend conflict	Gemeenschappelijk art. 3 Conventies van Genève en toegevoegd protocol II	Bindend voor staten die Conventies geratificeerd hebben. Niet bindend voor gewapende groepen, tenzij het gewoonterecht geworden is.

Bijlage 2. Landkaart van de Democratische Republiek Congo

670

Bijlage 3. Tabel met slachtofferaantallen

Slachtoffers van seksueel geweld				
Bron	Periode	Aantal	Regio	Daders
HRW ⁶⁷¹	2004-2008	Meer dan 100 000 vrouwen verkracht	Zuid-Kivu	Meerderheid is lid van een gewapende groep ⁶⁷²
Panzi-ziekenhuis ⁶⁷³	2005	250 tot 300 slachtoffers van seksueel geweld per maand. Dagelijks kunnen er 10 tot 12 nieuwe slachtoffers opgenomen worden ⁶⁷⁴ . Sinds de oprichting in 1999 al meer dan 45 533 slachtoffers behandeld ⁶⁷⁵ .	Bukavu	
Panzi-ziekenhuis ⁶⁷⁶	Februari 2016	110 nieuwe slachtoffers van seksueel geweld opgenomen.	Bukavu	Aantal burgers dat verkracht, stijgt.
HEAL Africa-ziekenhuis ⁶⁷⁷	2003-2006	4800 Slachtoffers behandeld	Goma	
Doctors on Call for Service ⁶⁷⁸	2003-2005	3550 slachtoffers behandeld	Oost-Congo	
International Rescue Committee ⁶⁷⁹	2003-2009	40 000 slachtoffers behandeld	Zuid-Kivu	

⁶⁷¹ X., “DRC: ‘Sexual Terrorism’ in South Kivu leaves HIV in its Wake”, *IRIN News*, 22 October 2006, <http://www.irinnews.org/news/2006/10/22/sexual-terrorism-south-kivu-leaves-hiv-its-wake-0> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁷² Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 13, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁷³ R. NORDLAND, *More Vicious than Rape*, 13 november 2006, beschikbaar op: <http://europe.newsweek.com/congo-more-vicious-rape-106653?rm=eu> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁷⁴ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 7, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁷⁵ I. ROOX, ‘Straks ben ik een kind met een kind’, *De Standaard*, 4 april 2016, p. 19.

⁶⁷⁶ I. ROOX, ‘Straks ben ik een kind met een kind’, *De Standaard*, 4 april 2016, p. 19.

⁶⁷⁷ R. NORDLAND, *More Vicious than Rape*, 13 november 2006, beschikbaar op: <http://europe.newsweek.com/congo-more-vicious-rape-106653?rm=eu> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁷⁸ Engenderhealth, *The Hidden Consequences of War*, 2005, p. 2, <http://www.engenderhealth.org/ia/sw/h/pdf/TraumaticFistula-HiddenConsequencesOfWar.pdf> (consultatie 15 april 2015).

⁶⁷⁹ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 6, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

VN ⁶⁸⁰	2006	27 000 aanrandingen gemeld	Oost-Congo	
VN ⁶⁸¹	Tussen 1998 en 2014	200 000 vrouwen slachtoffer van seksueel geweld (maar aantal ligt in realiteit waarschijnlijk veel hoger) ⁶⁸² . Al meer dan 3,8 miljoen doden ⁶⁸³ . Per dag sterven ongeveer 1000 mensen door ziektes, ondervoeding en conflictgerelateerde oorzaken ⁶⁸⁴ .	Oost-Congo	
HRW	2004-2008	Enorme stijging ⁶⁸⁵ : 17 keer meer seksueel geweld dan in de voorgaande jaren.	Oost-Congo	Meer burgers door de cultuur van conflict en straffeloosheid ⁶⁸⁶ .
HRW ⁶⁸⁷	Eerste negen maanden van 2009	Meer dan 7500 gevallen van seksueel geweld geregistreerd, bijna het dubbele van het aantal in 2008 ⁶⁸⁸ .	Noord- en Zuid-Kivu	Grote meerderheid werd gepleegd door het Congolese leger of het FDLR ⁶⁸⁹ . 90% van

⁶⁸⁰ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 6, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸¹ X., "Background information on sexual violence used as a tool of war", *Department of Public Information*, maart 2014, beschikbaar op: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸² UNIFEM, *The Facts: Violence against Women & Millennium Development Goals*, p. 2, http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/EVAWkit_02_VAWandMDGs_en.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁶⁸³ Médecins Sans Frontières, *Democratic Republic of Congo: Forgotten War*, 18 december 2006, <http://www.doctorswithoutborders.org/support-us/events/democratic-republic-congo-forgotten-war> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁸⁴ International Crisis Group, *Conflict history: Democratic Republic of Congo*, December 2006, beschikbaar op: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/dr-congo.aspx> (consultatie 29 april 2016).

⁶⁸⁵ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 18, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸⁶ Harvard Humanitarian Initiative, *Now, the world is without me. An investigation of sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, april 2010, p. 2, beschikbaar op: <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/DRC-sexual-violence-2010-04.pdf> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸⁷ Human Rights Watch, "You will be punished", 13 december 2009, p. 46, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸⁸ Human Rights Watch, "You will be punished", 13 december 2009, p. 10, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁸⁹ Human Rights Watch, "You will be punished", 13 december 2009, p. 14, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

				de daders was gewapend ⁶⁹⁰ .
UNJHRO ⁶⁹¹	januari 2010- december 2013	3635 slachtoffers geregistreerd	De meeste slachtoffers vielen in Noord- en Zuid-Kivu ⁶⁹²	De helft werd gepleegd door gewapende groepen, de andere helft door een vertegenwoordiger van de staat.
UNFPA ⁶⁹³	Januari- september 2014	11 769 gevallen van seksueel geweld geregistreerd	Noord- en Zuid-Kivu, Katanga, Orientale en Maniema	39% was gewapend, 69% van de daders was lid van een gewapende groep ⁶⁹⁴ . Een derde was lid van het regeringsleger, het FARDC ⁶⁹⁵ .
UNHCR ⁶⁹⁶	Januari-juli 2013	705 nieuwe gevallen geregistreerd, waarvan 619 verkrachtingen	Oost-Congo	In 434 van de gevallen waren de daders gewapend

⁶⁹⁰ Human Rights Watch, “*You will be punished*”, 13 december 2009, p. 46, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/12/13/you-will-be-punished/attacks-civilians-eastern-congo> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁹¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 9, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁹² United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 10, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁶⁹³ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 7.

⁶⁹⁴ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.

⁶⁹⁵ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.

⁶⁹⁶ UN News Centre, *New UN statistics show alarming rise in rapes in strife-torn eastern DR Congo*, 13 juli 2013, beschikbaar op: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=45529#.VxzPuEfQX3Z> (consultatie 29 april 2016).

Bijlage 4. Tabel met gerealiseerde initiatieven

Jaartal	Realisaties		Regio
2007	Meer dan 900 nieuwe rechters aangesteld, van wie 300 vrouwen ⁶⁹⁷	Vijf nieuwe centra voor rechtsbijstand, 28 personeelsleden getraind en 25 getraind medisch personeel ⁶⁹⁸ .	Noord- en Zuid-Kivu
2008 ⁶⁹⁹	27 lagergeplaatste soldaten veroordeeld voor seksueel geweld	VN registreren 7 703 nieuwe gevallen van seksueel geweld	Noord- en Zuid-Kivu
2008 ⁷⁰⁰	122 zaken van seksueel geweld voor de militaire rechtbanken gebracht	25 zaken leiden tot een veroordeling	Noord- en Zuid-Kivu
Tussen juli 2011 en juni 2012 ⁷⁰¹	269 personen worden veroordeeld.		Congo
Tussen juli 2012 en juni 2013 ⁷⁰²	383 personen worden veroordeeld, meestal door mobiele rechtbanken ⁷⁰³		Congo

⁶⁹⁷ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 4, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁹⁸ Sexual violence Unit MONUC, *Sexual Violence Update DRC. Implementing the UN Comprehensive Strategy on Combating Sexual Violence in DRC*, juni-augustus 2010, p. 5, beschikbaar op : <https://monusco.unmissions.org/> (consultatie 28 april 2016).

⁶⁹⁹ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 6, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁰⁰ Human Rights Watch, *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone*, juli 2009, p. 46, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/report/2009/07/16/soldiers-who-rape-commanders-who-condone/sexual-violence-and-military-reform> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁰¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 12, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁰² United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 12, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016).

⁷⁰³ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Progress and obstacles in the fight against impunity for sexual violence in the Democratic Republic of the Congo*, april 2014, p. 12, beschikbaar op: <http://www.refworld.org/docid/534b931f4.html> (consultatie 27 april 2016); Avocats Sans Frontières, *Case study: the application of the Rome Statute of the International Criminal Court by the courts of the Democratic Republic*

2013 ⁷⁰⁴	39 soldaten stonden terecht, van wie vijf officieren voor de massaverkrachting van tenminste 76 vrouwen.	Maar twee lagergeplaatste soldaten werden veroordeeld. Voor een andere zaak werd de eerste Congolese generaal veroordeeld wegens verkrachting en kreeg 10 jaar gevangenisstraf.	Congo
2014	135 personen worden veroordeeld door militaire tribunalen, van wie 76 leden van het regeringsleger, 41 leden van de politie en 18 leden van een gewapende groep. Tussen de veroordeelden ook een generaal en een luitenant, een duidelijk signaal dat ook hogergeplaatsten gestraft kunnen worden ⁷⁰⁵	30 slachtoffers ontvangen een schadevergoeding van de Congolese regering ⁷⁰⁶ .	Congo

of Congo, 2009, beschikbaar op: http://www.asf.be/wp-content/publications/ASF_CaseStudy_RomeStatute_Light_PagePerPage.pdf (consultatie 29 april 2016).

⁷⁰⁴ Human Rights Watch, *World report 2015*, januari 2015, beschikbaar op: <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/democratic-republic-congo> (consultatie 29 april 2016); Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8 en 9.

⁷⁰⁵ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.

⁷⁰⁶ Resolutie 203 van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (23 maart 2015), *UN Doc. S/2015/203*, p. 8.